

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

МІЖВУЗІВСЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИУРОЧЕНА
ДНЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ
29 жовтня 2024 року

«СИЛА МОВИ:
ДУХ, ЗБРОЯ, ІНТЕЛЕКТ»

Ірина ФАРІОН

Львів 2024

«Сила мови: дух, зброя, інтелект»: збірник тез доповідей Міжвузівської наукової конференції, приуроченої Дню української писемності та мови курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів, м. Львів, 29 жовтня 2024 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2024. 174 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

- Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ** полковник служби цивільного захисту, кандидат історичних наук, доцент, начальник факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Ігор КОВАЛЬ** підполковник служби цивільного захисту, кандидат педагогічних наук, заступник начальника факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Лідія ВЕРБИЦЬКА** кандидат філологічних наук, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Ірина БАБІЙ** кандидат пед. наук, професор кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Тетяна БОТВИН** доктор філософії, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Тетяна КОНІВЦЬКА** кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Марина КУЛЬЧИЦЬКА** кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Галина ХЛИПАВКА** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД

Збірник укладено за тезами доповідей Міжвузівської наукової конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів «Сила мови: дух, зброя, інтелект», приуроченої Дню української писемності та мови, 29 жовтня 2024 року.

Матеріали друкуються українською, польською та англійською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій

- Секція 1. Мова як інструмент гібридної війни.
- Секція 2. Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. Українська мова у світі.
- Секція 3. Мова і національна психологія. Актуальні питання викладання мовних дисциплін у вищій школі.

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідають автори матеріалів та їхні керівники.

©ЛДУ БЖД, 2024

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

День української писемності та мови – чудова нагода вкотре наголосити на тому, що мова є ключовим концептом національної ідентичності, ментальним стрижнем національної безпеки, неповторним зліпком духовності кожного народу, соціокультурним явищем, яке дає змогу розуміти й пізнавати цей світ, самоідентифікуватися. Мова – це корінь, завдяки якому все живиться, і водночас той стовбур, на якому тримається все.

Цьогоріч Міжвузівська наукова конференція курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів, приурочена Дню української писемності та мови, мала назву «Сила мови: дух, зброя, інтелект». Це маловідомий вислів доктора філологічних наук, професора Ірини Фаріон – активного борця за мову. Запопадливо захищаючи мову роду (рідну мову), Ірина Дмитрівна багато працювала на науковій ниві, у політиці й у медіа. Її вбивство називають «пострілом у мову», бо ж Фаріон чітко розуміла силу того, за що так запопадливо боролася.

Мова – духовний паспорт особистості, який не підробить жоден хакер; це те, що виявляє тебе як представника тієї чи іншої нації (подумай, із якою нацією хочеш, щоб тебе ідентифікували?!); це основа світосприйняття крізь призму національної психології. Недаремно Іван Огієнко стверджував: «Гине мова – гине народ». Отже, мова – дух.

Під час повномасштабної ескалації росією «кровію политих» українських земель найкращий спосіб дистанціюватися від нації вбивць – це ідентифікуватись мовою, вбивати словом. Якщо ти не той, хто тримає в руках зброю, то нехай твоїм стилетом буде мова. «Говорити українською – означає панувати», - повторювала Ірина Фаріон. І дійсно, у результаті «какая різниця, якою мовою говорити» різниця, за словами директора Інституту української мови професора Павла Гриценка, виявилась

доленосною, глибинною, «бо одвічне ототоження концептів мова, народ і держава, яке закарбовано у крилатому виразі «чия мова – того й держава», Путін поклав в основу своєї політичної доктрини і послідовно експлуатує». Отже, мова – зброя.

Мова відіграє панівну роль у світоглядотворчій функції нашого мозку, вона формує думки, вчить мислити категоріями своєї нації. Олесь Гончар називав мову «інтелектуальною та мисленнєвою діяльністю народу». Про мову - це власне про інтелектуальне багатство кожної нації. Для нас – це про милозвучність, синонімію, можливості, кличний відмінок, пестливі форми... Мова – інтелект.

Близько 50 учасників із п'яти закладів вищої освіти працювали на мовному фронті. Робота на пленарному засіданні та в трьох секціях показала широке коло наукових інтересів здобувачів: від загальної ролі мови як інструменту гібридної війни, важливості мовного виховання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до вузьконаукових пошуків, зокрема дослідження мови рідної місцевості, чи мови письменників, чи мови в кіно тощо.

Якщо душа – це храм людської особистості, то мова – це не лише його оздоблення, а й буквально фундамент. Ви колись бачили храм із православними банями, оздоблений мусульманськими мозаїками зі статуєю Будди посеред нього? Отож головною національною ознакою є мовна ознака.

*Лідія ВЕРБИЦЬКА,
завідувач кафедри українознавства та міжкультурної
комунікації Львівського державного університету безпеки
життєдіяльності, кандидат філологічних наук*

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

УДК 324:81'272

МОВНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**Ольга ШЕЛУДЬКО**

*Науковий керівник – Лілія ГАЧАК-ВЕЛИЧКО, доцент кафедри поведінкових наук та військового лідерства
Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного*

Одним з основних завдань, які покликана вирішувати держава, є гарантування безпеки особи й суспільства загалом і захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. Саме тому суспільство погоджується утримувати громіздкий державний апарат і брати участь у «політичних ритуалах», які мають легітимізувати певну владу: держава бере на себе обов'язок забезпечити одну з базових психологічних потреб його членів.

Мовні конфлікти, що виникають у суспільстві, ніколи не бувають суто мовними. Ситуація навколо питання про можливість офіційної двомовності в Україні, яке активно експлуатували політики впродовж років незалежності, чи не найяскравіше ілюструє тезу, що боротьба за мову – символ боротьби за владу. Джошуа Фішман, американський соціолог і лінгвіст, зауважує: якщо поглянути на мовний конфлікт уважніше, «під поверхню, пов'язану з мовою риторики, зазвичай виявляємо соціальні тріщини... У такому разі мова, будучи такою символічною для культурно-групової належності загалом, може бути легко та помилково звинувачена як причина розбрату в суспільстві» [3, с. 82].

1999 року Конституційний Суд України здійснював провадження у справі «Про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами

державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови)» [2]. Тоді був підтверджений наданий українській мові як державній правовий статус обов'язкового засобу спілкування в публічних сферах суспільного життя. Однак це рішення супроводжувалося й окремою думкою судді Олександра Мироненка, який назвав його неконституційним, таким, що порушує базові природні права громадян України, обмежуючи їх у використанні тієї мови, яку вони вважають для себе рідною. На його думку, законодавчо регламентувати обов'язкове використання української мови можна тільки в державній сфері. Решта, зокрема освіта, не підлягають регламентуванню [2]. Така окрема думка судді Конституційного Суду України особливо віддзеркалює настрої, що панували тоді серед людей, які належали до верхівки влади країни, адже історія давно довела: кожна ефективна асиміляційна політика починається зі сфери освіти.

Деякі кроки для поліпшення мовної ситуації в країні уряд уже зробив, зокрема щодо збільшення частки україномовного продукту на радіо й телебаченні, запровадження іспиту на знання державної мови для осіб, які претендують на посади державної служби тощо. Однак цих заходів абсолютно не достатньо, ураховуючи, що Україна століттями зазнавала політики зросійщення, а рівень асиміляції населення настільки високий, що розпочався процес самоасиміляції. Відповідно до ст. 1 чинного Закону України «Про основи національної безпеки України» «національна безпека» передбачає захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечені сталий розвиток суспільства та своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Один із пріоритетних інтересів згідно з а. 6 ст. 6 цього самого закону – «забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [1]. Тож те, що національна безпека має мовний вимір, а мовні інтереси є «життєво важливими» «інтелектуальними і духовними цінностями українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні» [1], уже давно офіційно визнано і законодавчо закріплено

й нібито не потребує наукового обґрунтування чи широкого громадського обговорення.

Мова – важливий вимір національної безпеки. Тільки через зміцнення позицій державної мови можна буде сподіватися, що Україна нарешті перестане бути zagrożеною з боку колишнього колонізатора й сьогоdnішнього агресора. Ситуація навколо української мови небезпечна з багатьох причин. Вона небезпечна для української мови, оскільки її система зазнає деструктивних впливів. Вона небезпечна для носіїв мови, які масово маргіналізуються, позбавлені того лінгвістичного коду, який дає змогу зберігати унікальну національну картину світу. І звичайно ж, вона небезпечна для всієї держави, громадяни якої стають сприйнятливішими до інформаційної пропаганди з боку держави-агресора. Острах соціальних протестів певних верств населення, який нібито утримує уряд від активних дій з популяризації української мови, може бути тільки приводом для відмови провадити чітку проукраїнську мовну політику. Адже нетерпимість до державної мови виявляє нетерпимість до всієї української держави, а тому вияв внутрішнього протистояння все одно залишатиметься тільки питанням часу. Мова ж – це суть кожної національної держави, і яку б державну будівлю українське суспільство не намагалося звести, вона зрештою завалиться, якщо їй бракуватиме фундаменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1433.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) : рішення Конституційного Суду України від

14.12.1999 № 10-рп/99 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 4. – Ст. 125.

3. Фішман Дж. Не кидайте свою мову напризволяще: Приховані статусні наміри в корпуснопланувальній мовній політиці / Джошуа А. Фішман ; перекл. з англ. О. Гурц. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2009. – 200 с.

УДК 008: 316.356.4(043.2)

УКРАЇНСЬКА МОВА - МОВА ПЕРЕМОГИ

Діана ТУСИН

*Науковий керівник - Анна МАРМУЛЯК, викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації.*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Українська мова, яка пройшла через століття утисків, заборон і спроб асиміляції, сьогодні є не просто символом національної ідентичності, а й ментальним та ідеологічним форпостом, що об'єднує українців у боротьбі за незалежність і свободу. Українська мова бере свій початок ще з часів Київської Русі. У той час вона розвивалася як мова писемності, культури та релігії. Поетичні твори, літописи та релігійні тексти, написані староукраїнською, стали основою для подальшого розвитку літературної мови. Після розпаду Київської Русі та наступних історичних подій, таких як підрозділ українських земель між Литвою, Польщею та Московією, українська мова зазнала значних змін. Вона насичувалася елементами інших мов, зокрема польської та російської, що вплинуло на її розвиток.

Проте з початку XIX століття, в умовах національного відродження, українська мова почала активніше відстоювати свої позиції.

Письменники, такі як Тарас Шевченко, Іван Франко та Леся Українка, зробили вагомий внесок у розвиток літературної української мови. Вони не лише популяризували українську мову через свої твори, але й створили нові літературні жанри, які стали важливими для формування української ідентичності. Проте з початку XIX століття українська мова стала об'єктом жорстоких репресій. Валувський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року заборонили українську мову в навчанні, друку та публічному

житті. Ці заходи мали на меті знищення національної самосвідомості та культурної спадщини. Однак незважаючи на ці труднощі, українці не припинили використовувати свою мову. Вона стала символом спротиву проти імперської політики, об'єднуючи народ навколо спільної мети - збереження своєї ідентичності. В умовах сучасної війни проти росії вона стала важливим фактором консолідації українського суспільства, інструментом опору і водночас ключовим елементом у зміцненні національної безпеки. Українська мова є одним з найважливіших чинників, що визначають національну свідомість, зберігають ідентичність і забезпечують культурну спадковість. Вона, без перебільшення, стала мовою перемоги, надаючи духовну силу й упевненість у власній правоті. Після Української революції 1917-1921 років українська мова стала важливим елементом національного відродження. Вона отримала статус державної, і українська мова почала активно використовуватися в усіх сферах суспільного життя. Це стало свідченням боротьби за незалежність та самовизначення українського народу. Після здобуття незалежності в 1991 році українська мова отримала новий імпульс.

Законодавство почало підтримувати її використання в державних установах, освіті та медіа. Водночас українська мова стала важливим елементом національної ідентичності, відіграючи ключову роль у формуванні сучасного українського суспільства. В умовах глобалізації та культурного впливу ззовні, українська мова зіштовхнулася з новими викликами. Однак вона не лише зберегла свою самобутність, а й адаптувалася до нових умов, зокрема через використання сучасних технологій та медіа. Наприклад, соціальні мережі, блоги та інші платформи стали новими каналами для популяризації української мови.

Як зазначає Ірина Фаріон, українська мова є «потужною зброєю», яка допомагає не тільки зміцнювати національну свідомість, але й протидіяти агресії на всіх фронтах (Фаріон, "Українська мова - це зброя" [2022.с.88]). Це твердження особливо актуальне в контексті гібридної війни, де інформаційний фронт стає не менш важливим, ніж фізичний. Війна за незалежність України ведеться не лише на полі бою, але й у медійному просторі, де мова

відіграє ключову роль у формуванні наративів і захисті українських інтересів. Кожне українське слово сьогодні є символом спротиву, способом збереження національної єдності та захисту від інформаційних атак. Як зазначає Фаріон, «кожне слово українською - це акт спротиву, це символ незламності нашої нації» (Фаріон, «Українська мова - це зброя» [2022.с. 89]). Під час війни українська мова не просто об'єднує людей всередині країни, але й сприяє формуванню глобальної української спільноти. З початком війни українці, які перебувають за кордоном, почали активно підтримувати свою країну через мовну та культурну діяльність. Як зазначає Андрій Литвиненко, «українська мова стала глобальним феноменом, що об'єднує українців у всьому світі» (Литвиненко, "Сучасна українська мова: виклики та перспективи" [2020.с. 201]). Це підкреслює важливість мови як засобу підтримки національної ідентичності та поширення української культури в світі. В умовах війни, коли інформаційна підтримка є ключовою складовою, українська мова стає основним інструментом донесення правди про війну та боротьбу за незалежність. Українська мова не лише консолідує націю, але й стає важливим фактором державної безпеки. Як зазначає Дмитро Ковальчук, «українська мова відіграє вирішальну роль у зміцненні національної стійкості та безпеки» (Ковальчук, Мова і національна стійкість: роль у протидії гібридним загрозам. [2024. с. 121]). Він підкреслює, що мова є важливим інструментом протидії гібридним загрозам, оскільки через мовну ідентичність держава може формувати національну єдність і захищати себе від зовнішніх впливів. У часи війни українська мова виконує функцію моральної опори та мобілізаційного інструменту, що дозволяє українцям згуртуватися довкола національної ідеї. Зростання використання української мови в усіх сферах життя є важливим показником національної консолідації. До війни багато українців продовжували користуватися російською мовою в побуті та на роботі.

Однак із початком війни цей процес радикально змінився - все більше людей свідомо переходять на українську, що є чітким сигналом національної солідарності та самоідентифікації. Як зазначає Ірина Фаріон, «мовний вибір кожного українця сьогодні — це вибір на користь незалежності, на користь майбутнього» (Фаріон, "Мовний вибір і національна незалежність: вплив української мови в умовах війни" [2022. с. 90]). Це твердження підкреслює

важливість мовного вибору як політичного акту, який не лише зміцнює національну єдність, але й сприяє боротьбі за державну незалежність.

Культурне і мовне відродження стали одним із центральних аспектів національної боротьби в Україні. У цей період українська мова виступає не просто засобом спілкування, а символом відродження державності. Лариса Масенко у своїй праці зазначає, що «кожне українське слово сьогодні — це акт спротиву та символ незламності» (Масенко, "Мова і влада: як на нас впливають через мову" [2019. с. 95]). Таким чином, мова стає не просто культурним атрибутом, але і символом боротьби за свободу. Вона допомагає українцям не лише зберігати свою культурну спадщину, але й формувати нову національну ідеологію, яка спрямована на перемогу у війні. Українська мова також відіграє важливу роль у формуванні нових соціальних і культурних ініціатив. В умовах війни волонтерський рух і громадянське суспільство стають ще більш активними, і мова тут відіграє роль інструменту для координації зусиль та комунікації між різними соціальними групами. Як зазначає Олена Тищенко, «українська мова стала головною основою для організації волонтерського руху та громадських ініціатив під час війни» (Тищенко, "Роль української мови в зміцненні національної ідентичності під час війни" [2023.с.60]). Мова стає основою для всіх комунікаційних процесів у часи кризи, коли злагодженість дій і швидкість реакції є ключовими факторами у забезпеченні національної безпеки та захисту.

Інформаційна війна, яка є важливою складовою сучасної війни, також вимагає використання мови як інструменту для захисту національних інтересів. За словами Марини Шевчук, «після 2022 року українська мова набула нових вимірів у контексті інформаційних воєн, стаючи бар'єром для пропаганди та дезінформації» (Шевчук, "Інформаційні війни і українська мова: нові виміри після 2022 року" [2023. с. 66]). В умовах постійної загрози дезінформаційних атак, мова виступає ключовим фактором захисту національного інформаційного простору та формування позитивного іміджу України на міжнародній арені. У цих умовах

українська мова стає не просто засобом комунікації, але й потужним інструментом для підтримки національної стійкості та опору інформаційним атакам.

Таким чином, українська мова в умовах війни набула нового, глибшого значення - вона стала символом перемоги, сили та стійкості українського народу. Вона є інструментом для формування національної свідомості, збереження культурної спадщини та зміцнення державної безпеки.

У ці важкі часи кожне українське слово стає актом опору, символом волі до перемоги та боротьби за свободу. Українська мова консолідує націю, допомагає зберігати ідентичність і стає символом нашої перемоги над агресором. Кожне слово українською мовою — це не лише засіб комунікації, але й прояв нашої сили, непохитності та бажання жити у вільній, незалежній Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко Г. Мовні виклики в умовах війни: Українська мова у соціальних медіа. — Чернівці: Рута, 2022. — С. 142-147.
2. Дорошенко С. Мова в умовах війни: український контекст. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021.— С. 112.
3. Жадан С. Мова і війна: виклики української ідентичності. - Харків: Фоліо, 2023. - С.88-93.
4. Захарченко В. Мовна безпека держави: український досвід після 2022 року. - Київ: Генеза, 2024.—С. 108-112
5. Ковальчук Д. Українська мова як інструмент державної безпеки. — Київ: Видавництво Києво-Могилянської академії, 2024. — С. 120-123.
6. Литвиненко А. Сучасна українська мова: виклики та перспективи. - Київ: Наукова думка, 2020. — С. 201.
7. Масенко Л. Мова і влада: як на нас впливають через мову. - Київ: Темпора, 2019.— С. 95.
8. Михальчук О. Мова, культура і національна безпека. — Харків: Основ 2023. — С. 102-105.
9. Соломаха М. Мовна реформа 2022 року: Україна в контексті глобальних змін. — Одеса: Видавництво Одеського університету, 2022. —С. 115-119.
10. Тищенко О. Роль української мови в зміцненні національної ідентичності під час війни. — Львів: Видавництво Львівського університету, 2023. — С. 58-62

11. Токар Л. Українська мова в умовах сучасної гібридної війни. — Київ: Наукова думка, 2022. — С. 148-151.

12. Фаріон І. Мова - це зброя. - Київ: Темпора, 2022. — С. 87.

13. Шевчук М. Інформаційні війни і українська мова: нові виміри після 2022 року.- Київ: Основа, 2023. — С. 63-67.

УДК 82-5.82.091.811.11

ІРИНА ФАРІОН І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ЧИ Є МІСЦЕ ДЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ?

Дарія АДЛЬФ

Науковий керівник - Надія САЛАМІН

*викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Мовне питання в Україні – це ключове питання, яке турбує кожного свідомого українця та українку, це тема, яка торкається не лише нашої культурної ідентичності, а й державної єдності та політичної стабільності.

Основним аспектом є збереження балансу між українською мовою, як рідною і національною, та іноземними мовами, які активно супроводжують нас у повсякденному житті. Зокрема, такою мовою виступає англійська, оскільки зараз вона має значне місце у нашій країні. Обов'язковий предмет для вивчення у школі та закладах вищої освіти, обов'язкова компонента для призначення на посаду, мова спілкування у секторі бізнесу та економіки. Що це? Глобалізація, чи спосіб зупинити розвиток української мови?

Українська громадська діячка, мовознавиця, політикиня – Ірина Фаріон висловлювала глибоку стурбованість з приводу даного питання, оскільки вважала, що поширення англійської мови в Україні та надання їй особливого статусу, може мати негативний вплив на розвиток української мови, подібний до ситуації з російською мовою. На її думку такий хід подій створює загрозу «англізації» та переміщує українську мову на другий план, особливо у сфері культури та освіти.

"Діти в школі мають робити вибір, а не всіх треба заганяти. Як колись нас заганяли всіх у московську мову, а тепер всіх - в англійську. Дайте дітям вибір, щоб вони комунікували в світі різними мовами. І визначте врешті-решт пріоритет. Якщо в Україні не буде пріоритету української мови, то не буде в Україні України, на жаль", - зауважує Фаріон [3].

Мовознавиця стверджує, що ми повинні сприяти розвитку та підтримці української мови абсолютно у всіх галузях, на усіх рівнях та усіх її проявах і наголошує, що глобалізація не повинна перешкоджати розвитку національної ідентичності.

Вона звертає увагу й на те, що навіть у контексті наукових досліджень та викладацької діяльності - пріоритет повинен залишатися за українською мовою, інакше ми ризикуємо втратити нашу національну автентичність: «Негативно ставлюся. Це філософія раба. Все, аби лиш не українська. Це старі комплекси на новий манер. Нині англійська мова в Україні має всі законодавчі підстави для функціонування. Державний службовець найвищого рангу, відповідно до закону про державну службу, має володіти англійською мовою. Відповідно до мовного закону, дисертації можна захищати або українською, або англійською замість того, аби захищати їх винятково українською, а відтак перекладати якою завгодно. Науковий апарат слід розвивати державною мовою, бо це національне мислення нації і творення національного продукту» [2].

Тобто, ми повинні розуміти, що місце англійській мові серед українців є, проте вона не повинна замінити українську в офіційних чи освітніх сферах, а її роль має бути чітко обмеженою до міжнародного спілкування. Ірина Фаріон вважає, що лише українська мова повинна залишатися головним засобом вираження національної ідентичності та інтелектуального розвитку.

Ще однією проблемою, пов'язаною з англійською мовою є надмірне запозичення англійських слів у повсякденне життя. З метою привернення уваги до цієї проблеми політикиня видала монографію «Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті», у котрій аналізується сучасне мовно-суспільне явище барбаризації – свого роду «очуження» в соціокультурному контексті. З'ясовуються позамовні та внутрішньомовні причини добровільного чи примусового запозичення слів, крізь призму культурно-мовної національної ідентичності. За думкою авторки, ця

проблема, часто спричинена незнанням можливостей власної мови чи вторинною ментальністю [4].

Дана праця загострює увагу на недоречності та безглуздості просування українсько-англійського суржику й застерігає від надмірних запозичень, адже до 65% запозичених слів існує його український відповідник, а лише 19% зі збірки англізмів можуть поповнити наш синонімічний ряд.

В одному із інтерв'ю, пані Ірина сказала: "Там, де можна вживати своє слово, ми, на жаль, віддаємо перевагу чужому. Лише комплекс меншовартости нашої нації не дозволяє нам відмовитись від цієї мерзенної перспективи – захоплюватися усім чужорідним" – і наголосила, що "ми повинні знати чужі мови, щоб комунікувати з цілим світом, але й порядкувати і панувати у своїй, яка є нашим домом" [1].

Підсумовуючи, можемо сказати, що Ірина Фаріон виступає проти заміщення української мови англійською, оскільки тільки завдяки розвитку, вдосконаленню та поширенню нашої мови ми формуємо свою національну ідентичність та позиціонуємо себе як націю у міжнародному середовищі. Проте, наголошує на тому, що вивчення іноземних мов є важливим аспектом для якісної комунікації у світі. Тільки за умови обережності та розуміння цінності нашої мови ми в змозі зберегти свою автентичність та досягти високого рівня глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варіанти. Фаріон стає на прю з англобарбаризацією молодого покоління [Електронний ресурс] / Варіанти. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/farion-staie-na-priu-z-anhlobarbaryzatsiieiu-molodoho-pokolinnia>.
2. Главком. Заповіт Ірини Фаріон. Пророцтва і найяскравіші цитати з інтерв'ю різних років [Електронний ресурс] / Главком. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://glavcom.ua/longreads/zapovit-irini-farion-prorotstva-i-najjaskravishi-tsitati-z-intervju-riznikh-rokiv-1010988.html>.
3. Матіїв В. "Такого немає у жодній країні", - Фаріон щодо законопроекту про англійську мову в Україні [Електронний

ресурс] / Вікторія Матіїв. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://firtka.if.ua/blog/view/takogo-nemaie-u-zhodnii-krayini-farion-shchodo-zakonoproiektu-pro-angliisku-movu-v-ukrayini>.

4. Поштівка. Ірина Фаріон презентувала книгу “Англiзми і Протианглiзми: 100 історій слів у соціоконтексті” [Електронний ресурс] / Поштівка. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://poshtivka.org/iryna-farion-prezentovala-knygu/>.

УДК 007:304:659.3

**«ХТО ЧИТАЄ - ТОЙ ПОНАД ЧАСОМ» -
ПРОЄКТ ІРИНИ ФАРІОН
«АКАДЕМІЧНІ МАЙСТЕР-КЛАСИ: ВІД КНИГИ ДО МЕТИ»**

Павло ДОЛЬНИЙ

*Науковий керівник – Ірина БАБІЙ, професор кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Ірина Фаріон була автором численних медіапроектів, особнє місце межи ними посідає «Від книги до мети». Усього впродовж 10 років відбулось дев'ять сезонів з 2011 до 2019 рр., а також позасезонні презентації у 2021 році – загалом таких зустрічей було 74.

Стимулом до його народження стала малолюдна презентація у Львові унікального словника професора Ужгородського університету Павла Чучки «Слов'янські імена українців». 2011 року у Львові, на яку завітало лише вісім осіб. Це стало останньою краплею у бажанні Ірини Фаріон показати суспільству справжні наукові та мистецькі авторитети, а не винесені на поверхню піною суспільних обставин або політичної чи псевдокультурної кон'юнктури. Оскільки антропоніміка була цариною інтересів самої Ірини Фаріон, тому саме Павло Чучка – український мовознавець, доктор філологічних наук, професор став першим гостем проекту.

Проект, як і усе, що робила Ірина Дмитрівна має, амбітну і промовисту назву – «Академічні майстер-класи: від книги до мети», адже, читаючи книги людина може досягти високих цілей, виховати у собі почуття національної гідності, а також збагатити власний внутрішній світ. Читання, на думку Ірини Фаріон, є способом бути

«понад часом», тобто здобувати знання, які виходять за межі сучасності і можуть слугувати дороговказом у майбутньому. «Треба читати книжку і чиститися книжкою». Сама Ірина Фаріон була не лише авторкою численних праць, а й відчайдушною читачкою, зібрала величезну особисту бібліотеку, виділяючи з-поміж інших книгу Володимира Дрозда «Листя землі». Мовоначець підкреслювала, що «книжки приходять у різний вік різні. Дуже важливо чути спрагу на них».

Ірина Фаріон, яка усі ці роки була натхненниця проєкту і незмінною його ведучею сама сформулювала його мету – «популяризувати українську наукову та художню книжку і забезпечити медійний супровід науковцям, письменникам та митцям як духовим маякам суспільства». У далекому 2011 році така підтримка наших письменників, співаків, акторів, кінорежисерів, видавців було вкрай необхідною через засилля російськомовної попси, книжок, інформаційної заблокованості української науки та мистецтва.

Проєкт мав визначений формат: презентація авторів й обговорення їхньої творчості з можливістю придбати книги з автографами автора. Однак формат передбачав не лише презентацію книг, а й акторських доробків, фільмів, як-от на зустрічах з Богданом Бенюком – народним артистом України, актором театру імені І. Франка, режисером Михайлом Ілленком чи співаком Андрієм Середою – лідером гурту «Кому вниз». Символічною була традиція дарувати запрошеним пісочний годинник, який нагадував про швидкоплинність часу.

Гості проєкту представляли розмаїті сфери: одні з них були відомими, впізнаваними особами, інші невідомими персонами. Чимало учасників повертались з новими проєктами, маючи можливість живого спілкування зі своїм читачем чи глядачем, серед таких: Ігор Ісіченко, Павло Гриценко, Тарас Чухліб, Андрій Сова, Михайло Слабошпицький та багато інших. Однак усіх гостей та ведучу об'єднував спільний світогляд і потреба спільного зростання.

Список гостей проєкту справді вражає, це мовознавці: Павло Чучка, Ярослав Радевич-Винницький, Степан Павлюк, Павло

Гриценко (про перевидання Пересопницького Євангеліє, Микола Зубков, Олександр Пономарів, Микола Лєсюк, Віктор Мойсієнко;

- письменники: Михайло Слабошпицький, Юрій Щербак, Євген Дудар (письменник-сатирик), Мирослав Дочинець, Іван Малкович, Богдан Стельмах, сучасний казкар Сашко Лірник, Володимир Лис, Любов Голота, Дмитро Павличко, Лариса Ніцой, Світлана Короненко, Володимир Шовкошитний, Борис Гуменюк;

- служителі церкви: архієпископ Ігор Ісиченко, Рафаїл Турконяк архімандрит греко-католицької церкви, Севастіан Дмитрух;

- літературознавці, критики, перекладачі: Олег Баган, Микола Тимошик, Ярема Кравець;

- історики: Тарас Чухліб, Микола Посівнич, Андрій Сова;

- філософи: Петро Карлюк, Олег Фешовець;

- режисери і актори: Михайло Ілленко (режисер стрічки «Той, хто пройшов крізь вогонь»), Людмила Єфименко, Пилип Ілленко, Тетяна Малахова;

- мистецтвознавці: Дмитро Степовик;

- політичні і громадські діячі: Юрій Михальчишин, Андрій Ілленко, Юрій Сиротюк, Богдан Червак;

- журналісти, співаки, телеведучі: Олександр Климчук, Антін Мухарський, Андрій Середа;

- книговидавці: Богдан Трояновський (вид-во «Свічадо»), Орест Косак (вид-во Бак).

Особливою емоційною була зустріч із легендарною зв'язковою Романа Шухевича Ольгою Ільків у 2015р.

Високо цінували проєкт і колеги Ірини Дмитрівни, зокрема доктор філологічних наук, журналіст Микола Тимошик зазначив «Вію книги до мети» оживлює тисячолітню традицію українського книготворення, підіграє знекровлений, не без участі влади, інтерес до читання».

Ірина Фаріон не втомлювалась повторювати, що проєкту не було б без спраглих до спілкування українців, які приходять на зустрічі, аби безпосередньо набиратися інтелектуально-духової сили від таких знакових для української культури особистостей. «Націю не проб'єш, коли вона матиме на собі панцир власної традиції, хребет націоналістичної ідеології та м'язи природної мови. Задля цієї триєдності творимо цей проєкт».

Результатом десятирічних зустрічей стали випуски, розміщені на ютуб-каналі, записані радіоетери. Також видано друком і в електронному форматі шість випусків журналу-альбому «Від книги до мети».

УДК 81'373: 159.9

ВПЛИВ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЇ НАРОДУ

Олеся ДУМАНСЬКА

*Науковий керівник - Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.*

Мова є одним із ключових елементів, що формує культуру, світогляд і самосвідомість будь-якого народу. Вона не лише виконує комунікативну функцію, але й визначає особливості сприйняття реальності та передає глибинні національні цінності. Завдяки мові формується специфічна "мовна картина світу" — система уявлень про світ, яка закріплюється в свідомості людини та впливає на її мислення, поведінку і національну ідентичність.

Вплив мовної картини світу на формування національної ідентичності зумовлений процесами глобалізації, які ставлять під загрозу національні культури та мови. Розуміння того, як мова впливає на культурне самовизначення та психологічний профіль народу, є важливим для збереження та розвитку національних цінностей в умовах швидких суспільних змін.

Мовна картина світу — це лінгвістичний термін, що описує уявлення про світ, сформовані на основі мови. Іншими словами, це спосіб, у який людина сприймає та інтерпретує дійсність через призму своєї мови. Термін широко використовується у семіотиці, культурології, філософії, психології та суміжних науках. Вперше термін «картина світу» згадував Г. Герц на межі XIX та XX століть як сукупність «внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, що слугують для виведення логічних суджень щодо поведінки об'єктів» [3].

Як зазначає І. Живіцька у своїй праці «Мовна картина світу як зображення реальності», картина світу є «глобальним образом, що становить основу світобачення і світовідчуття, реалізуючись у різноманітних формах людської поведінки, зокрема через людську мову» [1, с. 20].

Мова не тільки є засобом комунікації, а й структурує мислення, впливаючи на сприйняття світу. Кожна мова містить унікальні концепти, категорії та значення, що формують специфічну картину світу для її носіїв. Це означає, що мовна картина світу відображає культурні, історичні, соціальні та національні особливості. Поняття було розроблено такими видатними вченими, як Вільгельм фон Гумбольдт, Лев Вайсгербер та Олександр Потебня, які підкреслювали, що мова не лише відображає світ, але й формує уявлення про нього, впливаючи на спосіб мислення і світобачення носіїв. Отже, мовна картина світу є відображенням національного менталітету через мовні структури, які включають поняття, категорії, стереотипи, символи та уявлення про навколишню реальність.

Мовна картина світу – це «спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності через призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу; інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами» [3].

Як важливий аспект культурного середовища, мовна картина світу об'єднує представників однієї нації, допомагаючи їм відчувати свою належність до певної спільноти та відрізнити себе від інших народів. Вона також є інструментом збереження культурних традицій і менталітету, формуючи специфічні психологічні особливості народу. Відображаючи історичний досвід, соціальні норми та культурні практики, мова суттєво впливає на національну самосвідомість, психологію та колективну пам'ять нації.

Мова визнана сполучною ланкою між ментальністю індивіда та державою, до якої він належить. Вона дозволяє не лише віднайти цей зв'язок на сучасному етапі, але й простежити його розвиток в історії народів і суспільств. Усі елементи народної культури знаходять своє відображення в мові певного етносу, яка відрізняється від мов інших народів своєю специфікою відображення світу і людини в ньому.

Науковці стверджують, що мовна картина світу кожної країни має свої особливості. Мовні моделі за своєю природою є вторинними стосовно концептуальних. В. Тер'єр представляє лінгвістичні типології як інформацію, розсіяно по концептуальній структурі, релевантну для формування концептів через оперування мовними одиницями. Для нього мовна картина світу не має чітких меж [5].

Лінгвісти підкреслюють, що мова — це, насамперед, задоволення потреб суспільства в комунікації та соціалізації. Її основна функція полягає в виконанні цих завдань. У цьому процесі допомагає мовна картина світу, яка є безпосереднім продуктом мови та її носіїв. Емоційне забарвлення, менталітет, національна психологія, традиції та закони формуються в мовній картині світу, тоді як концептуальна картина не прив'язана до нації і залишається глобальною ідеєю людства. Кожна мова та її одиниці орієнтовані на пояснення концептуальної картини світу та довкілля, стаючи лінгвістичним поясненням цього явища. Одиниця стає визначенням явища, а явище — його інтерпретацією з метою пояснення мови. Таким чином, концептуальна і мовна картини світу взаємопов'язані; одна без одної не існують.

Мовна картина світу є одним із найважливіших факторів, що впливають на формування національної ідентичності та визначають психологічні особливості народу. Вона створює унікальну систему уявлень про навколишню дійсність, зумовлену культурними, історичними та соціальними умовами. Мова не лише є засобом комунікації, а й потужним механізмом формування світогляду, відображаючи національний менталітет і цінності.

В процесі аналізу впливу мовної картини світу на колективну свідомість і національну ідентичність було підтверджено, що мова сприяє збереженню культурної спадщини та національних традицій. Вона також є засобом підтримки соціальних стереотипів, формуючи психологічний портрет народу та відображаючи етнопсихологічні особливості.

Отже, мовна картина світу є не лише інструментом пізнання реальності, але й механізмом формування національної ідентичності. Врахування її ролі є необхідним для збереження

національних цінностей в умовах глобалізації, що зумовлює зростаючу потребу в захисті національних мов і культурних традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності / І. А. Живіцька // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. –2010 с.20
2. Кравченко-Дзондза О. Е. Метафорична картина світу в західноукраїнській прозі 20-30 років ХХ ст. / О.Е. Кравченко-Дзондза // Рідне слово в етнокультурному вимірі- 2013 с.380-387
3. Лукаш Г.П. «Картина світу як об'єкт вивчення лінгвокультурології»-2010
4. Орап М. О. Мовна картина світу як феномен когнітивної соціальної психології / М. О. Орап // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2011.
5. Середницька А. Я. Відмінності між мовною і концептуальною картинами світу з погляду сучасного мовознавства Серія : Філологія. – 2016. – Вип. 21(1). – С. 69–72

УДК 81'373.45

АНГЛІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ ІРИНИ ФАРІОН

Вікторія ЛОЗА, Марина КУЛЬЧИЦЬКА

*Науковий керівник – Марина КУЛЬЧИЦЬКА, к. філолог. н.,
доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної
комунікації,*

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

Проблема доцільності впровадження іншомовних слів в українську мову та необхідності використовувати замість запозичуваної лексики питомі українські відповідники постійно перебуває в полі уваги мовознавців, письменників і культурних діячів [2]. Так, у своїй праці «Наука про рідномовні обов'язки» ще 1936 року Іван Огієнко (митрополит Іларіон) висловлює міркування про два види «чужих» слів – «активні, давнопозичені й загальнознані» та «ялові», нові й малознані, які треба конче

оминати, заступаючи своїми рідними відповідниками, бо останні «сильно шкодять нормальному розвоєві своєї літературної мови» [4, с. 81].

За останні 10 років потік іншомовних лексем до складу української мовної системи настільки збільшився, що за допомогою методу спостереження, аналізу й синтезу можна констатувати дуже загрозову ситуацію: наша мова як «дім духу» (Мартін Гайдеггер) української нації, етноментальне висококультурне утворення переживає «окупацію» англійських слів. Під впливом глобалізаційних процесів вони стрімко входять у всі сфери життєдіяльності українців і буквально розмивають мовну картину нашого предковичного світу. Це явище 4 роки тому почала фіксувати у відеоформаті мовознавиця Ірина Фаріон. У своїх мінідослідженнях під назвою «Протианглізм» (69 випусків), підтверджуючи міркування Івана Огієнка, вона прагнула показати, наскільки важливо свідомо, осмислено творити своє щоденне мовлення, адже бездумне втягування англійців ув історично сформовану україномовну матрицю веде до витіснення наших екзистенційних способів номінувати й словесно оприявнювати навколишню дійсність: *«Новий проєкт #ПРОТИАНГЛІЗМ, аби загострити увагу на безглуздості англо-українського суржика. Учімо дві мови! Свою для життя – чужу для спілкування. (...) Слова, як речі: мають бути на місці й доречні»*. Розглядаючи семантичні поля англійців за допомогою спеціальної літератури, Ірина Фаріон чітко й аргументовано, просто й доступно для кожного пояснює їхню почасти неприйнятну змістову розмитість, приналежність до цілком іншої «національної лінгвокультурної спільноти» [1, с. 44], сформованої в істотно відмінних від наших соціально-культурних та історико-геопсихологічних реаліях.

«Англійми можуть бути корисними в технічних або нових сферах, – коментує дослідниця, – але важливо не заповнювати ними мову там, де є власні, точніші й зрозуміліші слова». Інтенсивна «англоварваризація як процес відчуження українців від своєї питомої лексики» [7], на її думку, змінює природний розвиток мови, що може зумовити втрату зв'язку з коренями та традиціями, поступово затираючи розуміння національної культури та

знищуючи мову як один із основних чинників національної ідентичності. «Важливо підтримувати мовну чистоту, щоб підкреслювати свою самобутність», – наголошує дослідниця. Ірина Фаріон звертає також увагу на те, що таке активне використання чужих слів може бути відображенням відсутності внутрішнього змісту і глибинної кризи сучасного українського суспільства.

Доповнюючи багатогранний лінгвістичний аналіз невинуватених суржикових явищ, зокрема межимовної омонімії (наприклад, англ. лексема look [б] та ін.), науковиця розглядає важливі соціопсихологічні й культурні аспекти, наголошуючи на тому, що мова є не просто засобом комунікації, але й важливим інструментом творення концептуальної моделі нашої ментальної світобудови. Вона ілюструє свої міркування багатьма промовистими цитатами, на зразок афоризму Конфуція: «Коли хочете щось правильно робити, спершу назвіть його правильно». Демонструючи непохитну національно свідому, патріотичну позицію, у кожному відео авторка проєкту давала докладний, науково обґрунтований проблемно-культурологічний коментар до аналізованих понять. Таким чином з кожним новим переглядом вона виформовувала в реципієнтів неупереджене системне, наукове й логічне усвідомлення глибини й масштабності проблеми, а також уміння критично мислити й бути онтологічно включеним у явища поточної української дійсності. Характерною є думка Ірини Фаріон про цілком недоречне для нашого мислення вживання слова дефлайн, оскільки його значення в мові оригіналу, як пояснила мовознавиця, пов'язане з реаліями смертельної загрози саме для в'язнів. До речі, розважлива тональність розмірковування Ірини Фаріон є серйозним контрастом із поверхово-розпливчастими «демократичними» зусиллями І. Левка, який дає цілий синонімічний ряд розмаїтих адекватних українських відповідників, а далі все ж «дозволяє» вживати англізми, а одночасно ще й робить при цьому іронічно-принизливий випад проти української етноментальності: «...В нашій ментальності зазвичай відтермінувати можна все, якщо дуже хочеться, а в них, виявляється, не можна, це в них дорівнює смерті...» [3, с. 62].

Передчасна трагічна смерть Ірини Фаріон із її потужним розумом та проукраїнською позицією – це велика втрата для українців. Мовознавиця, доктор філологічних наук, професорка, експедатка Верховної Ради України і просто прекрасна жінка,

вона відверто, подекуди вкрай болісно ділилася своїми знаннями з нашої історії та багатой культурної спадщини, переформатовуючи скалічене багатовіковим підневільним існуванням індивідуальну й колективну самосвідомість українців, відновлюючи задля успішного майбутнього поступу України нашу історичну пам'ять, національне світовідчуття, наші духовні скарби. Дуже шкода, що ми більше не почуємо її безпосереднього, зазвичай емоційного і принципового голосу. Тому тепер це стало і нашою місією – втілювати її слова й поради в суспільну реальність і всіма силами дбати про нашу справжність, збереження національної ідентичності, зокрема у справі запобігання екології й автентики рідної мови. Ця жінка кожного разу нагадувала, що наша мова – не лише засіб спілкування, а й основа існування всієї нації, її грандіозне культурне надбання й водночас маркер висоти суспільного розвитку. Тож нам треба докласти максимум зусиль, щоби її не втратити, уберегти і дбайливо наповнювати новими українськими національними сенсами.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови. Київ, 2009.
2. Горблянський Ю., Кульчицька М. Лексичні іншомовні інновації сучасної української мови: інтелектуалізація чи варваризація мислення // Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки: Україна і світ. Матеріали II Міжнародної наукової конференції (Львів, 22-23 листопада 2018 р.) / За ред. Г. Мацюк. Львів, 2018. С. 27–28.
3. Левко І. Цікавинки української мови. Львів 2017.
4. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки // Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Рідна мова. Київ, 2010. С. 33–88.
5. #Протианглiзм 7: Локдаун / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=1gYL4lFiP8I>.
6. #Протианглiзм 9: ЛУК без стріл / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=5Kw6PoxZD9Y>.
7. #Протианглiзм 26: Хто вони, боти / Ірина Фаріон // URL https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%BF%D1%80%

D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC+%D0%B1%D0%BE%D1%82.

УДК 159.9:159.94

ТАКТИКИ ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ МОВНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Єлизавета НАВРОЦЬКА

*студентка 3 курсу Львівського державного університету безпеки
життєдіяльності*

*Науковий керівник - Тетяна ЛІПЧЕНКО викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації*

Гібридна війна є складним явищем, що поєднує в собі не лише військові дії, але й економічний тиск, кібератаки, а також інформаційні операції. У цьому контексті важливим аспектом є мовний вплив, оскільки саме мова стає інструментом маніпуляцій, дезінформації та пропаганди, які здатні змінювати сприйняття реальності та впливати на громадську думку. Це дозволяє сторонам конфлікту формувати певні уявлення про ворога та події, а також впливати на ставлення до конфлікту на локальному та глобальному рівнях.

У рамках гібридної війни важливими мовними тактиками є маніпуляція значеннями термінів. Ця тактика дає змогу сторонам надавати подіям необхідного забарвлення, що впливає на суспільну думку. Наприклад, термін «агресія» може бути замінено на «захист», а «окупація» на «визволення». Це створює спотворене сприйняття подій, що може знизити рівень критичності у ставленні до дій агресора. Маніпуляція мовою також допомагає створювати міфи, які укорінюються в масовій свідомості, стаючи частиною ідеологічного тиску. Таким чином, мовні зсуви є потужним інструментом у боротьбі за контролювання суспільного дискурсу.

Поширення дезінформації через медіа також відіграє важливу роль у гібридній війні. Фальшиві новини та пропагандистські матеріали формують альтернативну картину світу, намагаючись ввести в оману суспільство. Прикладом є поширення фальшивих історій про «звірства» української армії, що створює негативне ставлення до України як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Ці дезінформаційні кампанії підривають

довіру до офіційних джерел інформації, викликаючи соціальну напругу. Наслідком цього є зростання панічних настроїв і політична поляризація, що послаблює державні інституції. Медіа, які служать інструментом дезінформації, втрачають свою суспільну роль, перетворюючись на знаряддя маніпуляції.

Цілеспрямоване поширення фейкових ідеологій є ще одним важливим аспектом. Використання спотворених історичних фактів і радикальних ідеологій дозволяє формувати викривлене бачення історії та культури, що виправдовує агресивні дії. В російській пропаганді це проявляється через ідеалізацію радянського минулого та роль Росії як «спасителя» у Другій світовій війні, що використовується для виправдання сучасних дій. Це сприяє формуванню у громадян почуття вищості та історичної місії їхньої країни. Така пропаганда зміцнює наративи, які звинувачують Захід у поточних конфліктах, і створює міфологію «вічного ворога».[1,2].

У цьому контексті важливо усвідомлювати, що гібридна війна не лише стосується військових та політичних стратегій, але й глибоко впливає на соціальну тканину суспільств. Мовні маніпуляції можуть призводити до зростання недовіри та конфліктів усередині суспільства, поглиблюючи розділення між різними групами. Це може створювати атмосферу страху та недовіри, що ускладнює можливість діалогу і співпраці, особливо в умовах політичної та економічної нестабільності. Такі явища підривають суспільну довіру, що може призвести до дестабілізації внутрішньої політики. Крім того, це загрожує спровокувати ескалацію конфліктів, які підживлюються пропагандою. Соціальна напруженість, зумовлена маніпуляціями, часто переростає у масові протести або інші форми громадянської непокори.

Зважаючи на ці виклики, важливо, щоб суспільства розвивали критичне мислення та медіа-грамотність, здатність розпізнавати дезінформацію та маніпуляції. Навчання та просвітництво можуть стати важливими інструментами у протидії негативному впливу мовних тактик гібридної війни. В результаті активних зусиль у цьому напрямку суспільства зможуть не лише краще захищатися від маніпуляцій, але й зміцнити свої демократичні основи та соціальну згуртованість. Інституції, що

відповідають за освіту, повинні активно включатися в процес формування цих навичок. Також важливо заохочувати медіа до більшої прозорості та відповідальності в подачі інформації. Лише спільними зусиллями громадянського суспільства та державних структур можна ефективно протистояти таким загрозам [3].

Отже, гібридна війна, зосереджена на мовному впливі, відкриває нові виклики для розуміння сприйняття реальності, взаємодії культур і можливостей для спільної роботи в умовах сучасного конфлікту. Маніпуляція мовою не лише змінює суспільну думку, але й створює нові реальності, що ускладнює встановлення об'єктивної істини. Також це впливає на міждержавні відносини, оскільки кожна сторона формує власний інформаційний порядок денний, відмінний від реальності опонента. У цих умовах важливим завданням є розробка ефективних стратегій боротьби з мовними маніпуляціями та дезінформацією, що дозволить зберегти суспільний консенсус і довіру до інституцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косошов, О. М. Завдання захисту національного інформаційного простору за досвідом ведення гібридної війни рф на Сході України [Електронний ресурс] / О. М. Косошов, А. О. Сірик // Системи озброєння і військова техніка. – 2017. – № 1. – С. 38–41.
2. Кресіна, І. О. Особливості застосування країною-агресором інформаційних технологій у гібридній війні [Електронний ресурс] / І. О. Кресіна, В. М. Тарасюк // Держава і право. Серія: Політичні науки. – 2018. – Вип. 81. – С. 27–41.
3. Олексієнко, С. Психологічні особливості формування образу ворога як складової гібридної війни російської федерації проти України [Електронний ресурс] / С. Олексієнко, О. Андрощук // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Психологічні науки. – 2019. – № 2. – С. 182–198.

УДК 811.161.2'276-057.36

ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ: МОВНА ПЛУТАНИНА ЧИ НОРМА?

Андрій ПУНДИК

Науковий керівник – Оксана ПИЛИПЕЦЬ, старший викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Військовий сленг є невід'ємною частиною професійного спілкування та відіграє важливу роль не лише як засіб комунікації, але і як інструмент ідентифікації та адаптації до складних умов. Військовий сленг – професійна лексика та неформальні вирази, що створюють унікальну мовну систему, зрозумілу лише у військовому середовищі. Такий вид специфічної лексики виникає в межах військових колективів та часто використовується для зручності та кодування інформації. Сленгова лексика відображає особливості військового побуту, професійної діяльності та відносин у військовому середовищі.

Український військовий сленг формувався під впливом військових дій, особливо після 2014 року, коли почалася війна на сході України. Далі це явище ще активніше прогресувало після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році. Військовий сленг поєднує в собі військову термінологію, гумор, а також вплив народної творчості.

На тлі сучасних військових подій український військовий сленг є предметом наукових досліджень. Мовознавці досліджують його як важливий елемент комунікації, що відображає не лише специфіку військового життя, але й загальні соціальні та культурні зміни в країні. Він забезпечує лаконічність, експресивність та допомагає військовим швидко адаптуватися до стресових ситуацій. Однак у різних контекстах використання цього сленгу може призвести як до ефективної комунікації, так і до мовної плутанини.

Ми проаналізували вживання військової сленгової лексики у соціальних мережах, зокрема Instagram та Youtube. Найбільш вживаними військовими сленгами у період воєнного стану є: *бавовна* – *вибух* (гумористична заміна слова "вибух", що виникла з огляду на цензуру в російських ЗМІ); *ждун* – той, хто чекає на мобілізацію або той, хто чекає на російську владу; *орк* – російський солдат; *сушняк* – сухий пайок; *пташка* – безпілотник; *100-й* – *боєприпаси*, *200-й* – *загиблий військовий*; *300-й* – поранений; *сепар* – прихильник проросійських угруповань (від слова "сепаратист");

4.5.0 – все спокійно; *плюс* – зрозумів; *мінус* – не зрозумів; *нуль* – перша лінія розмежування; *покемон* - ПКМ ПК (Кулемет Калашникова Модернізований); *аборт* – вилучення міни, яка дала відсічку зі ствола; *бобри* – інженерний підрозділ (бригада); *беха* – БМП (бойова машина піхоти); *буратіно* – військові, які прогулюють всю заробітну плату в перші дні; *дашка* – ДШК, станковий (Кулемет Дегтярьова-Шпагіна); *дуйчик* - обігрівач; *губа* – гауптвахта; *зеленка* – куші, зарості, лісиста місцевість; *калаш* – всі види Автомата Калашникова; *ксюха* – автомат АКСУ (Автомат Калашникова Складний Укорочений); *мотолига* – МТ-ЛБ, плавучий бронетранспортер; *муха* – ручний протитанковий гранатомет; *піджаки* – студенти військової кафедри.

З однієї сторони, вживання військового сленгу – це спосіб ефективного кодування інформації, що створює унікальну мовну систему, зрозумілу лише у військовому середовищі. У бойових умовах сленгова лексика допомагає приховувати зміст завдань від ворога, полегшує розуміння передачі наказів або таємної інформації. Під час воєнних дій довгі фрази можуть призвести до втрати часу, тому сленг стає необхідним інструментом. Ще однією перевагою вживання сленгової лексики є те, що військовий сленг допомагає військовослужбовцям відчувати себе частиною спільноти, відрізняючи їх від цивільних осіб. Варто зазначити, що використання однакової мови сприяє згуртованості колективу.

З іншої сторони, військовий сленг – це мовна плутанина. По-перше, одні й ті ж слова можуть мати різне значення у різних підрозділах або арміях, що створює ризик неправильного розуміння. Під час взаємодії військових із цивільними або міжнародними партнерами сленг може бути незрозумілим. По-друге, сленгова лексика часто потрапляє в офіційні документи, зокрема у рапорти чи звіти, що порушує офіційний стиль. По-третє, це явище має величезний вплив на повсякденну мову. В умовах війни сленг поступово проникає у повсякденне мовлення цивільних, що змінює загальний лексикон суспільства. Це суттєва загроза для мовної ідентичності. Часто військовий сленг може відчужувати новачків або тих, хто не володіє специфічною термінологією. Надмірне використання сленгової лексики може знизити рівень професіоналізму в спілкуванні з вищим командуванням або під час офіційних заходів.

Попри певні недоліки, військовий сленг є частиною соціолінгвістичної мовної норми для військових підрозділів, що забезпечує ефективність, швидкість та зручність спілкування у складних і стресових умовах. Проте, в офіційних документах, нарадах, конференціях чи офіційних візитах військовим слід уникати жаргону та дотримуватися стандартів офіційного мовного стилю. Безумовно, в умовах воєнного часу в Україні військовий сленг поступово проникає у мовлення цивільних людей. Таким чином, це явище стає частиною сучасної культури. Як результат, сленгова лексика підтверджує гнучкість мови та її здатність адаптуватися до нових умов. Вживання військового сленгу ефективно виконує свою роль у межах військових колективів, що сприяє швидкій комунікації та зняттю психологічного напруження. Однак, на мою думку, важливо дотримуватися балансу між неформальною та офіційною мовою, щоб уникати плутанини та непорозумінь у міжпрофесійному спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдаєнко А. М. Соціолінгвістичні аспекти військового сленгу в Україні. – К.: Наукова думка, 2020.
2. Макаренко С. М. Проблеми комунікації у військовому середовищі. // Вісник психології та соціолінгвістики. – 2021. № 3. – С. 42–50.
3. Шевченко І. В. Мова війни: аналіз військової лексики та сленгу в умовах сучасних конфліктів. – Львів: ЛНУ, 2022.
4. Юрченко В. П. Жаргон як соціокультурний феномен у Збройних силах. – Харків: ХНУ, 2019.

УДК 811.161.2'27: [32:316.653](477) :140.8Фаріоні.

ІРИНА ФАРІОН: БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ПОЛІТИЦІ ТА СУСПІЛЬСТВІ

Христина СЕРЕДНИЦЬКА

*Науковий керівник – Марина КУЛЬЧИЦЬКА, к. філолог. н., доцент,
доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасне трагічне воєнне сьогодення – той час, коли ми відстоюємо й укотре виборюємо українську державність і незалежність на усіх рівнях – індивідуальному й колективному, душевному й духовному. Війна триває не лише зброєю в зоні бойових дій, а й через відкрите оприлюднення в медійному чи електронному інфопросторі позицій і безпосередніх міркувань відомих особистостей сучасності. Їхні авторитетні слова й думки витлумачують справжню природу і сутність подій, а також дуже мобільно й у доступній формі допомагають зрозуміти політичні тенденції, сформувані чіткі орієнтири в сучасних воєнних обставинах, що передусім дуже важливо для молодого покоління українців. Це добре усвідомлює кожна людина особливо тоді, коли репрезентантами таких «важливих слів» виступають знакові харизматичні особистості, у яких забирають життя за їхні патріотизм, безкомпромісність, принциповість, інтелектуальну відвагу вільно висловлювати думки й переконання. Саме в такий цинічний спосіб нещодавно розправилися з однією з найголосніших українських національних громадських і культурних діячів сучасності, науковицею Іриною Фаріон. Ця трагічна смерть викликала в українському суспільному просторі цілий шквал здогадів, жестів співчуття й жалю, а водночас спонукала до переосмислення її постаті та поглядів, до занурення в багатий спадок її наукової та блогерської творчості, зокрема й політичних, культурологічних, лінгвістичних інтелектуальних продуктів у форматі відеоматеріалів та інтерв'ю. За допомогою методів евристичного спостереження, аналізу й синтезу навіть із довільної вибірки тих ресурсів (див.: Використані джерела) можна відстежити і змодельовати цілісну ціннісну сучасну націєтворчу систему, суголосну з поглядами багатьох видатних українців XIX – XXI сторіч – митців, політиків, історіософів, культурологів, мовознавців, зокрема, Тараса Шевченка, Івана Франка, Агатангела Кримського, Івана Огієнка, Дмитра Донцова, Євгена Маланюка, Степана Бандери та ін.

Ключовим поняттям, яке в безперервній боротьбі з невіглаством, відсутністю критичного мислення та поваги до самих себе обстоювала Ірина Фаріон, була національна, «винищувана, але незнищенна мова» [19, с. 11]), яка є головним носієм історичної пам'яті народу та маркером його самоідентифікації. Дослідниця

постає виразним символом послідовності, стійкості та незламності, втілюючи своїм неповторним способом мислення й осмислення мовних питань завзяту й безкомпромісну екзистенційну боротьбу за українську мову та культуру. Її слова про безпам'ятство й патріотизм нагадують, що національна свідомість – це не просто наукова абстракція, чергова концептуальна вигадка, а основа основ нашого існування й цивілізаційного поступу. Завжди і скрізь, де тільки могла, науковиця завзято прагнула здійснювати «ментальну революцію» в українському суспільстві, переконуючи, що «мова створила людину, а писемна мова – цивілізацію», мова – «феномен непоборности», «об'єднавчий чинник» створення держав і націй [18, с. 5–7].

Переглядаючи численні відеоматеріали за участі професорки Ірини Фаріон, ми переконалися у безсумнівній слушності завершального акорду її вступного слова до книги «Правопис – корсет мови?» із наче пророчим титулом «Прелюдія до вбивства»: «Не ми вибираємо час, а навпаки – нас він випробовує. І тільки сильні індивідуальності стають реальним знаком часу, відчуваючи силою духу та глибиною інтелекту його нагальну потребу: себто природний розвиток мови у сув'язі внутрішньо- та позамовних чинників на протигагу політичному диктатові» [19, с. 11]. Саме таку місію на землі визначила для себе авторка цих слів.

Її численні відео збентежили мене і змусили задуматися над тим, наскільки важливо усвідомлювати зв'язок із власною історією та культурою, адже без цього ми ризикуємо втратити свою ідентичність. Властиво, наш виступ є радше жестом вияву щирої вдячності і глибокої поваги до Ірини Фаріон за її жертвовну боротьбу за статус і повноцінне функціонування та розвій рідної мови, а також щире визнання сили її мудрого, а часто й гостро-експресивного голосу на захист засадничих національних святинь, ідеалів, особистостей. Можливо, саме завдяки її численным відеоматеріалам я збагнула, що мова – це не лише засіб спілкування, а основа нашої культурної ідентичності, що справжня сила нації полягає в її здатності об'єднуватися навколо спільних ментальних цінностей.

Безкомпромісна постава Ірини Фаріон в ролі дискусантки надихає на подальшу боротьбу за рідну мову, національну культуру, принципівість і незалежність духовного особистісного виміру. Переглянувши значну кількість відеоматеріалів із виступами Ірини Фаріон, я переконалася в тому, що магнетизм її інтелектуальної постаті та ідеї мали і ще довго матимуть значний резонанс в українському суспільстві, але насамперед, що важливо, істотно впливатимуть на духовне формування української молоді. Її роздуми та твердження про різні аспекти сили нації, народу та його представників не одного молодого українця спонукатимуть замислитися над своєю роль у суспільстві й необхідністю активної участі у захисті та плеканні рідної мови, національних культурних традицій і цінностей, розбудови України як суверенної самодостатньої держави. У кожному своєму виступі Ірина Фаріон сміливо актуалізує складні проблеми, пов'язані з національною ідентичністю, мовою, культурою, державою. Її емоційно-експресивна, пристрасна манера висловлювання справляє сильне враження на кожного слухача й заохочує до активності й рішучої безкомпромісності в обстоюванні своїх життєвих ідеалів і переконань. Так, до прикладу, її твердження про те, що «пам'ять – це обов'язок перед минулим», підкреслює нашу відповідальність за національну спадщину перед майбутніми поколіннями, змушує замислитися про роль кожного з нас у формуванні майбутнього, про те, як мовна ідентичність може впливати на наше місце в світі.

Із виступів політичної, громадсько-культурної діячки, професорки і блогерки Ірини Фаріон я висувала низку засадничих націєтворчих концептів: 1) важливість пам'яті (знання національної історії й культурних традицій – ключовий чинник для збереження національної ідентичності); 2) значення мови (це не просто засіб комунікації, а основа людської душі, вона є головним формантом ментальності кожної людини й цілої нації); 3) небезпека безпам'ятства (утрата пам'яті про своє минуле зумовлює інтелектуальну дезорієнтацію і, як наслідок, узалежнення від інших етносів, некритичне засвоєння чужих світосприйняттєвих наративів); 4) необхідність політичної активності (кожен представник народу, кожен громадянин національної держави повинен бути активним у політичному житті, оскільки їхній вибір часто фатально впливає на майбутній поступ країни); 5) сила єдності (об'єднання навколо спільної – рідної / державної / національної –

мови та культури істотно зміцнює націю і забезпечує її розквіт); 6) ушанування героїв (українці важливо пам'ятати про тих, хто виборював нашу державність і зараз бореться за національну українську культуру й мову, а також віддавати шану пам'яті про них).

На завершення відзначу, що найбільше мене вразила в Ірині Фаріон її завзята незламність і рішучість у боротьбі за повноцінне функціонування й розвиток української мови, культури і за розбудову сильної Української держави. Її здатність відкрито, аргументовано, науково інформативно, чітко й безбоязно висловлювати свої думки, навіть коли вони були дискусійними, спірними, що свідчить про велику силу характеру. Імпонують мені і її глибоке розуміння історичних подій, діячів і традицій українського народу, вміння заохочувати людей пам'ятати про свої корені, боротися за збереження та плекання своєї національної ментальності, що, зокрема, особливо надихає молодь до громадянської активності й виховання в собі патріотичних рис. Її переконливі акценти на важливості активної політичної свідомості й патріотичного чину мають вагомий вплив на тих, хто прагне змін у суспільстві. Окрім того, її особистий приклад активного патріотичного чину в боротьбі з ненацієтворчою державною системою в Україні та нещодавня трагічна загибель роблять її символічною постаттю, яка не просто викликає глибоку пошану й захоплення, а підказує, яким має бути кожен справжній українець, слугуючи яскравим взірцем для наслідування у справі боротьби за національні цінності і гідне майбутнє України як держави.

У контексті кровопролитної війни росії проти України діяльна постать Ірини Фаріон зачаровує і спонукає до активного національно-патріотичного чину й виховання в собі рис гідної особистості, без іспоковівку нав'язуваних комплексів неповноцінності, із чітким усвідомленням своєї ідентичності і життєвих пріоритетів. І мені особисто дуже приємно щодня чути українську мову з уст молодих людей, моїх ровесників – я тепер усвідомлюю і, мабуть, пам'ятатиму ще довго, що навіть у такому начебто незначному повсякденному фактові звучання української

мови є чимала заслуга й Ірини Фарион як громадської та культурної діячки, чие ім'я назавжди вписане до національної пам'яті українського народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. #Боротьба Ірини Фарион проти "Закону Путіна" | Час діяти | листопад '16 / Ірина Фарион / / URL <https://www.youtube.com/watch?v=VAkQqGzJWZ4>
2. #Велич особистості 14.10.14 Ірина Фарион / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=f-1Ntqp3xfg&t=59s>
3. #В ОСТАННЬОМУ ІНТЕРВ'Ю ІРИНА ФАРИОН ПОЯСНИЛА ІСТОРИЧНУ РІЗНИЦЮ МІЖ УКРАЇНОЮ І РОСІЄЮ:ПОЧУЙТЕ МЕНЕ / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=7PPblTXqbwM&t=22s>
4. #Говорити українською — це означає панувати | Ірина Фарион про важливість мови / Ірина Фарион / / URL <https://www.youtube.com/watch?v=78Pd3QQvsBQ&t=1501s>
5. #Де корінь меншовартості? / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=poM4zO9b3kc&t=6154s>
6. Ірина Фарион. Більше, ніж просто розмова / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=cPqT3h7Kdro&t=129s>
7. #Ірина Фарион для тих, кого ПРАВДА не збиває з ніг | Без цензури | березень '19 / Ірина Фарион / / URL <https://www.youtube.com/watch?v=Js0SCtKKTee&t=1769s>
8. #Ірина Фарион запитує Азарова... Актуальне питання до влади / Ірина Фарион // URL https://www.youtube.com/watch?v=FP_TjA0DC_E&t=7s
9. #Ірина Фарион: окупація України почалася ще в 17 столітті. Коли і як розпадеться росія| / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=nDXwV2u0InQ&t=3380s>
10. #ІРИНА ФАРИОН: провал Порошенка; еволюція Зеленського; Кароль, Лозниця й інші «голуби миру» / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=7JU4VUp6CQI&t=766s>
11. #Історія української мови: феномен Шевченка, вплив Радянського Союзу, англоварваризація. / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=Nzt2NjsjUYU>
12. #ІДЬТЕ ДО МОСКВИ на танку! ФАРИОН знову ЖОРСТКО "наїхала" на російськомовних / Ірина Фарион // URL <https://www.youtube.com/watch?v=gRmw5TRsmus&t=1792s>

13. #ПРИНА ФАРІОН про закон Ківалова-Калесніченка, мову, освіту та Україну | 16.11.2017 / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=NiH1stKeOZU&t=780s>
14. #ПРИНА ФАРІОН: як українізувати українців, мовний конфлікт, звільнення, переселенці, релятивізм / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=bnVV0EC8DdE>
15. #Ківалов і «руській мір». Поранено основного ненависника української мови / Ірина Фаріон / / URL <https://www.youtube.com/watch?v=KgoGSZqd29E&list=LL&index=2&t=297s>
16. #Про Мову для гібридів: 5670д. Ірина Фаріон | березень '18 / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=JX75izKXW6o&t=831s>
17. #Усні слухання щодо скандального закону “Колісниченка-Ківалова“ | ТСН | 13 грудня '16 / Ірина Фаріон // URL https://www.youtube.com/watch?v=Z7y5DK1_jXU
18. Фаріон І. Мова – краса і сила: суспільно-креативна роль української мови в XI – середині XIX ст. Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2007.
19. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів: Свічадо, 2004.
20. #ФАРІОН: філологія, євреї, КППС, фемінізм, Бандера, гендер, Шевченко, Сковорода, Конфуцій | АНТИПОДИ / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=Wb8HtclGpn0&t=2128s>
21. #ФАРІОН vs. Колесніченко: про мову і Україну / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=WАуKbSAOajY&t=3523s>
22. #Чи існують російськомовні українці? Ірина Фаріон / Ірина Фаріон // URL <https://www.youtube.com/watch?v=ebRsjpx7muE>

УДК 821.161.2

**ГОЛОС УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТВЯЗНІВ: НАДІЯ
СВІТЛИЧНА
Олеся ВОЙТЮК**

*Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, кандидат
філологічних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Надія Світлична – активна учасниця руху «шістдесятників», правозахисниця, публіцистка, мемуаристка. Член Закордонного представництва Української Гельсінської групи, редактор-укладач «Вісника репресій в Україні» (США), лауреат премії імені Василя Стуса (1992), Державної премії України імені Тараса Шевченка (1994). Сестра Івана Світличного.

Надія Світлична (1936 – 2006) народилася 8 листопада в селі Половинкине Старобільського району на Луганщині. За фахом філолог, випускниця Харківського університету. Працювала редактором у видавництвах, перекладачем з російської в декількох журналах, науковим співробітником Інституту педагогіки і за сумісництвом – учителькою вечірньої школи в київському мікрорайоні Дарниця. Крім того, співала у хорі «Жайворонок», пізніше – у хорі «Гомін»

Із середини 60-х років ХХ ст. була активною учасницею культурних вечорів, літературних зустрічей, зокрема вечорів пам'яті Лесі Українки та Івана Франка, що проводилися дисидентами. Разом із братом Іваном Світличним співпрацювала з багатьма представниками інтелігенції, зокрема з Ліною Костенко, Василем Стусом, В'ячеславом Чорноволом. Після відомого зіткнення 22 травня 1967 року біля пам'ятника Т.Шевченку Світличною серйозно зацікавився КДБ.

У листопаді 1967 року Надія Світлична разом із братом, Іваном Дзюбою, Ліною Костенко послали лист-протест П.Шелесту, у якому кваліфікували процес над В.Чорноволом як порушення елементарних процесуальних норм, як «особисту помсту, розправу наділених владою людей над людиною, яка інакше мислить і зважується критикувати дії окремих радянських установ, тобто здійснює своє конституційне право».

У березні 1969 р. вона разом із братом – літературознавцем Іваном Світличним стають фігурантами кримінальної справи, порушеної слідчим відділом КДБ за фактом розповсюдження фотокопії забороненої книги Авторханова «Технологія власти».

Надія була близькою подругою Алли Горської. Саме вона навчила Аллу розмовляти українською мовою. У грудні 1970 у м.

Василькові Київської обл. Надія Світлична разом з Є.Сверстюком знайшла тіло художниці, організувала похорон і зведення пам'ятника на її могилі. Чергову кримінальну справу щодо Надії Світличної КДБ порушив у березні 1972 року – її звинувачували в антирадянській діяльності. За місяць до арешту на черговому допиті оголосили про затримання і зажадали написати доручення, кому вона довіряє виховання 2 річного сина.

«Були страх, сльози, сумніви, торгівля з самою собою: чи не піти на компроміс задля дитини», – такі думки прийшли в той момент, коли начальник слідчого відділу сумнозвісний Пархоменко заявив: «Ми даємо Вам ще добу – подумайте добре». Жодному його слову не повірила. Потім з'ясувалося, що в цей день був арештований Іван Дзюба і проведено багато обшуків, у тому числі й у Світличної. Вилучили книгу Василя Стуса «Феномен доби», вірші, статті, вирізки, листи – усього 1800 одиниць. Рік Світлична провела в ізоляторі КДБ на Володимирській. Протоколи допитів ще більше розкривають її як жінку відважну й чесну. Скажімо, в них є таке: «Визнаю себе винною в тім, що, маючи вищу освіту, певний життєвий досвід, вірила законам, які не узгоджуються між собою, вважала, що Конституція СРСР – це найвищий Закон, але це не так, тому що його постійно порушують. Обіцяю, що коли мене з малою дитиною випустять, не читатиму антирадянську літературу, а зарікатися, що взагалі нічого не читатиму, не можу, тому що я людина письменна, і невідомо, що є критерієм: що можна читати, а чого – не можна». На провокаційні запитання слідчого відповідала: «Я просто людина, життя подарувало мені щастя спілкуватися з широким колом творчих людей, і репресії проти них я сприймаю як репресії проти мене». Відтак - була засуджена до чотирьох років суворого режиму.

Після звільнення 18 травня 1976 року рівно через 4 роки дисидентка поїхала до мами, де був її син. Тож 10 грудня 1976 року вона надіслала до ЦК КПРС заяву-відмову від громадянства, мотивуючи цей крок жорстокою розправою над Левком Лук'яненком, Петром Григоренком, В'ячеславом Чорноволом, Василем Стусом, Стефанією Шабатурою та іншими достойними людьми. Свій вибір пояснила так: «Нижче людської гідності після

всього пережитого бути громадянином найбільшого у світі, наймогутнішого, найдосконалішого концтабору».

Через 2 роки, у жовтні 1978-го, вона виїхала за кордон: спочатку до Рима, де її прийняв Папа Римський, а 8 листопада прибула у США. А ще через 8 років, у 1986-му, її позбавили радянського громадянства. Вона не прийняла громадянство США, хоча й могла б. Надія Світлична продовжила свою діяльність у Штатах. Вона зустрічалася з президентом Рональдом Рейганом, була співзасновницею і директоркою організації «Людські права в ХХ столітті» – закордонного представництва Української Гельсінської групи. У США, як каже її тодішній шеф Юрій Дулерайн, вона могла продовжувати свою правозахисну діяльність: «Я одразу їй запропонував, щоб вона розповідала на радіо про те, що вона хоче, що їй найбільше болять. І вона сказала, що найбільше їй болять Україна, українські правозахисники їй болять. Вона привезла з собою готовий титул: представника Української Гельсінської групи. І це було в центрі її уваги.

У 1980 – 1985 роках упорядковувала місячник «Вісник репресій в Україні», в якому інформувала про переслідування інакодумців в Україні. Бюлетень виходив також англійською мовою. Зусиллями Надії організація випустила низку інших видань: «Документи Українського Патріотичного Руху», «Інформаційний бюлетень», «Юрій Литвин», тези праці Юрія Бадзя «Право жити».

Надія розшифрувала записки Василя Стуса «З таборового зошита» й видала його «Палімпсести». У 1983 – 1994 роках працювала в українській редакції «Радіо Свобода». Спочатку виходила в ефір епізодично, лише у зв'язку з окремими трагічними українськими подіями. Від постійної роботи в редакції спершу відмовлялася: боялась нашкодити брату, який залишався в Україні. Після інсульту в Івана сестра зрозуміла, що гірше вже йому не буде, й взялася до роботи.

Надія Світлична – одна з найвизначніших постатей української інтелектуальної та правозахисної історії, яка присвятила своє життя боротьбі за права людини, культуру та свободу слова, залишивши після себе величезний культурний і духовний спадок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скрипка Т. Надія Світлична. <https://www.istpravda.com.ua/columns/2022/11/8/162014/>

2. “Голос українських політв’язнів”: правозахисниці з Луганщини Надії Світличній мало б виповнитись 85. <https://freeradio.com.ua/holos-ukrainskykh-politv-iazniv-pravozakhysnytsi-z-luhanshchyny-nadii-svitlychnii-85/>
3. Тамара Скрипка. «Заради ідеї всього прекрасного і справедливого». <https://www.t-skrypka.name/Persons/NSvitlychna.html>
4. «Нижче моєї гідності бути громадянкою найбільшою у світі концтабору». Історія життя правозахисниці Надії Світличної. <https://divoche.media/2023/11/22/nyzhche-moiei-hidnosty-buty-romadiankoiu-naybilshoho-u-sviti-kontstaboru-istoriia-zhyttia-pravozakhysnytsi-nadii-svitlychnoi/>
5. Дисидентський рух Україні. Світлична Надія Олексіївна. <http://museum.khpg.org/1113995960>

У МОВІ – СИЛА ЗБРОЇ

Роксолана КУЛИК

Науковий керівник – Ірина ДЕНИС, доцент кафедри психології та соціально-гуманітарних дисциплін Національного лісотехнічного університету України

Українська мова – найцінніший спадок від наших прашурів. Сила слова у рідній мові. У ній природна милозвучність. Українська мова неймовірно лагідна та ніжна, яка надихає митців, втішає нужденного та мотивує на подвиги. Це один з найцінніших скарбів нації. Її існування виборювали століттями. Це наш національний код і бренд. Зараз українцям психологічно важко чути мову, якою розмовляють вороги, важко чути мову окупантів, мову, якою розмовляють вбивці. Та особливо боляче, коли вона звучить з уст «українців».

Для росії мова – це за засіб агресії. Лише на носіїв російської мови можуть подіяти інструменти російської пропаганди. Лише після ідеологічної та психологічної обробки населення можна здійснювати фактичну окупацію, як мінімум не чекаючи суттєвого

опору з боку місцевого населення, як максимум – отримуючи від нього сприяння. Для успішної військової операції потрібне було лояльне населення. У кремлі постійно стежили за поширенням російської мови, вони вкладали значні ресурси в поширення російської мови і культури, і прийшли насамперед туди, де найбільше говорили російською і де найбільше спрацювала їхня пропаганда [10].

Після повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України одним із основних питань українського суспільства є мовне питання, а саме розвиток української мови в умовах неоголошеної російсько-української гібридної війни.

Для кожного українця є зрозумілим те, що початок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України став початком зародження нової України-держави, яка прагне бути абсолютно незалежною. Ця війна згуртувала українську націю навколо мети вистояти і перемогти. Розпочався так званий процес українізації. У багатьох людей прокинулася любов до всього українського та самої України, чого до того не було ні настільки усвідомленого, ні у такому обсязі. Стосовно всього українського, також окремо мови - це тренд номер один в світі за період цього протистояння. А головне, що це мотивація та навіть тренд для російськомовних українців

На жаль, державна мовна політика навіть після 2014 р. не проводилася на належному рівні. Тільки після повномасштабного вторгнення російської федерації на території України політичне керівництво та більшість громадян нарешті усвідомила, що українська мова – це кордон, який відмежовує нас від ворога та об'єднує всередині країни [1, с. 58].

Ставлення до державної мови як до другорядного (не визначального) безпекового чинника та зволіканням із незалежним законодавчим закріпленням проголошеного державного статусу української мови, призвело до ігнорування цього статусу на практиці, дискримінації, а також подекуди – до повного витіснення української мови з публічних сфер [13].

Українська влада не приділяла достатньо уваги для поступального розвитку «української мови та впровадження її у всі сфери життєдіяльності соціуму». «Адже одна річ – проголосити українську мову державною і зовсім інша річ – забезпечити насправді державність мови» [1, с. 58]. Державотворча функція мови – її роль як засобу державотворення, бо ж таки єдина мова робить населення народом – державним народом [1, с. 78].

Мовне питання під час війни таке ж важливе, як наше з вами життя, тому постає потреба удосконалюватися й розширювати український мовний фронт. Головна проблема України – двомовність, поширення на її території двох мов, коли поряд з державною українською на всі сфери претендує також російська. Масова двомовність – це ознака колоніальної країни, коли вся підкорена спільнота повинна володіти, крім своєї, мовою колонізатора. Якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, то останній загрожує зникнення [4].

Головним чинником збереження й розвитку мови є застосування її у щоденній комунікації [2]. Розмовляти українською – це політична безпека, адже країна-агресорка заявляє, що вважає своїми «соотечественниками» всіх, хто розмовляє російською, бо «росія закінчується там, де закінчується російська мова» [3].

Війна стала черговим поштовхом для переходу на українську мову, а також продовженням багаторічної мовної суперечки з тими, хто так і не помітив причинно-наслідкових зв'язків між російською агресією та мовою спілкування [10].

Мовне питання під час війни є архіважливе, адже мовний чинник – це найпевніший спосіб виявити ворожі диверсійно-розвідувальні групи, вкрай небезпечні для усієї країни під час війни [15].

Ворог активно пропагує та закидає українському суспільству в інформаційній війні різні мовні маніпуляції навколо цієї теми (наприклад, не на часі мова, бо війна; російськомовні воїни воюють у ЗСУ; мовне питання розхитує суспільство) [6].

Росія посилила боротьбу за самоідентифікацію українців, завданням якої стало максимальне викорінення у свідомості наших громадян концепції «єдиного народу», що ґрунтується на неправильних історичних фактах та ігнорування лінгвістичних досліджень, розмивання української ідентифікації та зміцнення російської [8].

Функціонування російськомовного культурного продукту в культурно-інформаційному просторі України та нав'язлива пропаганда «русского мира» несе загрозу існуванню української етнокультурної традиції й рідної мови [11, с. 165].

Мовна асиміляція нації як базової складової частини ідентичності призводить до зникнення й нації і створеної нею держави. Тож державну мову як основу ідентичності варто захищати краще, ніж територію, бо як показує історичний досвід, території, де не панує державна мова (а значить не поширена національна ідентичність) є слабо інтегрованими в державу й за несприятливих обставин чи іноземного втручання легко втрачаються [7].

Донині російська мова продовжує затягувати українських громадян у російсько-культурну орбіту, просякнуту ідеями «русского мира», продовжує формувати відповідний антиукраїнський світогляд, сприяючи розколу громадського суспільства .

Свідоме використання української мови – це демонстрація громадянином лояльності до української держави, своєї національної свідомості та самоідентифікації з українською нацією. Натомість відмова від використання української є свідченням несформованої чи іншої національної самоідентифікації, громадяни, що зухвало демонструють не українську самоідентифікацію та нелояльні до української мови, ніколи не будуть лояльні до самої України як національної держави.

Саме конфлікт ідентичностей лежить в основі нинішньої українсько-російської війни і суть цього конфлікту полягає в тому, що росіяни не визнають права України на існування як окремої держави, оскільки не вважають українців окремою нацією [9].

Під час повномасштабної війни, яку розпочала росія проти України, українська мова – не тільки ознака національної

ідентичності та громадянської позиції, а й інструмент боротьби з ворогом. Боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом. Російськомовні українці ще до початку війни активно переходили на українську і продовжують це робити. Так вони висловлюють свою позицію проти агресора. Нині – історичний шанс для України назавжди позбутися будь-яких культурних зв'язків із росією [16].

В українців змінилося ставлення до російської мови, тому що вони переживають війну, в якій на них напала саме РФ, де люди користуються російською мовою. Тому для українців це може бути дуже чужинне в психологічному сприйнятті та дуже принципове питання – з громадянської позиції [5].

Зараз дуже багато російськомовних громадян України, які хочуть розмовляти українською мовою і вже вивчають мову, і прагнуть спілкуватися солов'їною, а не суржиком. Все робиться поетапно, згодом всі перейдуть на українську. Звісно, Закон про мову чималою мірою вплинув на покращення мовної ситуації. Але саме зараз, під час війни відбувається процес, коли російськомовні українці починають ще активніше переходити на українську [10].

Політична влада, пересічні громадяни, більшість українських зірок (співаків, телеведучих, акторів, блогерів), які до того говорили російською, активно переходять на українську мову. Раніше українськи блогери зацікавлені були у більшій кількості підписників, тому послуговувалися російською мовою у Інтернет-мережі. Проте є відомі в медіапросторі українці, які публічно висловили свою позицію стосовно переходу на українську мову. Їхні успіхи та приклади надихають інших громадян на вектор українізації. Співаки, які раніше послуговувалися і виконували музичні хіти російською мовою, після повномасштабної війни РФ почали записувати та виконувати пісні українською мовою [14].

Діяльність таких публічних людей цікавить соціум, у свою чергу, зірки впливають на суспільну думку і таким чином тримають інформаційний фронт. Чим більше буде тих, хто свідомо буде

спілкуватися українською, тим більше ми актуалізуємо це питання на рівні країни. У випадку, якщо людина хоче жити в Україні, але при цьому не буде поважати її державну мову та ігнорувати її історію, то її потрібно обмежити статусом резидента. Тоді вона зможе жити повноцінно в нашій країні, але не матиме змоги голосувати на виборах, займати державну посаду і т.п. Тому що такі люди винні в тому, що відбулося з Україною за ці тридцять років незалежності [12].

Рівень мовної самоідентифікації українців стабільно зростає. Війна як виклик для всього суспільства тільки прискорить цей процес. Українська мова як один із наріжних каменів державності сьогодні лише зміцнюється і лінії протистояння у цьому питанні зникають. Перехід на українську у побуті відбувається еволюційно. Руйнування міфу про «братній народ», ізоляція рф від світового культурного та інформаційного контексту лише сприятимуть його пришвидшенню в українському суспільстві. Більшість громадян, незалежно від мови спілкування, усвідомлюють, що у нас один спільний ворог – російська федерація, яка намагається знищити нашу державність. Найбільш постраждалими від дій агресора є саме російськомовні міста сходу [12].

Більшість громадян зараз розуміють, що українська мова – це зброя, це кордон, який відмежовує нас від ворога і об'єднує. Розуміє це і ворог, який серед умов перемир'я (10.03.22р.) висував мовне питання другим після не вступу до НАТО [6].

Наше завдання сьогодні – не дати ослабити мовне питання, як це було після Майдану. Мова – це чинник національної безпеки, що в час війни набуває винятково ідентифікаційного значення. Маємо вживати негайних системних заходів з розширення функціонування української мови [15].

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд : Монографія. К. : НДІУ, 2007. 444 с.
2. Кремінь Т. Лівгоцид на окупованих територіях може зупинити тільки перемога України.
[URL:https://lb.ua/blog/taras_kremin/520408_lingvotsid_okupovanih_teritoriyah.html](https://lb.ua/blog/taras_kremin/520408_lingvotsid_okupovanih_teritoriyah.html)

3. Лизанчук В. Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045>
4. Масенко Л. Наступ на українську мову: Україна проти Малоросії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30686971.html>
5. Матвійчук О. Мовні війни: як допомогти українській перемогти у наших громадах. URL: <https://blog.liga.net/user/olmatviichuk/article/44620>
6. Паславська Я. Мовні МАНПУЛЯЦІЇ чи УТИСКИ російськомовних? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ugvCQSxNbwU>
7. Путін - Бушу: «Україна - це не держава». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762>.
8. Понад 60% опитаних громадян України - за єдину державну українську мову. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/487014.html#.WobraJgurlw.facebook>.
9. Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>.
10. Сінченко Д. «Російськомовних українців» не існує. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/17/7352949/>
11. Сорочук Л. Функціонування української етнокультурної традиції в умовах сучасних викликів і загроз. Українознавчий альманах. 2021. Випуск 29. С. 164–170.
12. Соціологічна група «РЕЙТИНГ». Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_iss ue_in_ukraine_march_19th_2022.html
13. Становище української мови за рік поліпшилося. Інфографіка до свята. URL: <https://novynarnia.com/2017/11/09/stanovishhe-ukrayinskoyi-movi-za-rik-polipshilosya-infografika-do-svyata>.
14. Степуренко О., Бутко Т. «Після перемоги залишуся працювати в ЗСУ», – Коля Серга під час відвідин Житомира з культурним десантом. URL: <https://suspilne.media/306338-pisla->

peremogizalisusa-pracuvati-v-zsu-kola-serga-pid-cas-vidvidinzitomira-z-kulturnim-desantom/

15. Фаріон І. Війна і мова.

URL:<https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/6235e596d4cc3/>

16. Яблучна А. Чому Росія так боїться української мови? URL:
<https://ukrainer.net/rosiia-boitsiaukrainskoi-movy/>

УДК 81276.6.323

ВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СУСПІЛЬСТВІ

Діана БОДНАРЧУК

Науковий керівник – Вікторія БОНДАРЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент Львівський державний університет внутрішніх справ

Словник української мови містить поняття, де зазначено, що «мова – це: здатність людини говорити, висловлювати свої думки; сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок[1].

Проте, мова це значно більше. Це не лише інструмент для передачі думок і почуттів, мова – це основний елемент ідентичності, історії та культури народу. Мова – це душа нації. Мова – це форма культурного й національного життя, через неї розкриваються національні ознаки, культура, ступінь свідомості, внутрішній світ людини, її соціальний статус, заняття певним видом діяльності тощо[2, с.102].

Українська мова є унікальною, вона зберегла в собі пам'ять про багатовікову боротьбу за незалежність і самобутність, про народні пісні, легенди і казки, які протягом століть складали українці і передавали своїм нащадкам із покоління в покоління. Вона об'єднує людей навколо спільних цінностей та спільної історії, надаючи можливість відчутти приналежність до великої нації з неймовірно багатим культурним спадком. Завдяки мові кожен українець має змогу відчутти зв'язок із минулим своєї країни, з її здобутками та традиціями. Як вдало підкреслила Ольга Ядловська, мова – це фундаментальна частина культурної традиції, яка вміщує сферу духу, цінностей і смислів[3, с.314]

Українська мова є невід'ємною частиною національної самосвідомості, яка формувалася протягом багатьох століть. Історія української мови є непростю, адже вона пережила численні заборони, переслідування і спроби асиміляції. Впродовж століть імперії, що панували на території України, намагалися обмежити її розвиток і впровадити свої мови як основні засоби спілкування та навчання. Однак, попри всі труднощі, українська мова вистояла і продовжила жити завдяки зусиллям людей, які боролися за її збереження. Ця боротьба за мову є одним із важливих символів прагнення українців до свободи та незалежності.

Наприклад, у 19-му столітті, коли імперська влада Російської імперії забороняла друк українських книг та використання української мови в школах, українські інтелігенти створювали літературні гуртки, видавали газети й журнали, самвидави, щоб зберегти і розвивати рідну мову. Велика заслуга в цьому належить видатним письменникам, як-от Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Олександр Олесь, Микола Вороний, Ліна Костенко, Василь Стус, Павло Тичина, Григорій Квітка-Основ'яненко, Іван Нечуй-Левицький та багато інших, які своїми творами зберігали та прославляли українське слово.

На жаль, політика росії не змінилася, її методи знищення української мови залишилися незмінними. Наприклад, перше, що вони здійснюють на окупованих територіях, це знищення української книги і заміна усіх можливих власних назв на російську. Їхні дії у таких випадках є свідомими, пропрацьованими, це тактика знищення української ідентичності, саме тому мова – це також зброя. Варто зазначити, що хоча війна розпочалася у 2014 році, використання російської мови є досі актуальним, що є негативним явищем адже застосування у своєму мовленні російської мови є злочином, насамперед злочином проти України.

Українська мова є важливою складовою державності. Після здобуття незалежності у 1991 році українська мова отримала статус державної, що підкреслило її значення для єдності країни та розвитку національної свідомості. Українська мова стала державною мовою, що дало змогу розвивати її в усіх сферах життя

— освіті, культурі, науці, медіа, що є невід'ємною частиною українізації. Вона є одним із символів суверенітету та незалежності України, важливим інструментом на шляху до зміцнення національної самобутності.

Українська мова – це форма нашого життя, це душа української нації, її найцінніший скарб, який потрібно берегти, плекати, збагачувати, захищати, розвивати та насамперед любити. Адже допоки живе мова – живе й народ. Тому кожен із нас повинен дбати про «мову спільноти», нашу національну мову як засіб творення національної духовності і національної культури, оскільки мова забезпечує вічність культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник UA – портал української мови та культури
URL:
<https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0>
2. Карпець Л., Лінченко Н. Рідна мова як духовна сила народу. Духовність особистості: методологія, теорія і практика
Збірник наукових праць С. 99-108
3. Ядловська О. Функціонування державної мови як один з чинників збереження національного характеру розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи Том viii: діалог у розвитку науки та освіти С. 314-317

**НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА
ВЗАЄМОДІЇ. УКРАЇНЬСЬКА МОВА У СВІТІ.**

УДК 821.161.2

**КРИМСЬКА ТЕМА У РОМАНІ АНАСТАСІЇ
ЛЕВКОВОЇ
«ЗА ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ»**

Анастасія ЛЕВЧЕНКО

Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення

Львівський державний університет внутрішніх справ

Одним із найбільш цікавих художніх творів сучасної літератури є роман Анастасії Левкової «За Перекопом є земля», який вийшов у світ 2023 року. Кілька слів про авторку. Анастасія Левкова – українська письменниця, редакторка, журналістка, менеджерка літературних проєктів. Членкиня українського ПЕН-клубу. Народилась 1 серпня 1986 р. у м. Карцаг, що в Угорщині, а згодом сім'я переїхала в Україну, зараз письменниця проживає у Львові. Навчалась у Києво-Могилянській академії на спеціальності «Українська мова та література». З 2007 року по 2009 рік працювала арт-менеджеркою новоствореної київської книгарні «Є», з 2010 року по 2015 рік – львівської книгарні «Є». У листопаді 2013 року пройшла стажування в Парижі за програмою «Courants du monde» від Дому культур світу, у рамках якої упродовж двох тижнів знайомилася з французькою книжковою галуззю. З 2010 по 2017 рік була редакторкою відділу «Культревю» в «Українському журналі» («УЖ», Прага). З вересня 2016 року до квітня 2017 року

вела книжкову передачу на кримськотатарському радіо «Хаят» – «Радіокнигарня з Анастасією Левковою». Розробляла положення конкурсу для письменників та перекладачів «Кримський інжир» (крим. *Qırım inciri*), заснованого 2018 року Алімом Алієвим за підтримки Кримського дому.

Авторка своїм романом спростовує суперечливий вислів: «За Перекопом землі немає» (який вперше почули активісти агентства «Арт Поле» в Одесі, цей вислів мав означати, що зв'язку між півостровом та материком немає, їх «не відчувають» ні з одного, ні з іншого боку [1]). Питання Криму є болючим як для кожного українця, так і для кожного кримського татарина (киримли), караїма, кримчака. Кожний герой твору проживає це питання по-своєму: одні з ностальгійною усмішкою про неймовірні красиви, палюче сонце та високі гори, інші ж з сумом пригадують варварські дії щодо його народу з боку імперської політики в СРСР. Постаті в романі згадують жорстокі розлуки цілих сімей, смерті прямо у вантажних вагонах від голоду та дизентерії, заслання на довгий час без можливості повернутись додому, у рідний будинок. Вони пам'ятають придушення національних рухів за повернення на рідні землі, які провадили кримські татари на заслання в Центральній Азії, на Уралі та в Сибіру; вдячні Енверу Сеферову, Мустафі Джемільєву, Шевкету Абдурахманову, Сеїт-Амзи Умеровій, Марату Омеровому за їх мужність, патріотизм та впевненість у своїх діях.

У своєму романі Анастасія Левкова вміло поєднує українську історію та кримськотатарську історію, говорить про співіснування різних культур, звичаїв, побуту, мов. На сторінках книги ви пробудете усе дитинство героїні у 90-х аж до анексії півострову росіянами у 2014 році, зустрінетеся з масою персонажів різної національності: українцями, кримськими татарами, караїмами, німцями, росіянами, євреями, греками, вірменами Криму. Ви пройдетеся автентичними вуличками Бахчисараю, де почуєте легкий мотив сази та дайре, почастиєтеся найсмачнішими чебуреками та парвардою з кавою, приготованою на піску; подивитесь на гори, відчуєте на обличчі легкий морський бриз.

Також знаєте утисків зі сторони інших у стилі «...Твої батьки говорять українською? То вони, напевно, *прієзжис*?» чи «...Усі кримські татари – зрадники, що співпрацювали з нацистами під час Другої світової війни, тому вони не заслуговують тут нічого» та докори навіть від коханої людини попри усі намагання влитися в

український та кримськотатарський історично-культурні простори: «...Мені здається, це суто данина пам'яті, а не жива, повсякденна культура. Може, це потрібно кільком людям на спільноту і деяким любителям, таким, знаєш, етнічним екзофілам, яких теж одиниці. А люди собі живуть своїм російськомовним і маскультурним життям, і всі ці глечики й народні пісні їм байдужі, бо є пластикові пляшки і нетлінна російська попса. Глобалізація ж бере своє...»; «...Ясно, що це не їхня вина. Просто Росія – імперія національного вирівнювання. Це сказав не я, а американський дослідник, Тері Мартін. І Росія ненавидить розмаїття. Все має бути однаковим. А Україна натомість – країна пофігізму. Їй все одно навіть до потреб титульної нації, не те що ще когось. Тому в Україні кожен може робити, що хоче, а посправжньому чогось хоче тільки Росія – тож вона приходить і спонукає всіх робити те, що хоче вона...». [2, с. 112] Ви самостійно спробуйте на смак гіркоту розставання зі своїм коханням, переживете розлуку та воз'єднання з друзями, будете розбиратися у власних почуттях та порпатися в сімейних шафах зі скелетами разом з головною героїнею (якій ані дідусь-підполковник КДБ, ані родинна історія не стають на заваді).

У романі гостро стоїть мовне питання, питання розвитку та популяризації українського та ментальної самоідентичності: ким героїня насправді себе відчуває – українкою, росіянкою? І чи може вона, зокрема, вважати себе частиною кримськотатарської спільноти, якщо товаришує з її представниками?

Немало приділено уваги Революції Гідності 2013-2014 рр., анексії Криму та безпосереднього реагування зовнішнього світу на ці події – персонажі співпрацюють з іноземними ЗМІ, їздять на мітинги, акції та всі інші прояви протестів у Криму, знімаючи, без перебільшення, все доступне, часто з ризиком для життя. Проте у відповідь від лідерів великих націй отримують лише: «We are deeply concerned by the situation in Crimea». Згодом, попри всі намагання та спроби пробити непохитну стіну байдужості світу та безсилості власної держави, більшість персонажів (включаючи головну героїню) вирішує переїхати на материк або стати на захист України. Бо Україна – це Батьківщина, яка є осердям світогляду: «...Ні – бо це стало більше мною, ніж оте інше. Ні – бо з Небесною сотнею, і з

дисидентами, і з ОУН-УПА, й січовими стрільцями – ми хоч по різні боки буття, та по спільний бік барикад. Ми, хто вирости на Дідах Морозах, а не на Святих Миколаях, на «Наша Таня громко плачет», а не на «Петрику П'ятчкіну», ті, хто слухали в підліцтві Земфіру і «Сплін», а не «Аква-Віту» і «Скрябіна», і «Океан Ельзи» відкрили для себе з російського серіалу «Брат», ми, які йшли ходою в парадах на 1 травня й ніколи не збирались родиною на Святвечір, читали Купріна і Пеленіва, а про Курбаса й Андруховича дізналися вже дорослими, – ми не *примажемося*. Ми *долучимося*. Ми будемо любити «Скрябіна» й «Океан Ельзи», будемо читати Підмогильного й роздивлятися картини Олександри Екстер і Кричевського. Не лише Василя – Федора теж» [2, с.381]. Героїня розуміє, що за перекопом земля завжди була і є, вона прихистить при потребі, наділить дивним спокоєм. Та головне – за Перекопом не байдуже, ні одним, ні іншим.

Кримськотатарський активіст і журналіст Асан Ахтем, що був незаконно засуджений Росією у вересні 2022 року написав у своєму листі: «...Вороги можуть нашкодити твоєму здоров'ю, розлучити тебе з Батьківщиною та рідними, мордувати тебе, залишити одного на самоті, далеко, за холодними стінами. Радіти з того, що ти залишився наодинці, відірваний від коренів. Однак, вони не зможуть загасити світло любові в твоїх очах, тому що... Тому що на землі є прекрасне місце. Народ, що живе там – стійкий та сміливий. Якщо ви подивитесь в очі тим людям, то побачите той незгасний вогонь. Цей народ оберігає його Батьківщина – гори та скелі, степи, морські хвилі та небо, найгарніше у світі, рідне, блакитне, небо. Я знаю цю землю, я знаю цей народ. І в моїх очах – промені того самого світла, полум'я того самого вогню. Той, хто загляне мені в очі, зрозуміє – чого б не довелось мені пережити, стерпіти, на цьому життєвому шляху, це світло не згасне. Тому що я син цього народу, цієї самої землі...»

ЛІТЕРАТУРА

1. За Перекопом землі немає? – Київ, 2015. Доступний за: <https://ua.krymr.com/a/27112140.html>
2. Левкова А. За Перекопом є земля. Київ, 2023.
3. Бекірова Г. Пів століття опору: кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки). Київ, 2017.
4. Абдулаєва Г. Кримські татари: від етногенезу до державності. Київ, 2021.

УДК 81276.811.316

УКРАЇНСЬКА МОВА – КЛЮЧ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ ЗА КОРДОНОМ

Маркіян Питель

курсант 3 курсу Львівський державний університет внутрішніх справ Науковий керівник Кузьо Любов

Мова відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності та є однією з фундаментальних ознак культурної самобутності будь-якої нації. Для кожної нації мова є носієм історії, культури, традицій та світогляду. Українська мова, як один з найважливіших символів української національної ідентичності, віками була інструментом збереження історичної пам'яті, культурної спадщини та національної єдності. Українська мова, як основний елемент національної ідентичності українців, має особливе значення в контексті історичних випробувань та боротьби за незалежність.

Українська мова є критично важливою для майбутніх поколінь як символ національної єдності та спадкоємності, адже вона забезпечує зв'язок між поколіннями, передаючи знання про традиції, історію та світогляд, що є фундаментальними для самосвідомості українського народу. У сучасних умовах, коли масова еміграція українців унаслідок війни значно збільшила кількість дітей, які проживають за кордоном, питання збереження української мови набуває ще більшої актуальності. Станом на кінець 2023 року, понад два мільйони українських дітей перебувають в іншомовному середовищі. Їм необхідно не лише адаптуватися до нових соціальних та освітніх умов, але й навчатися мовам нових країн проживання. Одночасне вивчення іноземної мови та підтримка української викликає серйозні проблеми, оскільки без належної підтримки українська мова може бути витіснена в умовах нової культурної та мовної реальності.

Той факт, що дитина є українцем за національністю, не гарантує автоматичного володіння українською мовою. Часто батьки не усвідомлюють, що перебування дитини в іншомовному середовищі протягом кількох років може призвести до втрати навичок говоріння, читання та письма рідною мовою. За відсутності постійної потреби у використанні української мови та без відповідної підтримки з боку дорослих, мовні навички можуть поступово згасати. Такий процес є особливо ймовірним у випадках, коли сім'я не створює умов для збереження мовної практики вдома, а освітні й соціальні контакти дитини здійснюються переважно іншою мовою. Окрім того, недостатня мотивація до вивчення рідної мови може прискорювати її витіснення новими мовними реаліями. Це підкреслює необхідність активної участі батьків та освітніх закладів у процесі підтримки та розвитку української мови у дітей, які перебувають за кордоном.

У нових умовах проживання українська мова опиняється в меншості. Мова оточення – освітніх закладів, гуртків, секцій та медіа – є переважно іншою. Це впливає на процеси мовної асиміляції, що зумовлює поступову втрату української мови, особливо у дітей, які щодня взаємодіють з іншомовним середовищем, а рідна мова не підкріплюється в щоденній комунікації. Така ситуація призводить до того, що діти починають інтегрувати іншу мову у своє мовлення, часто поєднуючи елементи двох мов і поступово знижуючи використання української.

Особливості мовної асиміляції. Діти та підлітки під час адаптації до іншомовного середовища, як правило, швидко опановують нову мову через постійну інтеракцію з однолітками та вчителями. Однак цей процес часто супроводжується зниженням рівня володіння українською, особливо якщо батьки не роблять спеціальних зусиль для підтримки її використання у домашніх умовах. Слова та вирази іншої мови починають проникати в українську, а сама українська втрачає свою первинну форму та чистоту. Якщо українська не використовується у повсякденному житті, діти поступово можуть втратити навички читання, письма та говоріння рідною мовою.

Фактори, що впливають на збереження української мови:

1. **Мовна практика в сім'ї:** сімейне оточення відіграє ключову роль у збереженні мови. Якщо батьки постійно

спілкуються українською та підтримують мовну практику вдома, шанс на збереження рідної мови зростає.

2. **Освітні ініціативи:** наявність українських освітніх установ за кордоном або дистанційне навчання в українських школах може стати важливим чинником у підтримці мови.

3. **Мотивованість:** внутрішнє бажання дитини зберігати українську ідентичність через мову може допомогти їй продовжувати навчання рідної мови.

Забезпечення двомовності та збереження української мови серед дітей та підлітків вимагає систематичного підходу. Досвід показує, що без спеціальних зусиль українська мова може поступово зникати з повсякденного вжитку. Наведені нижче рекомендації допоможуть батькам і педагогам підтримати мовну компетенцію дітей [1].

Сімейне середовище як основа для підтримки мови: Одним із найважливіших чинників збереження рідної мови є постійне використання української в сім'ї. Батьки повинні активно спілкуватися з дітьми українською, забезпечуючи щоденну мовну практику. Домашні традиції, як-от читання книжок українською мовою, перегляд фільмів чи серіалів, спільне обговорення подій, можуть ефективно сприяти збереженню мовних навичок.

Освітні та культурні заходи: участь у заходах української громади, гуртках або онлайн-уроках з української мови допомагають підтримувати національну ідентичність та мовну компетенцію. Доступ до дистанційного навчання в українських школах або платформах, що надають матеріали українською мовою, може стати вагомим підтримкою для дітей за кордоном. Це не лише допомагає зберігати академічні знання, але й підтримує розвиток мовних навичок. Залучення дітей до українських громад за кордоном, участь у культурних подіях та відвідування недільних шкіл допомагає підтримувати національну ідентичність та розвивати мову. У таких громадах діти можуть знайти однолітків, з якими спілкуватимуться українською, що сприяє збереженню живої мовної практики.

Двомовне навчання: якщо є можливість, важливо поєднувати вивчення української мови з опануванням іноземної.

Наприклад, створення двомовних книжок або двомовних секцій допомагає підтримувати мовну різноманітність. Створення двомовного середовища може стати оптимальним варіантом для дітей, які вимушені інтегруватися у нову мовну культуру. Використання української вдома та іноземної мови в школі може сприяти розвитку багатомовності, не витісняючи рідної мови.

Мотивація до вивчення української мови: важливо підтримувати у дітей мотивацію до вивчення української мови. Це може бути досягнуто через ігрові форми навчання, створення інтерактивного контенту, а також через пояснення важливості рідної мови для національної ідентичності. Важливо пояснити дітям, що знання кількох мов, зокрема рідної, є значною перевагою у житті.

Для того, щоб дитина успішно опанувала іноземну мову, не втративши при цьому навичок володіння українською, важливо, щоб батьки вибрали відповідну мовну стратегію. Це передбачає чітке визначення умов, за яких кожна з мов буде використовуватися в повсякденному житті, включно з контекстом і часом. Мовні стратегії можуть бути класифіковані за кількома моделями:

1. **Один із батьків – одна мова.** У цьому випадку один з батьків розмовляє з дитиною виключно українською мовою, тоді як інший використовує іноземну мову. Такий підхід дозволяє дитині паралельно вивчати обидві мови, підтримуючи їх на рівні постійної практики.

2. **Використання рідної мови вдома.** Якщо для обох або одного з батьків українська є рідною мовою, її можна використовувати виключно в домашньому середовищі. Позаду межами дому можливий варіант, коли батьки вирішують спілкуватися або продовжувати використовувати рідну мову, або переходити на іноземну, залежно від ситуації.

3. **Час і місце для використання мови.** Ця стратегія передбачає розподіл мовного вживання відповідно до певного часу або місця. Наприклад, під час виконання домашніх завдань із закордонної школи дитина може використовувати іноземну мову, тоді як у повсякденному спілкуванні поза цими рамками повертається до української.

4. **Програми мовного занурення.** У контексті підтримки української мови такі програми можуть включати навчання українською мовою, відвідування українських культурних гуртків або інших заходів, спрямованих на глибоке занурення в українське

мовне середовище. Це дозволяє зберігати та розвивати рідну мову навіть за умов тривалого перебування в іншомовному середовищі.

Такі стратегії дають змогу забезпечити оптимальний баланс між вивченням іноземної мови та збереженням рідної, що є важливим для гармонійного розвитку дитини в багатомовному середовищі [2].

Збереження української мови серед молоді за кордоном є важливим завданням для батьків, освітян та української діаспори. Відсутність мовної практики, асиміляція в іншомовне середовище та низька мотивація можуть призвести до поступової втрати рідної мови. Систематичний підхід, який включає підтримку рідної мови в сім'ї, освіті та культурному житті, дозволить зберегти національну ідентичність і забезпечити гармонійний розвиток молодого покоління українців у нових умовах. Роль сім'ї, освітніх можливостей та культурного оточення є ключовою у цьому процесі, адже вони створюють умови для гармонійного розвитку дитини як носія рідної мови навіть за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <https://nus.org.ua/articles/yak-ukrayinskym-dityam-za-kordonom-ne-zabuty-ridnu-movu-porady-dlya-batkiv-doshkilnyat-ta-molodshyh-shkolyariv/>
2. <https://nus.org.ua/articles/mistok-dlya-povernennya-na-batkivshhynu-yak-u-nimetskyh-shkolah-gessena-ukrayinski-uchni-vchat-ridnu-movu-ta-kulturu/>
3. <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-44444786>
4. https://osvita.ua/school/85223/#google_vignette

УДК 811.1612

ПЕТРО ЯЦИК - ФУНДАТОР МІЖНАРОДНОГО КОНКУРСУ ЗНАВЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ("УБОГИЙ ДУХОМ НЕ МОЖЕ БУТИ БАГАТИМ")

Анна БАРАНОВСЬКА, Лідія ВЕРБИЦЬКА

*Науковий керівник - Лідія ВЕРБИЦЬКА, завідувач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації,*

*кандидат філологічних наук
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

Петро Яцик - відома постать в історії українського мовотворення, адже саме завдяки йому українська мова набула великої популяризації та розвитку серед широкого загалу.

Петро Яцик народився у селі Верхнє Синьовидне на Львівщині в бідній селянській родині і зумів стати відомим бізнесменом, меценатом та філантропом, фундатором Міжнародного благодійного фонду «Ліга українських меценатів» та Міжнародного конкурсу з української мови, який носить його ім'я. Він був найстаршим із семи дітей у родині Яциків, тому, коли раптово помер батько, Петро був змушений керувати домашнім господарством. Але він зумів здобути освіту та опанувати певний фах, зокрема закінчив у селі семирічну школу, відвідував вечірні уроки із сільськогосподарської справи, опанував професію машиніста, пройшов молочні курси і став працювати інспектором з перевірки якості молочних продуктів у трьох прикарпатських районах. Тобто освіта і праця були на чільному місці в житті Петра Яцика. Причиною еміграції було те, що він став активним членом українського підпільного руху та зв'язковим УПА. Але з наближенням радянських військ у 1944 році розумів, яка небезпека йому може загрожувати, і ухвалив рішення емігрувати за кордон. Тоді йому було 23 роки. До Австрії йшов пішки, там влаштувався на молочне підприємство. Далі в Баварії в таборі для переміщених осіб з відзнакою закінчив українську середню школу, чотири семестри програми з політичної економії та дворічку з вивчення іноземних мов – німецької, французької й англійської.

Завдяки знанню мов міг відкривати для себе світ і поїхав до Канади. Петро офіційно відмовився від допомоги по безробіттю. Щоб забезпечити себе, працював посудомийником у ресторані, чистив уночі устаткування після розробки м'яса, контролював процес переробки молока на молокозаводі, торгував меблями і книгами. Унікальна працьовитість стала запорукою успіху. Петро Яцик опинився в Канаді, маючи в кишені лише 7 доларів, і став найбагатшим українцем Канади. Український літературознавець і публіцист Михайло Слабошпицький свого часу видав книгу під назвою «Українець, який відмовився бути бідним», що стала

бестселером і перевидавалася вісім разів. Це книга про Яцика, який відмовився бути бідним, але не відмовився бути українцем. Загалом досягши успіху в будівельному бізнесі (приватна будівельна фірма Петра Яцика Prombank Investment Limited активно розбудовувала Канаду), українець відразу почав вкладати гроші в українську справу. 16 млн доларів – таку суму загалом Петро Яцик пожертвував на українські інституції.

Петро Яцик був не лише меценатом, бізнесменом та громадським діячем, але й великим патріотом, який любив Україну до “глибини своєї кишені”. Власний афоризм “Убогий духом не може бути багатим” меценат завжди підкріплював діями. Спонсорування Інституту українських студій Гарвардського університету (США), Енциклопедії українознавства, Центру досліджень історії України ім. Яцика при Альбертському університеті (Канада), Освітньої фундації ім. Петра Яцика (її фонд налічує 4 млн доларів), Українського лекторію в Школі славістики та східноєвропейських студій при Лондонському університеті, документаційного центру в бібліотеці ім. Джона П. Робертса при Торонтському університеті, перекладу «Історії України-Руси» Михайла Грушевського англійською мовою – ось зовсім неповний список, який засвідчує любов до України до “глибини своєї кишені”. Чільне місце у цьому списку, без сумніву, займає Міжнародний конкурс знавців української мови, який вже 25 років слугує для зміцнення позицій статусу державної мови в Україні і світі. Саме Яцику спала на думку ідея так званих «олімпійських ігор з української мови. І щоб переможці одержували грошові винагороди» [1] (згадує Михайло Слабошпицький, співголова координаційної ради Конкурсу). Щорічний Міжнародний конкурс, який спочатку спонсорувався Петром Яциком, а тепер носить його ім’я, проводиться на виконання Указів Президента України від 9 листопада 2007 р. № 1078 «Про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика», від 28 листопада 2007 року № 1155 «Про деякі заходи щодо піднесення ролі української мови», відповідно до Положення про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 13 березня 2008 р. № 168.

Метою Конкурсу є забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя, сприяння утвердженню її статусу як державної, піднесення престижу української мови серед молоді. Конкурс проводиться щорічно від Дня української писемності і мови (тобто з минулого року це 27 жовтня, а до того – 9 листопада) до 20 травня. Участь у ньому вже взяло понад 5 мільйонів учасників із 20 країн світу. Переможцям Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, які продовжують подальшу освіту в закладах освіти України, призначають щомісячні іменні стипендії Президента України на календарний рік, починаючи з 1 вересня поточного року. Слабошпицький згадує, що сам Петро Яцик зумів побувати лише на першому Міжнародному конкурсі знавців української мови: «Пам'ятаю його на сцені перед велелюдною залою. У нього від душевного зворушення дрижав голос і був той вираз очей, який свідчив, що він сприймає все це як великий тріумф української справи, усвідомлюючи свою до нього причетність. А до початку другого конкурсу він уже не дожив. Ми на зборах Ліги українських меценатів прийняли рішення: надалі мовний марафон носитиме ім'я свого ініціатора – видатного українського мецената Петра Яцика. Міносвіти підтримало нас у цьому» [1]. Михайло Слабошпицький називав цей конкурс націєтворчим, адже в ньому засвідчено прагнення національно свідомої молоді не лише до опанування мовою, а й до національної самоідентифікації, бо мова сприяє вихованню, виробленню, утвердженню та розгортанню українськості, фіксує багату національну пам'ять, є національним кодом кожної особистості.

Конкурс відбувається у 12 категоріях: учні 3–11 класів закладів загальної середньої освіти відповідно до року навчання, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, студенти закладів фахової передвищої освіти, студенти закладів вищої освіти. Окремо - серед курсантів вищих військових навчальних закладів. Конкурс проводиться і серед закордонних здобувачів освіти. Переможцям конкурсу відповідно до Указу Президента України від 03 жовтня 2008 року № 899 «Про затвердження Положення про стипендії Президента України переможцям Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика» наказом МОН щороку призначається 14 стипендій Президента України. Є й інші меценати, які долучаються сьогодні до фінансування конкурсу.

Михайло Сорока, журналіст і громадський діяч, так відгукувався про Петра Яцика: «Петро Яцик творив сам себе. Його доля – це переконливий приклад, не придуманий, не з художньої літератури і кінофільмів, а з реального життя, приклад, чого може досягти українець, якщо ставитиме перед собою високі цілі, докладатиме належних зусиль для їх досягнення, чесно буде іти обраним шляхом, не забуваючи при цьому, до якого роду і народу він належить» [4]. Петро Яцик був оптимістом та вважав, що в українців є шанс стати тим народом і тією державою, що заслуговує на авторитет і повагу світу. Він не боявся стверджувати: «Вірю не просто у відродження, а в месіанство нашого народу!».

Хочеться зазначити, що еміграція для Яцика стала способом самозберегтися, щоб самореалізуватися та бути корисним для держави й нації у майбутньому і творити благо для українців хоча б поза Україною. Його сила полягала у змозі протистояти натиску Іншого, не-Свого, почасти зовсім Чужого генетично Рідному-Своєму. Він творив Україну не в Україні, збувався як українець в інопросторі, в інокультурі, в інодискурсі. Він прагнув активно виявляти свою україноцентричність. Зрештою, своє життя зробив доказом того, що багатство духу є запорукою фінансового багатства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайло Слабошпицький: «Конкурс з української мови імені Петра Яцика – націєтворчий»

URL: <https://zolotapektoral.te.ua>

2. Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/olimpiadi-ta-konkursi/konkursi/uchnivski-konkursi-ta-turniri/mizhnarodniy-konkurs-z-ukrainskoi-movi-imeni-petra-yatsika>

3. Радевич-Винницький Я., Яворський М., Гринькевич В. Петро Яцик – підприємець, меценат, державник. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. Випуск 63. С. 267–273.

4. Сорока М. Незвичайне життя нетипового українця. Петро Яцик.

URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3276288-nezvicajne-zitta-netipovogo-ukrainca-petro-acik.html>

5. 1921 – народився Петро Яцик, бізнесмен, меценат та філантроп, фундатор Міжнародного благодійного фонду «Ліга українських меценатів».

URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lypen/7/1921-narodyvsya-petro-yacyk-biznesmen-mecenat-ta-filantrop-fundator-mizhnarodnogo-blagodiynogo-fondu-liga-ukrayinskyh-mecenativ>

УДК 821.161.2

**МОВА ЯК СВИТОГЛЯДНИЙ КОМПОНЕНТ ОСОБИСТОСТІ
В РОМАНІ ЛІНИ КОСТЕНКО
«ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО»**

Божена КАЛИТЯК

Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення

Львівський державний університет внутрішніх справ

Мова – важливий компонент нашого життя. Завдяки мові люди здатні передавати свої думки, переживання, переконання, почуття, досвід та ін. Безумовно, мова є важливою частиною нашого буття, тому мова має здатність впливати на нас та наше сприйняття довколишнього світу. Хоча її можливості є значно більшими, бо мова визначає і цілий народ, у який, безпосередньо, входить особистість. Мова невмируща, бо в ній безсмертя народу, мова живе в нації і з нею. Але в безсмерті мови є й часточка безсмертя людини – через мову кожна людина дотикається до безсмертя свого народу. Так, наші предки від найдавніших часів залишили в мові історію свого народу, національні звичаї побут, спогади про минуле, думки про майбутнє [2].

Як я вже вище зазначила, наше сприйняття світу є безпосередньо взаємозалежне з мовою, адже часто слово позначає цілу історичну добу чи подію даного народу, його питомі культурні, побутові, звичаєві чи інші ознаки [1]. Наприклад, наше слово “перстень” походить від слова “перст”, тобто “палець”, а у англійській мові “ring” походить від слова “коло”. Відповідно сприйняття цих двох понять у носіїв різних мов може відрізняється

навіть на підсвідомому рівні через історію утворення. На жаль, наш зв'язок з українською мовою і нашого себе- і світо- сприйняття був порушений внаслідок тривалої окупації росією, що залишило певний слід у світогляді українця чи українки. Прикладом є так звані російськомовні українці, які у своїй особистості поєднують не лише дві мови, а й дві культурні ідентичності, що часто спричинює викривлене сприйняття реальності.

Зі смертю ж мови вмирає народ, що був її творцем і носієм, вмирає жива культура, створена цим народом і мовою, а писемна та матеріальна культура губиться у віках і забувається. Народ, який втратив свою мову спілкування, втрачає й увесь той духовно-культурний світ цінностей, що витворився на ґрунті його мови. Такий народ швидко уподібнюється тому народові, чю мову взяв для спілкування, тобто асимілюється, розчиняється в іншій нації. Але, втративши все своє, надбане віками, асимільований народ ніколи не зрівняється з сусідом, чю мову прийняв, бо він втратив національний ґрунт і гідність, він є менш вартісний, вторинний [2].

У романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» можна відслідкувати постійне звернення до теми мови, самоідентифікації та сприйняття цього світу. Головний герой часто роздумує над цими поняттями та описує речі через своє сприйняття реальності. Та й загалом він любить багато думати, причому вважаючи, що краще було б жити, якби не так багато часу рефлексував, перебував у своїх думках, але не здатний щось із цим зробити, тож так і продовжує жити. У його думках спостерігається надлишковий песимізм, що розкриває загальні настрої описаного часу. Не можна сказати, що герой лише терпляче проживає труднощі та проблеми, він висловлюється, протестує проти обставин, що склалися, але здебільшого у своїх думках – така собі позиція спостерігача.

У тексті не тільки змальовано сприйняття світу головним героєм, але і є багато моментів, в яких показана рецепція персонажа світом: «На роботі мене поважають, колектив нічого, спершу дивилися скоса – думали, що націоналіст, у нас же так, якщо говориш українською, то вже й націоналіст. А потім звикли, дехто й

сам би вже перейшов, але ж це мало не акт громадянської мужності, як було за радянських часів, так і тепер [3, с. 9]».

Яскраво описані у творі також функціонування мови в цей період часу – початок 2000-х років: «У всіх країнах мови як мови, інструмент спілкування, у нас це фактор відчуження. Глуха ворожість оточує нашу мову, навіть тепер, у нашій власній державі. Ми вже як нацменшина, кожне мурло тебе може образити. Я ж не можу кроку ступити, скрізь привертаю увагу, іноді навіть позитивну, але від цього не легше. Бо в самій природі цієї уваги є щось протиприродне, принизливе. Людина розмовляє рідною мовою, а на неї озираються [3, с. 22]».

Авторка Ліна Костенко до певної міри передбачила події сьогодення цього дня й неминучу боротьбу українців за свою державу, мову, саме існування нації у теперішній російсько-українській війні: « Бачиш, — каже він, — коли Україна поневолена, змучена, але бореться, то вона є. А коли вона ось така ніби вільна, ніби незалежна, а насправді невизначена, хистка, компромісна, то вона вже не спроможна бути». Я хочу йому заперечити, я повинен йому заперечити, але на думку спадає лише те, що українці завжди говорять одне одному: майже ритуальне шевченківське «Борітеся – поборете» [3, с. 296].

Отже, Ліна Костенко у романі обстоює думку, що мова є важливою складовою особистості людини, мова впливає на світосприйняття та самоідентифікацію людини. Також письменниця наголошує на соціокультурній та націєтворчій функціях мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонський В. Мова як чинник формування людини і нації. *Університет біоресурсів і природокористування України* : веб-сайт. URL : <https://nubip.edu.ua/node/83278> (дата звернення: 11.10.2024).
2. Куліковський В. Функціональна роль мови у формуванні особистості. *Функціональна роль мови у формуванні особистості* : веб-сайт. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/280.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
3. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ. 2011.

УДК 81-112

**«МАЛІ НЕ ЗДАТНІ ЗРОЗУМІТИ ВЕЛИКИХ»:
МОВОЗНАВЕЦЬ ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ****Оксана ПОГОРЕЦЬКА**

Науковий керівник – Тетяна КОНІВІЦЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

«Історія культурних зв'язків між Україною та росією – це велика історія, великої та ще не закінченої війни. Як усяка війна вона має наступи й відступи, знає перекинчиків і полонених». Ця цитата пролунала з уст великого мовознавця Юрія Шевельова, про якого розповідала Ірина Фаріон і, власне, сьогодні я. Його ім'я було заборонено, адже він довів самотність української мови, зруйнував міф про спільну колиску української мови з російською.

Малі не здатні зрозуміти великих! Такі вчені, як Шевельов, народжуються не раз на сто років, а раз на тисячоліття. Не під силу сьогодні жодному лінгвісту чи літературознавцеві охопити такий обсяг досліджень, над якими працював Юрій Шевельов. Окрім цього, це чоловік, який мав чітко визначену світоглядну систему, яка абсолютно екстраполюється на теперішні обставини [3].

Це людина-епоха. Це людина, яка заступила собою відсутність української держави. Він не був етнічним українцем. Справжнє його прізвище Шнайдер, в літературознавчому процесі він відомий як Шерех, а мовознавцям – як Шевельов. Така триєдність в одній постаті змушує українців зупинитися перед цією особистістю і збагнути, чому меморіальну дошку в Харкові йому знищували [4].

У свої молоді роки він став свідком, як більшовики, щойно прийшовши до влади, насильно змінювали мову, як знищували старі словники та друкували нові, звідки зникали тисячі питомих слів, що не мали прямих відповідників у російській мові. Ось так Юрій Шевельов згадував той час, коли правопис Івана Огієнка було заборонено: «Газети й інші видання перейшли на новий правопис

негайно – у травні 1933 року, ще до його публікації, і невідготівані читачі опинились перед доконаним фактом. Вражені викладачі і студенти раптом виявили, що правила яких вони дотримувалися, не дійсні, а які дійсні – не знати. Спочатку правила опублікували у малопоширеному журналі «Політехнічна освіта». Окремою книжкою вони ж з'явилися наприкінці 1933 року» [6]. Українську мову було максимально уподібнено до російської.

Юрій Шевельов розвивав мовознавство, але не в Україні, оскільки тут це було неможливо. «Наш обов'язок говорити тут те, чого там сказати не можна; спростовувати неправду, яка часом ширилася звідти; не давати в міру наших сил згаснути тому вогневі, який там запопадливо знищують; створити доробок, який перейде в майбутнє». Йому вдалось переїхати на Захід (до Німеччини, а згодом і до США). Але там славістику вивчали американці російського походження на чолі з Романом Якобсоном. І коли з'явився новий вчений, який хотів видати свою працю, він мав піти на 2 умови: згадати у своїй праці Якобсона (таким чином, той дуже швидко міг здобути собі авторитет та широке визнання у світі славістики), а також, щоб подана молодим вченим теорія вписувалась у прийнятну Якобсоном концепцію розвитку слов'янських мов. Проте ця концепція, заперечувала незалежний розвиток будь-яких слов'янських мов, окрім російської та сербсько-хорватської. Українська ж вважалась похідною від російської (перше уподібноли, а потім сказали «вона ж така подібна!»). Юрій Шевельов не пішов на угоду з дияволом [1].

За життя Шевельов видав близько 1000 мовознавчих праць, але справжнім твором всього його життя була «Історична фонологія української мови», написана англійською мовою, над якою працював мовознавець десятки років та завершив лише у 1979 році. У ній він відкинув теорію про спільний розвиток слов'янських мов та довів незалежний від інших мов розвиток української мови. Жодна слов'янська мова досі не має такого ґрунтового дослідження своєї фонологічної системи. «Історична фонологія української мови» зараз є обов'язковою працею для всієї міжнародної славістики і є найкращим дослідженням загальнослов'янської фонології. Тож завданням радянського мовознавства було максимально замовчати цю людину та його праці. І їм це вдалось – до кінця 80-х років прізвище Шевельова було заборонене в УРСР навіть для критики, забуте повністю [1]. На жаль,

його потужну працю лише у 2002 році було перекладено на чинний на той час правопис.

Працю-інтерв'ю про великого мовознавця дала й Ірина Фаріон у проєкті «Велич особистості». Аналізуючи її, можна сказати, що Юрій Шевельов зробив вагомий внесок в українську культуру, мову та науку. Мовознавиця часто підкреслює значення Шевельова в контексті мовної політики та культурної ідентичності України. «Я хочу бути з тим народом, який, падаючи, здійсмається», – так визначав своє майбутнє Шевельов [4]. Вона акцентує увагу на наукових працях Шевельова, його дослідженнях української мови та літератури. Інтерв'ю висвітлює, як Шевельов сприяв формуванню української культурної ідентичності, особливо в умовах радянського режиму, коли українська мова та культура зазнавали репресій. Також мовознавиця порівнює виклики, з якими стикається сучасна українська мова, з тими, які були в часи Шевельова, підкреслюючи важливість захисту мовних прав та популяризації української мови. Зокрема було згадано про такі риси Шевельова, як принциповість, відданість справі та вплив на молоде покоління.

Праця-інтерв'ю Фаріон про Юрія Шевельова є цінним матеріалом, який допомагає зрозуміти не тільки його особистість та внесок, але й ширший контекст боротьби за українську мову та культуру. Ірина Дмитрівна вдало поєднує науковий аналіз зі спогадами мовознавця, що робить цю бесіду дуже насиченою та змістовною [4].

І справді «Коло Шевельова розширюється» – так написала Лариса Масенко в одній із публікацій. «Україна ще відкриє для себе Шевельова» – Оксана Забужко назвала публікацію фрагментів зі свого листування з Юрієм Шевельовим. У 2013 році на фасаді будинку «Саламандра» в Харкові було встановлено меморіальну дошку мовознавцю Юрію Шевельову. Проте її було демонстративно знищено. Українські інтелектуали назвали цю подію «посміховищем». Незадовго після акту вандалізму у Харкові у середовищі львівських інтелектуалів виникла ідея вшанування вченого у Львові. І вже того ж року меморіальну дошку було встановлено у Львові на фасаді будинку, в якому впродовж 1943-1944 років проживав Юрій Шевельов. А вже у 2024 році з

коментарем: «Ми повертаємо борги, як усі дорослі люди, Юрію Шевельову, тим, хто був замучений. Це символ цілого покоління, котре було репресоване», – відкрили відновлену меморіальну дошку у Харкові» [2]. Також з травня 2021 року в колишньому помешканні Юрія Шереха діє мистецька резиденція. Юрій Андрухович перший серед резидентів який провів у квартирі мовознавця 10 днів. За словами письменника, у квартирі Шевельова створили комфортні умови для життя і творчої роботи. «Ця квартира – це такий акцент у цій історії, ми витягнули на поверхню те, що довгий час хотіли забути... Вже все, ці люди в ефірі. Нам вже не потрібно доводити їх право говорити. А далі, очевидно, починається складніша історія, тому що музей – це про пам'ять, це не тільки про спільну пам'ять, а про те, чи ми готові прийняти цю пам'ять... Наскільки ми готові приймати такі біографії, такі складні життєписи. Це людина, яка хоче не втратити свою ідентичність, реалізуватися, не втратити себе і свої принципи і змушена якось вижити у цих тоталітарних режимах. І те, як ми приймаємо цей складний життєпис, демонструє те, в якій ціннісній системі ми перебуваємо», – висловились директорка Харківського літературного музею Тетяна Пилипчук. Також діячі цієї резиденції вважають, що це не просто квартира, а місце можливості вести діалоги та запрошувати людей, яких вони любимо, які для них дуже важливі та людей, для яких, Харків важливий [5].

На завершення хочу повторити цитату Юрія Шереха, яку кожному українцеві потрібно пам'ятати: «Історія культурних зв'язків між Україною і Росією – це історія великої і ще незакінченої війни». Інших стосунків між Україною та Росією не існує, тому, власне, і бачимо таку агресію на вшанування пам'яті чоловіка, який про це сказав ще у 1954 році, тобто у рік 300-ліття, так би мовити, «возз'єднання» України і Московії. Отже, в особі Юрія Шереха ми маємо не тільки видатного мовознавця, літературознавця, письменника, але й політика. Ми маємо пам'ятати, якою ціною та якою кількістю репресованих, засланих та страчених, величких людей світлої пам'яті маємо плоди їхніх зусиль, адже мова – це джерело нації, а пам'ять – це її майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бартовщук В. Людина, про яку точно зніматимуть фільми.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4830429770362123&set=a.132159770189170>.

2. У Харкові відкрили відновлену меморіальну дошку мовознавцю Юрію Шевельову. Укрінформ. 2024. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3390079-u-harkovi-vidkrili-vidnovlenu-pamatnu-dosku-uriu-sevelovu.html>.

3. Фаріон Ірина. Український провінціалізм яскраво втілений у добкіних і кернерах. Онлайн-медіа «Інформаційне агентство «Главком». 2013. <https://glavcom.ua/columns/farion/121974-ukrajinskij-provintsijalizm-jaskravo-vtilenij-u-dobkinih-i-kernesah.html>

4. Фаріон Ірина. Юрій Шевельов – український мовознавець німецького походження | Велич особистості. <https://www.youtube.com/watch?v=rS8I1kyqniI>

5. Цветкова С., Сметана М. Квартира Шевельова у Харкові стала творчою резиденцією. Суспільне Харків. 21 травня 2021. <https://suspilne.media/kharkiv/132454-kvartira-sevelova-u-harkovi-stala-tvorcou-rezidencieu/>

6. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941). Пороги і запоріжжя. Харків. 1998. с. 341

УДК 82-9.82-92.808.1

**МОВНА СТІЙКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПОРУ В
КУЛЬТУРНИХ ПРОДУКТАХ: ЛІТЕРАТУРА, МУЗИКА,
КІНЕМАТОГРАФ**

*Ірина СИНЕВСЬКА
Остан СОЛОНИНКА*

*Науковий керівник - Надія САЛАМІН
викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Ви розмовляєте російською в Україні, читаете Достоєвського, живете на вулиці Толстого? Ще 5-10 років тому тисячі наших громадян на подібні запитання уперто відповідали

мовляв, а «какая різниця» аби лише був хліб на столі і мир на землі. І так тривало до повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Ми забули хто наші сусіди. Новим поколінням українців - на цей раз комуністична ідеологія, затопила пам'ять і свідомість за 70 років окупації наших споконвічних земель, більшовицькою Росією чимало українців повірило в добрі наміри «братнього» народу.

А ті, хто не вірив і не міг вже фізично боротись з колонізаторською жорстокістю так званих визволителів, чинили опір літературним публіцистичним словом, національним кінематографом, музикою. Відомі: 60-ки, поети: Іван Світличний, Ліна Костенко, Іван Драч, Василь Симоненко, художниця Алла Горська, журналіст В'ячеслав Чорновіл, юрист Левко Лук'яненко.

У часи так званої хрущовської відлиги, а згодом Брежнєвщини намагалися різними способами розбудити приспану національну свідомість українців. Особливо, совітська система налякалася резонансної тоді публіцистичної праці молодого письменника з Донбасу Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», що вийшла в світ у Самвидаві і періодично тиражувалася в етерах української редакції «Радіо свобода» з Мюнхена. Автор проводить глибокий аналіз радянської національної політики, зокрема стосовно України, і доводить, що під маскою «інтернаціоналізму» здійснювалася цілеспрямована політика русифікації української культури, мови та ідентичності. Як пише Іван Дзюба: **«Право українця своєю мовою, — а він цього права не має, тобто має теоретично, а практично скористатися не може, бо на кожному кроці «обставини» змушують його переходити на російську».** [2]

Далі імперська комуністична влада взялася за композиторів, співаків, артистів театру і кіно, творчому арсеналі яких цілком домінували рідне слово та мелодія, як зброя у війні за збереження нашої мови. Вдавалися до різних методів і форм убивства популярних серед народу знакових, талановитих майстрів сцени. Саме тому, наприкінці 80-тих років, минулого століття у лісі під Львовом несподівано знайшли тіло фантастично популярного композитора, автора пісні «Червона рута» Володимира Івасюка. Невиліковно захворіли і померли: актор і режисер, один з авторів фільму «Білий птах з чорною ознакою» Іван Миколайчук, а згодом й популярна американська співачка українського походження

Квітка Цісик, яка за океаном встигла записати кілька дисків наших народних пісень. Також, дуже швидко завершили свою зіркову кар'єру: неймовірний співак Назарій Яремчук, композитор Ігор Білозір, зникли з мистецької сцени і тріо Мареничів.

Мета у кремлівських режимів різних часів була одна: не дозволити українцям остаточно усвідомити, що вони мають право на власну державу, яка здавен належала до великої сім'ї Європейських народів. Забути глибоко національні, патріотичні твори Миколи Хвильового «Геть від Москви», Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», Івана Багряного «Тигролови», Уласа Самчука «Волинь».

Та чи можливо забути? Про символ любові до рідної землі та національної свідомості, про вірш який має сильний емоційний заряд, закликаючи кожного любити Україну не лише на словах, а й діями, зберігаючи її культуру, традиції та цінності, вірш рядки якого, завжди пронизують душу: «Любіть Україну» Володимира Сосюри «Любіть Україну у сні й наяву, вишневу свою Україну, красу її, вічно живу і нову, і мову її солов'їну. Без неї — ніщо ми, як порох і дим, розвіяний в полі вітрами...»

Не може змиритися кремлівський режим з нашою державністю і сьогодні. Зовсім недавно у Львові, було жорстоко і зухвало вбито українську мовознавцю, освітянку, політичну та громадську діячку, мовну активістку, публіцистку, доктора філологічних наук, професорку, Ірину Фаріон. Її радикальні публічні висловлювання щодо панування у своїй державі рідної мови викликали агонію московитів. І вони вдалися до чергового терору...

Однак, вже сьогодні у важких умовах війни, переважна більшість наших громадян остаточно зрозуміли, що сучасна українська культура зобов'язана використовувати мову як інструмент опору окупантам, зміцнення національної єдності через мистецькі форми. Дуже добре це можна відслідкувати у фільмі «Довбуш». Фільм «Довбуш» — це український історичний екшн, режисером якого є Олег Сенцов. Він вийшов у 2023 році і розповідає історію легендарного карпатського опришка Олекси Довбуша, який став національним героєм України. Стрічка присвячена боротьбі за

свободу та справедливість, а також життя людей, які жили в Карпатах у XVIII столітті під гнітом польської шляхти. Могутніми та актуальними, є такі слова у фільмі: «Я не хочу тікати. Я хочу жити вільно на своїй землі».

Твори сьогодення, які глибоко відображають реалії сьогодення, болючі переживання війни та національну ідентичність, про національний спротив, наприклад, один із найзворушливіших творів Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну», ця поезія є своєрідним дзеркалом для багатьох українців, які зараз воюють, та їхніх родин. А вислів Павла Вишебаби, «Мова – це наша душа, наша пам'ять, наша ідентичність», підкреслює глибоку роль мови у збереженні української ідентичності, особливо у важкі часи боротьби за незалежність. [1]

Ще один сучасник, Андрій Мероник і його книга «Щоденник війни», у якій він пише: «Мусимо триматися разом, бо від нашої єдності залежить доля нашої держави».

А чого варта пісня підняття, патріотичного духу відомого композитора Олександра Пономарьова «Україна переможе», і ці рядки: «Горить, палає техніка ворожа, Рідна Україна переможе!», які щодня звучать у етерах національних радіо та телеканалів.

У подібних випадках покійна Ірина Фаріон, емоційно казала: «Якщо нема різниці, то вивчи українську, піди до української церкви. Бо світ такого не бачив, аби поляк чи француз спілкувався на своїй території мовою сусідніх держав». [4]

Тому пам'ятаємо, що мова, пісня і кіно, це перші та найосновніші географічні кордони кожної нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчук, О. (2023). Провідні мотиви й образи поетичної книги Павла Вишебаби «Тільки не пиши мені про війну». Літературний процес: методологія, імена, тенденції, (22).

URL: <https://doi.org/10.28925/2412-2475.2023.22.2>

2. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація?. Київ : Вид. дім "KM Academia", 1988. 276 с. URL: <http://litopys.org.ua/idzuba/dz12.htm>

3. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. — К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. — 398 с.

URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/movna_sit_49.pdf

Телеканал НТА. «Говорити українською – це означає панувати» | Ірина Фаріон про важливість мови, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CgbSM9Ogb3A>.

УДК 811.161.2

**ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ ЯК МОДЕРНІЗАТОР
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Альона ДРОБНА

*Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, кандидат
філологічних наук, доцент*

Львівський державний університет внутрішніх справ

Пантелеймон Куліш – одна з ключових постатей в історії української культури, літератури та мовознавства. Він не лише відомий як письменник, перекладач і видавець, а й як реформатор та модернізатор української мови. Він був одним із найактивніших учасників українського національного руху в середині XIX ст. Також належав до Кирило-Мефодіївського братства, яке боролось за українське відродження та автономію, через що його заарештували. У другій половині XIX століття, коли українська мова перебувала під загрозою русифікації та обмежень, Куліш прагнув піднести її до рівня мови літературної, наукової та суспільної комунікації.

Куліш був глибоко освіченою людиною, добре знав сутність кожної літературної мови, добре бачив, що науково в нас вона ледь зароджується, а тому все своє довге й трудяще життя віддавав на створення рідної літературної мови. Поет завжди високо цінував рідне слово, і покладав на нього найбільші сподівання. І саме Куліш усім свідомо показав, що українська мова – це не «мужицька» мова, як називають її сусіди. Він свідомо працював над підвищенням культури української літературної мови, витягуючи її зі стану «змужичілости». Письменник уже добре розумів різницю між мовою народною й мовою літературною, тому працював не покладаючи рук, щоб збільшити культуру літературної чи книжної мови.

Ідеологом української мови був тоді й наш відомий історик і письменник Микола Костомарів, і Куліш спочатку уважно прислуховувався до його думок. Але пізніше Костомарів змінив свої думки і стверджував, ніби українська мова не здатна стати мовою великої літератури – вона тільки для хатнього вжитку, а для широких літературних потреб ми маємо мову російську, яку й ми, українці, творили. Він уперто стояв на цьому. Хоча Куліш спочатку пильно прислухався до Костомарових мовних теорій і поділяв їх, але він не переставав глибоко обдумувати долю й сутність нашої літературної мови, й незабаром зовсім змінив свої попередні погляди.

Далі письменник знову береться до праці – сідає за переклади, а для цього потрібна була розвинена літературна мова. І він не побоявся творити новотвори. І Куліш звертався до Шекспіра:

Світло творчества, Гомере новосвіту,
Прийми нас під свою опіку знакомиту:
Дай у своїм храму нам варварства позбутись,
На кращі почуття і задуми здобутись!
А подаючи громадянству свій переклад, Куліш писав:

На ж, дзеркало всесвітнє, – визирайся,
Збагни, який ти азійт мізерний,
Своїм розбоєм лютих не пишайся,
І до сем'ї культурників вертайся!

Коли з'явився його перший переклад, то на нього обурився багато хто з громадянства. Вони вважали це нечуваним блюзнірством. Скрізь у пресі посипались насмішки на переклад, насмішки не тільки від чужинців, а ще більше від своїх. Як повів себе Куліш? Він витерпів і не зламався під градом цих нападів, і продовжував творити літературну мову. Ніхто з наших письменників не творив стільки новотворів (неологізмів), як творив їх Куліш. Звичайно, не всі були видатні, але багато з Кулішевих новотворів таки прийнялися в нашій літературній мові й залишилися в ній досі. 1897 року вийшов збірник перекладних поезій «Позичена Кобза». Сучасники, на жаль, не побачили в ній головного: постійну сміливість Куліша у творенні мови й глибоку віру в українську мову, а це в кінці поставило її на правдивий літературний шлях.

Письменник брався за переклади не тільки літературних творів. Він добре знав, що в Європі багато віків люди навчалися своєї літературної мови здебільшого з перекладу своєї Біблії. Тому Куліш постановив перекласти повну Біблію на українську мову, щоб читачі навчалися мови з цієї найбільш читаної книжки. 1871 року в нього був уже готовий Новий Заповіт, і він його запропонував купити Бритійському Біблійному Товариству. Однак цей переклад визнали невдалим, бо не був науковим. Проте це не спинило Куліша. Він невпинно працював далі, і таки довів свою велику працю до кінця, та доля посміялася з нього: 6 листопада 1885 року згорів Кулішів хутір Мотронівка, а з ним згорів і рукопис перекладу Біблії...І Куліш знову прийнявся за свою всежиттєву працю, але вже не закінчив її, – закінчили І. Пулюй та І. Нечуй-Левицький.

Ще коротко розповім про вклад поета в український правопис. До того часу українська мова використовувала свій стародавній правопис, унормованим ще граматиною Мелетія Смотрицького 1619 року. Цей правопис перейшов із Києва й до Московії, й там також міцно прижився. Сам Шевченко тримався ще цього правопису, але Куліш рішуче став на бік тих, що вже давно шукав відповіднішого правопису для української мови. Для свого часу новий Кулішів правопис, що став зватися «кулішівкою», був досить придатний для української літературної мови.

І на закінчення ще скажу, що Куліш свого часу був найкращим знавцем української літературної мови. Костомарів завжди високо ставив Кулішеву мову. Визнавав це й Франко, який, здається, сам ще не розумів глибшої потреби українській мові стати мовою літературною; а це робив Куліш все своє життя. 1899 року й Грінченко визнав, що Куліш пильнував красу слова своїх творів, ніколи не занедбував форми, завжди хотів підвищувати культуру своєї мови. Тому Кулішева мова – мова високої якості, якої за його часу ніхто не тільки не перевищив, але й не досягнув її. Куліш знав вагу слова, у своїй поезії часто був філологом, і все своє життя вірно

стояв на сторожі цього слова, хоч і мав аж забагато ворогів, що дуже заважали його праці.

Пантелеймон Куліш відіграв надзвичайно важливу роль у становленні української мови як літературної та культурної одиниці. Його реформа правопису «кулішівка» заклала підґрунтя для майбутньої стандартизації української мови, відкривши шлях до її впорядкування та розвитку. Куліш також продемонстрував можливості української мови для відтворення глибин світової літератури через свої переклади творів Шекспіра та Біблії. Попри те, що його новаторські ідеї спершу викликали суперечки серед сучасників, згодом вони стали визначальними для подальшого розвитку мовних норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куліш Пантелеймон Олександрович – Біографія : веб-сайт. URL: [Куліш Пантелеймон Олександрович - Біографія \(ukrlit.net\)](http://ukrlit.net) (дата звернення: 19.10.2024)

2. Куліш як ідеолог і творець української літературної мови : веб-сайт. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu13.htm> (дата звернення: 18.10.2024)

3. Пантелеймон Куліш: негамовний «піонер із сокирою».
<https://msmb.org.ua/biblioasuresursi/bibliografiya/osobistosti/panteleymon-kulich-nevgamovniy-pioner-iz-sokiroyu/>

УДК 811.161.2'276.12:821.161.2-5

НАЦІОНАЛЬНО-КРЕАТИВНА МІСІЯ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІРИНИ ФАРІОН

Олександр ШВЕЦЬ

*Науковий керівник – Ірина БАБІЙ, професор кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У дослідженні «Отець Маркіян Шашкевич – український мовотворець: лінгвістичний феномен на тлі світового романтизму» [2] І. Фаріон по-новому осмислює питання націєтворення на теренах Галичини у 19 ст. та ключову роль М. Шашкевича у процесах мовної самоідентифікації українських галичан. Шашкевичева доба була часом стрімкого поширення ідей романтизму з його засадничою

цінністю самобутнього розвитку всіх народів. Національна мова виконувала у цьому процесі визначальну роль, вона стала духовною основою, на якій сформувалась національна спільнота, а відтак і держава. Відомо, що повноцільний розвиток мови можливий тоді, коли вона вживається у всіх сферах суспільного життя, зокрема й у церковній. Тому використання народної мови у гомілетичній царині (проповідях) – було потужним інструментом впливу на людську свідомість, з якого розпочинається новий національний виток розвитку. У Галичині цю месійну роль мови як національно-креативного і релігійно-духовного чинника виконав отець Маркіян Шашкевич, який жив і творив у час активної полонізації та онімечення місцевого населення.

З ініціативи церковної ієрархії у Львівській духовній семінарії запровадили практику виголошення щомісячних студентських промов перед керівництвом та вихованцями, що мало на меті прославляти та засвідчувати вірність австрійській монархії. Промови виголошували німецькою, латинською і польською мовами, а їхні тексти обов'язково надсилали до консисторії. Однак семінарист М. Шашкевич обрав для проповіді іншу мову, політично принижену, але самодостатню – руську. 1935 р. стає поворотним для української мови та революційним в духовній царині Галичини: М. Шашкевич виголошує промову у семінарії на пошану цесаря українською мовою. Ця промова складається з двох частин: поетичної і прозової, в останній М. Шашкевич концентрується на іншості й самодостатності українців «...це справжній романтичний високопатріотичний, до того ж виразно соборницький, панегірик рідному народові».

Наступним кроком до вивільнення руської мови з духовної і політичної резервації стала Шашкевичева проповідь рідною мовою 14.10.1836 року, яка прозвучала у львівському храмі Св. Юра. Одночасно із Шашкевичем проповіді українською мовою виголосили ще два семінаристи. Як згадує сучасник, «вернулися вони в семінарські мури, як витязі з поля битви. Щасливі і великі! До того треба було тоді справді великої відваги». Мова робила їх сильними, окремішніми і маніфестувала їхню українськість. Саме у семінарії М. Шашкевич створив гурток чителів (шанувальників)

рідної руської (української) мови, які у стінах семінарії спілкувались винятково рідною мовою.

У 1837р. світ побачив збірник «Русалка Дністрова», виданий у Пешті – перша книга народною українською мовою в Галичині. Альманах зазнав нищівної критики тогочасної польської спільноти. М. Шашкевича та однодумців звинувачували у тому, що вони хочуть «воскресити покладену до гробу руську народність». Згодом І. Франко напише про «Русалку Дністрову», що збірка була «наскрізь революційною» для свого часу. Таким чином, автори альманаху здійснили справжній культурний подвиг.

Після закінчення семінарії М. Шашкевич служив у парохіях сіл на Львівщині; його проповіді (усього залишив по собі 6 проповідей українською мовою) – тематично традиційні, але новаторські з погляду мовного оформлення і характеру інтерпретації християнських догм. І. Фаріон, аналізуючи лінгвістичні особливості українських проповідей М. Шашкевича акцентує на численних діалектних рисах, що відображені на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях. Прикметно також, що до своїх парафіян М. Шашкевич звертався: «Людинькові мої милі», використовуючи присвійні займенники і пестливі форми, тоді коли тогочасні отці, як правило, звертались «раби Божі». Усі проповіді були побудовані за законами гомілетики 17 ст., де у фіналі священник не розчавлював людей Божою величчю, а підносив їх до Бога, давав надію і силу, що було властиво для проповідників часів Руси і особливо розвинулось у добу Бароко.

М. Шашкевич багато у чому був першим: за неповних 32 роки він зумів: виголосити першу в Галичині проповідь руською мовою; створити першу збірку народною мовою, тоді як абсолютно домінуючими були польська, німецька; здійснив переклади Св. Письма, «Слова про похід Ігорів», зокрема плач Ярославни, переспівав Давидові псалми, до яких повертатиметься не один геніальний український письменник по М. Шашкевичеві; здійснив реформу українського правопису, основою якого став фонетичний принцип «читай, як бачиш, пиши, як чуєш». Згодом у кінці 19 століття саме цей Шашкевичевий правопис слугуватиме основою для граматики Гартнера і С. Смаль-Стоцького; написав першу «Читанку» для українських дітей, яка, на жаль, за життя автора не видала. Цією працею М. Шашкевич, підкреслював, що українським дітям і українцям загалом не потрібна латинська абетка (абецадло).

Відтак українці, на тверде переконання І. Фаріон, за прикладом М. Шашкевича мають триматись своєї кириличної абетки й нині, адже кирилиця об'єднує українців по обидва боки Дніпра, це потужний чинник нашої соборности. .

І. Фаріон, узагальнюючи думки про роль М. Шашкевича у розвитку української мови, зазначає, що трагізм його був передовсім у тому, що велич його особистості українці осмислили багато років потому, зокрема А. Шептицький скаже про Маркіяна Шашкевича: «Його сучасники не усвідомлювали, що поруч з ним пасіонарний геній» [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Брик І. Маркіян Шашкевич. У соті роковини злагодження «Зорі». – Львів, 1934.
2. Фаріон І. Отець Маркіян Шашкевич — український мовотворець: лінгвістичний феномен на тлі світового романтизму. Львів : Свічадо 2007. 136 с.

**МОВА І НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІНН У
ВИЩІЙ ШКОЛІ**

УДК: 378.147

**ІНКЛЮЗИВНЕ МОВНЕ НАВЧАННЯ: СТВОРЕННЯ
СПРИЯТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВСІХ СТУДЕНТІВ**

Олександра ДЕРІКОНЬ

*Науковий керівник – Роксолана ЗАПОТІЧНА, к.ekon.,н.,
доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Питання інклюзивного мовного навчання є надзвичайно актуальним сьогодні з кількох причин. Сучасний світ стає все більш різноманітним, а мовні бар'єри все більше ускладнюють ефективну комунікацію та співпрацю. Інклюзивне мовне навчання допомагає долати ці бар'єри та створює сприятливе середовище для студентів з різним мовним досвідом. Університети стають все більш інклюзивними, приймаючи студентів з різними особливими потребами, включаючи інвалідність, мовні бар'єри, культурні відмінності тощо. Інклюзивне мовне навчання забезпечує, щоб всі студенти мали рівні можливості для успішного навчання. Інклюзивне мовне навчання сприяє розвитку критичного мислення, толерантності та поваги до культурної різноманітності. Студенти вчаться розуміти та цінувати різні погляди та досвід. У сучасному світі, де все більше цінується міжнародна співпраця, знання іноземних мов та вміння ефективно спілкуватися з людьми з різним культурним бекграундом є важливими навичками для успішної кар'єри.

Інклюзивне мовне навчання забезпечує доступність навчальних матеріалів та послуг для студентів з різними видами

інвалідності, дозволяючи їм повноцінно брати участь у навчальному процесі; допомагає міжнародним студентам адаптуватися до нового мовного середовища та успішно навчатися на іноземній мові. Для студентів, рідна мова яких відрізняється від мови навчання, інклюзивне мовне навчання передбачає додаткову підтримку та адаптацію навчальних матеріалів.

Війна в Україні спричинила появу нових, раніше невідомих для нашого суспільства викликів. Одним із основних, спричинених війною, викликів для українського суспільства є повноцінна адаптація ветеранів до цивільного життя й, особливо, ветеранів-інвалідів, а серед них багато зовсім молодих людей. Військові з порушеннями здоров'я бажають працювати та мають потенціал для успішного набуття трудових навичок через послуги освіти і, звичайно, індивідуального підтримання зайнятості. Можливість працювати для цієї групи осіб має велике значення з матеріальної точки зору (покращення фінансового стану, рівня життя), соціальної інтеграції (соціалізація та залучення до різних сфер життя суспільства) та слугує ефективним методом самореалізації та реабілітації.

Підхід до реалізації принципів інклюзивного навчання на практиці тісно пов'язаний з двома проблемами: усунення можливих бар'єрів як процесу та досягненням доступності освітніх послуг і програмою фінансування освітніх послуг ветеранів-інвалідів [2, с. 206-207].

Створення інклюзивного середовища в навчанні мовам є важливим завданням, яке вимагає врахування різноманітних аспектів. Інклюзія у мовному навчанні означає забезпечення доступу до освіти для всіх студентів, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Кожен студент має унікальний досвід, рівень підготовки та стиль навчання, тому важливо оцінювати рівень знань перед початком навчання, щоб визначити потреби кожного студента. Адаптація навчальних матеріалів, з використанням різних форматів (візуальні, аудіальні, текстові), допомагає задовольнити ці потреби. Сучасні технології можуть суттєво полегшити навчальний процес, зокрема, інтерактивні платформи та спеціалізоване програмне забезпечення

для студентів з обмеженими можливостями, що підтримують адаптивні технології. Емоційна складова навчання є важливою для успішної адаптації студентів, тому необхідно створити безпечне середовище, де студенти відчуватимуть себе комфортно і не боялися помилок.

Заохочення співпраці через групові заняття сприяє розвитку соціальних навичок та підтримує студентів з різними потребами. Мовне навчання також має враховувати культурні особливості студентів; включення різних культур у викладання матеріалів сприяє розвитку толерантності та відкритості. Підтримка рідної мови студента може полегшити процес вивчення нової мови. Важливо враховувати індивідуальні потреби кожного студента, плануючи індивідуальні завдання, що можуть включати модифікацію завдань або створення окремих планів навчання. Регулярний зворотний зв'язок надає студентам можливість висловлювати свої думки щодо навчального процесу, що допомагає коригувати підходи.

В контексті закладів вищої освіти викладач в інклюзивному класі виконує кілька ключових ролей. По-перше, він виступає як модератор навчального процесу, що означає адаптацію викладання до різних стилів навчання та потреб студентів з різними можливостями. По-друге, викладач є наставником, підтримуючи студентів у їхньому розвитку і допомагаючи їм подолати труднощі. Крім того, важливою є роль викладача в створенні сприятливого навчального середовища, де всі студенти відчують себе залученими та поваженими. Він також координує співпрацю з фахівцями, психологами і батьками, щоб забезпечити всебічну підтримку для студентів. Для ефективного виконання цих ролей викладачеві необхідні певні компетенції. Серед них — знання інклюзивних методик навчання, уміння адаптувати навчальні матеріали та оцінювати їхню ефективність для різних груп студентів. Викладач повинен мати розвинені комунікативні навички для ефективною взаємодії з усіма учасниками навчального процесу, а також емпатію і чутливість до індивідуальних потреб студентів. Також важливими є навички роботи з технологіями, які можуть підтримувати навчальний процес, а також здатність до безперервного професійного розвитку, щоб залишатися в курсі нових підходів у сфері інклюзії. В цілому, викладач в інклюзивному середовищі вищої освіти має бути гнучким, відкритим до нових ідей

і готовим працювати над створенням доступного та комфортного навчального середовища для всіх студентів.

Існує кілька практик інклюзивного мовного навчання, які вже успішно використовуються. По-перше, це диференційоване навчання, яке передбачає адаптацію матеріалів та завдань до різних рівнів підготовки студентів. Сильна сторона цієї практики — можливість індивідуалізації навчання, але вона вимагає значних зусиль від викладача. По-друге, використання технологій, таких як інтерактивні платформи та навчальні програми, також є поширеною практикою. Їхня перевага полягає в доступності ресурсів та можливості самостійного навчання, проте технічні проблеми можуть заважати процесу. Групова робота є ще одним важливим аспектом. Вона сприяє розвитку соціальних навичок і взаємодії між студентами, але може бути складною для управління, якщо групи мають значні відмінності у рівні знань. Крім того, практика використання контекстуального навчання, де матеріали пов'язані з реальним життям, робить навчання більш актуальним і мотиваційним. Проте така практика може вимагати значних ресурсів для створення якісних контекстів. Всі ці практики мають свої сильні і слабкі сторони, але загалом їх ефективність залежить від уважності викладача до індивідуальних потреб учнів та його готовності адаптувати підходи.

Отже, інклюзивне мовне навчання є не просто бажаним, а необхідним компонентом сучасної вищої освіти. Воно сприяє створенню більш справедливого, різноманітного та ефективного навчального середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевчук, Г. Й. (2021). Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. Академічні студії. Серія «педагогіка», 2(3), 151-157. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23>
2. Шерстюк Р., Стойко І., Малюта Л. Інклюзивна освіта у закладі вищої освіти: реалії й можливості навчання ветеранів війни з особливими потребами. Галицький економічний вісник, No 1 (86) 2024. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.205

УДК 811.161.2:81'373

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКИ ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ

Владислав ІВАНЮК

Науковий керівник – Оксана КЛАК,

доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення

Львівський державний університет внутрішніх справ

У сучасному світі, де правопорядок та безпека набувають дедалі більшої актуальності, терміни, які використовують у правоохоронній сфері, стають основою для розуміння та впровадження правових норм.

На думку Л. Удовіченко, українська правоохоронна термінологія є симбіозом термінології військової справи й законодавства держави, її визначають як сукупність термінів, що обслуговують діяльність центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку. Склад української правоохоронної термінології непостійний, оскільки вона безперервно змінюється через зникнення з ужитку слів на позначення деякого озброєння, посад, спеціальних звань, трансформацію наявних значень і появу нових, поповнення новими термінами, у зв'язку з реорганізацією поліційних органів, діяльністю нової професійної команди, ухваленням нового законодавства, міжнародним впливом і взагалі стрімкою зміною реалій життя [3, с. 337].

Значна частина лексем, пов'язаних із правоохоронною сферою та поширених у текстах публіцистичного стилю, виникає на основі переносного значення слів, що надає їм не тільки загальноприйнятої семантики, але й символічної, яка відображає сутність правоохоронної роботи та її вплив на суспільство. Загальноприйнятим у мовознавстві є тлумачення переносного значення як такого, що є вторинним у структурі семантики слова, воно, зберігаючи зв'язок із прямим значенням, набуває образності, часто стилістичної виразності, конотативної забарвленості [4, с. 70]. Одним із різновидів переносного значення вважають метафору, суть якої полягає в тому, що назва одного явища (форма мовної одиниці)

переноситься на інше на основі подібності між ними та її відображенні у свідомості мовця [4, с. 75].

Серед лексем, які стосуються правоохоронної сфери й утворені на основі переносного (метафоричного) значення, у текстах публіцистичного стилю, зокрема, можна виділити такі:

1) «вогонь правопорядку». Саме слово «вогонь» асоціюється зі силою, енергією та дієвістю. Цей елемент семантики став основою для розвитку переносного значення: у контексті, пов'язаному з правоохоронною сферою, це словосполучення використовують для позначення напружених ситуацій, коли представники силових відомств змушені вживати суворих заходів для відновлення порядку та безпеки в суспільстві.

Виникнення метафори «вогонь правопорядку» має певне історичне підґрунтя. У багатьох культурах вогонь завжди був символом міці, енергії та життя, його вважали дієвим засобом захисту від небезпеки та ворогів. Крім того, у періоди соціальних та політичних криз правоохоронним органам доводилося діяти в екстремальних умовах, щоб зберегти стабільність та порядок. Наприклад, під час масових протестів, терористичних атак або безладів, правоохоронці виступають «вогнем», який призначений для того, щоб пригасити будь-які загрози для суспільства.

Варто зауважити, що метафора «вогонь правопорядку» може мати різні інтерпретації: від символічного позначення насильницьких методів правоохоронних органів до розуміння його як захисного механізму, який забезпечує безпеку та порядок у суспільстві;

2) «війна проти злочинності». Слово «війна» зазвичай асоціюється зі збройним конфліктом та мобілізацією ресурсів для перемоги над ворогом. У контексті правоохоронної сфери словосполучення «війна проти злочинності» відображає серйозність та важливість боротьби з криміналітетом, злочинністю, яку розглядають як ворога, з метою гарантування безпеки та суспільного порядку, що вимагає аналогічної мобілізації ресурсів та зусиль.

Варто зауважити, що в метафорі «війна проти злочинності», з одного боку, вбачають ознаки перебільшення (гіперболи), що призводить до спотворення проблеми злочинності, з іншого боку,

вважають, що використання військового мовлення в контексті правопорядку може бути ознакою воєнізації суспільства та порушення прав людини.

3) «щит права». Переносне значення формується на основі уявлення про щит як про засіб захисту, подібно до того, як право виконує функцію захисту прав та свобод людини та громадянина від будь-яких порушень, підкреслює важливість правових норм у захисті індивідуальних прав та встановленні порядку в суспільстві. Вислів «щит права» символізує надійність та непорушність правових норм, які гарантують безпеку кожного громадянина.

4) «меч справедливості» – метафора, яку використовують для позначення ролі правосуддя в суспільстві. Меч є символом рішучості та наполегливості, на основі цих ознак формується переносне значення – «необхідність захищати законні інтереси та права кожного громадянина через справедливе судочинство».

5) «щит суспільства» – метафорична конструкція, яку використовують для позначення ролі правоохоронних органів у захисті загальних інтересів та безпеки суспільства в цілому. Так, символічне значення вислову «щит суспільства» полягає не лише в тому, що правоохоронці гарантують безпеку, є слухняними виконавцями закону, а й у тому, що вони є захисниками прав і свобод, основою формування довіри до силових органів держави з боку громадян.

6) «ланцюг правопорядку» – метафорична конструкція, яку використовують для опису системи взаємодії різних правоохоронних органів та інституцій для забезпечення ефективного контролю над дотриманням законів та підтримки порядку в суспільстві. Подібно до ланцюга, який складається з взаємопов'язаних ланок, кожна з яких необхідна для правильного функціонування системи, ланцюг правопорядку містить різні складові, такі як правоохоронні органи, судові установи, прокуратура, адміністративні структури, громадські організації та інші інституції, які співпрацюють між собою для забезпечення правопорядку.

7) «ключ до розуміння закону» – вислів, який використовують для позначення знань та розуміння законів і правових норм. Переносне значення формується на основі уявлень про подібність: як ключ є інструментом, який допомагає відчинити двері, так і знання законів, своїх прав та свобод тощо дають змогу

громадянину отримати доступ до правової системи, норм і процедур, які регулюють поведінку та взаємодію людей у суспільстві, набути здатності розуміти та застосовувати закони в практичній діяльності. Отже, «ключ до розуміння закону» – це не лише символічний образ, але й важливий інструмент для забезпечення правової свідомості, справедливості та порядку у суспільстві. Володіння цим «ключем» дозволяє громадянам брати активну участь у правовій системі та захищати свої права та інтереси.

Таким чином, розвиток переносного значення слова стає активним способом поповнення лексики правоохоронної сфери. Такі метафоризовані конструкції набувають не лише термінологічного, а й символічного значення, відображаючи сутність правової системи та її вплив на суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвин О. Г., Голубінка Н. І., Голубінка Ю. І. Полісемія в українській геодезичній термінології. Геодезія, картографія і аерофотознімання. Вип. 82. 2015. С. 41–47.
2. Удовіченко Л. Парадигматичні відношення в сучасній українській правоохоронній термінології. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. Вип. 54. Ч. II. С. 23–31.
3. Удовіченко Л. Українська правоохоронна термінологія: сучасні тенденції типології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13 (81). С. 336–340.
4. Філон М. І., Хомік О. Є. Сучасна українська мова. Лексикологія. Частина 1. Навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 271 с.

УДК 811.161.2'373.45:004.738.5

МОВА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Остан ІВАЩИШИН

*Науковий керівник-Тетяна ПУНДИК, старший викладач
кафедри українознавства та міжкультурної комунікації*

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

У XXI столітті світ вступив в еру цифрових технологій, що трансформують всі аспекти нашого життя залежать від спілкування до навчання і бізнесу. Цифрова епоха надає нові можливості для розвитку мов, але водночас ставить численні виклики. Українська мова, як одна з мов Європи, має свій унікальний шлях у цьому контексті.

По-перше, зростання глобалізації та домінування англійської мови в різних сферах, таких як наука, технології та культура, викликає занепокоєння щодо місця української мови на міжнародній арені. Сьогодні молодь спілкується в основному англійськими термінами: *сайт, окей, фейк, чекнути, бойфренд*, що може призвести до різкого зниження рівня спілкування українською мовою. Це виклик, який потребує термінових рішень аби зберегти мовну ідентичність та культурну спадщину.

По-друге, технічні бар'єри, пов'язані з недостатньою кількістю українських інтерфейсів значно ускладнюють доступ до інформаційних технологій. Багато популярних платформ та сервісів не мають української локалізації, що створює додаткові перешкоди для користувачів.

По-третє, у цифрову епоху важливо також враховувати роль соціальних мереж як інструментів формування мовних практик. Соціальні платформи надають можливість для творчого самовираження, однак часто вони сприяють розмиванню мовних меж, де англійські терміни та фрази домінують над рідною мовою: *принтер, картридж, файл, сайт, провайдер, сервер, монітор, модем* та інші. Це явище стало широкорозповсюдженим через стрімкий розвиток технологій, відповідно англіцизми з професійної сфери перейшли у повсякденне мовлення.

Ми проаналізували вживання англіцизмів у соціальних мережах та рекламних слоганах, зокрема такі Instagram сторінки: українська асоціація футболу “Uafukraine”, онлайн-магазин одягу “S_original_ua”, фітнес клуб “Olimplviv”, офіційна сторінка Президента України “zelenskyu_official”; українських блогерів: “levi_na_jeeri”. Звідси англійські запозичення можна поділити на такі лексико-семантичні групи:

- **побут:** джемпер, джинси, крекер, ланч, міксер, секондхенд, тостер, хендмейд, шейкер, топ, донат ,хайлайт, окей, фейк, чекнути, андейт, лайк, пост;

- **електроніка** – браузер, комп'ютер, ноутбук, принтер, сканер, юзер;

- **спорт** – байкер, боулінг, дайвінг, плеймейкер, скейтборд, тайм-аут, степ, фітнес, стретчинг;

- **професії** – аніматор, аудитор, брокер, дизайнер, дилер, копірайтер, логіст, маркетолог, мерчендайзер, провайдер, продюсер, промоутер, ріелтор, сек'юриті, амбасадор, топменеджер;

- **масова культура** – бойфренд, імідж, кросворд, мітинг, постер, рімейк, ток-шоу, фешенебельний, хіт, аутфіт, стартап, коворкінг тощо.

Отже, з одного боку , англіцизми відкривають новий горизонт для спілкування, дозволяючи молоді легко обмінюватись інформацією у глобальному контексті. Проте, надмірне використання цих запозичень може призвести до зниження рівня володіння рідною мовою, а також до втрати культурної ідентичності. На мою думку, щоб зберегти мовну чистоту та уникнути домінування англійської, необхідно впроваджувати програми популяризації українських термінів, розвивати українську локалізацію технологічних продуктів і активніше залучати молодь до створення контенту українською мовою.

Український мовознавець та політик, Ірина Дмитрівна Фаріон, часто підкреслювала важливість захисту та популяризації української мови, особливо в умовах цифровізації. Вона зазначала, що українська мова повинна займати своє місце у всіх сферах життя, включаючи технології та медіа. Фаріон наголошувала на необхідності створення українськомовного контенту в інтернеті, активної участі молоді у розвитку мови в цифровому середовищі та використання новітніх технологій для популяризації її. Мовознавиця також підкреслювала важливість свідомого вибору української мови у повсякденному житті, адже мова є не лише засобом спілкування, а й носієм культури та ідентичності. Також вона заснувала дворічний інтерактивний проєкт на авторському YouTube-каналі Іруна Farion «Протианглізм», де записано 68 відео з

тлумаченням англiзмiв та їхнiх українських вiдповiдникiв. Ирина Фарiон зазначає, що *«Запозичення з англiйської мови – це не лише лексичне питання, це питання національної iдентичності. Ми повиннi захищати свою мову як основний елемент нашої культури»*. Ця думка пiдкреслює, що мова є не лише засобом спілкування, а й важливим компонентом культурної спадщини. В умовах глобалiзацiї та впливу iнших мов, захист української мови стає актуальним завданням для збереження унікальностi нацiї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинова Т.І., Кукушкін В.В. АНГЛIЦИЗМИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ. Випуск 28. Том 1. С.56-59.
2. Instagram сторінка УАФ.
<https://www.instagram.com/uafukraine?igsh=emo1b3gydHZndXV2>
3. Instagram сторінка магазину одягу.
https://www.instagram.com/s_original_ua?igsh=NjF2MzZuaTlicGNI
4. Instagram сторінка фiтнес клуб ОЛІМП.
<https://www.instagram.com/olimplyviv?igsh=MXd3c2IxbzYxd3N6dQ==>
5. Instagram сторінка Президента України.
https://www.instagram.com/zelenskyu_official?igsh=MWJhcHlxOWhkcnBtYw==
6. Instagram сторінка українських блогерiв.
https://www.instagram.com/levi_na_jeepi?igsh=MWNoamxzaTN3NXhnbw==

УДК 377.36.091.3

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ

Вероніка МАРТИНЕЦЬ

Науковий керівник – Оксана КЛАК,

*доцент кафедри iноземних мов та культури фахового мовлення
Львівський державний університет внутрішніх справ*

У сучасному світі ефективна комунікація є одним із головних чинникiв успішної роботи будь-якого фахівця. Не винятком у цьому є і працівники правоохоронної сфери. Від того, як працівник поліції уміє спілкуватися з людьми, залежить не лише результат його роботи, а й сприйняття правоохоронних органів суспільством.

Визначальною особливістю професійної діяльності поліцейського є ситуаційність його поведінки, залежність від постійно змінних умов навколишнього середовища. Своєрідність та індивідуальність поведінки поліцейського залежить від характеру його взаємовідносин із оточенням, від правових норм, ціннісних орієнтацій. За класифікацією професій Є. Климова, у діяльній сфері поліцейського критерієм диференціації виступає вираженість професійних інтересів, які зараховують працівника правоохоронних органів до професійного типу суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин, що пов'язані з безпосереднім спілкуванням з людьми. Поліцейський має усвідомлювати, що від його уміння спілкуватися залежить встановлення офіційних, службових, ділових, партнерських контактів, налагодження його приватних стосунків з людьми [6, с. 34].

Як зазначає О. Романенко, комунікативна компетентність особистості правоохоронця значною мірою впливає на здатність до прогнозування і планування певних дій для досягнення намічених цілей. Уявлення щодо перебігу та ймовірних результатів подій є обов'язковим компонентом правоохоронної діяльності. Це виявляється у процесі висунення гіпотези щодо дій правопорушників, дозволяє заздалегідь визначити лінію власної поведінки, намітити декілька варіантів розвитку подій залежно від можливих змін ситуації, уточнити проміжні та кінцеві цілі спілкування між усіма учасниками професійної взаємодії [5].

Комунікативна компетентність поліцейського реалізується у власне комунікативному, інтерактивному та перцептивному аспектах спілкування і вимагає набуття необхідних умінь та навичок, орієнтованих на спілкування з колегами, керівниками, підлеглими, засобами масової інформації, різними верствами населення в контексті своєї професійної діяльності. Досконале опанування принципів і засад спілкування є ознакою професійної зрілості фахівця.

Під професійною комунікативною компетентністю (як частина загальної комунікативної компетентності) розуміють складне психологічне утворення, що формується на базі комунікативної компетентності людини в умовах конкретної

фахової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значимих для працівника відносин, умінь і навичок спілкування [4, с. 73].

У повсякденній діяльності працівників поліції присутні різноманітні ситуації конфліктної взаємодії різного рівня, переважно агресивного за своєю формою спілкування. Для найбільш повного позначення специфічних умов фахового спілкування працівників поліції введено спеціальний термін «агресивне комунікативне середовище» (контакт поліцейського з агресивними проявами осіб, протистоянням позицій, відкритим конфліктом різного ступеня, що пов'язаний із негативною емоційною напругою). Саме контакти в агресивному комунікативному середовищі складають основу фахового спілкування працівника поліції [7]. Найпоширенішими жанрами ділової комунікації в роботі поліцейського є ділові бесіди, наради, переговори, виступи, промови, розмови, інструктажі, інтерв'ю, презентації, круглі столи, пресконференції, брифінги. Працівникам поліції необхідно вміти спілкуватися як із людьми–представниками різноманітних верств населення, так й із засобами масової інформації для того, щоб сприяти юридичній грамотності мас.

Переважно комунікативна діяльність поліцейського та оточення полягає в усному мовленні, яке має бути зрозумілим для обох комунікантів. Кожна зі сторін процесу спілкування свідомо й підсвідомо обирає певні доступні чи прийнятні для них засоби для досягнення мети. Проте в цій взаємодії нерідко може виникати непорозуміння, дискомфорт чи навіть суперечка. Такий мовний конфлікт підсилюють емоції учасників комунікативного процесу, виражені як словесними засобами, так і мімікою, жестами, поглядами тощо. До того ж породженням такого конфлікту, агресії в спілкуванні може стати лише припущення одного з учасників діалогу, що його особу сприймають неадекватно.

На думку І. Козубенко, ефективна комунікативна підготовка поліцейського передбачає формування таких умінь і навичок:

- 1) встановлення контакту з представниками будь-яких верств населення;
- 2) виокремлення з усього потоку отриманої інформації необхідної;
- 3) протидія маніпуляціям;
- 4) володіння технікою комунікативної поведінки;

5) невербальне тримання зорового контакту зі співрозмовником;

6) урахування індивідуальних особливостей співрозмовника (темперамент, експресивність, характер), пошук індивідуального підходу до кожного;

7) вчасне виявлення брехні та запобігання їй;

8) формулювання під час бесіди відкритих запитань з метою отримання інформативніших та змістовніших відповідей;

9) усунення причин й умов, що спричиняють брехню з боку співрозмовника (уточнювальні питання, поставлені декілька разів, тощо);

10) визначення ставлення співрозмовника до розмови загалом з огляду на невербальні вияви;

11) підлаштування іноді під співрозмовника, входження до нього в довіру тощо [2, с. 124].

Таким чином, комунікативна компетентність поліцейських є необхідною умова їхнього професійного розвитку, вона передбачає формування системи загальних і специфічних знань і умінь, які мають як пізнавальну, так і особистісну природу, і складається з природних і набутих здібностей, знань і умінь, які здобувач вищої освіти отримує в процесі навчання, а згодом удосконалює, доповнює їх у процесі професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. Професійна етика працівника ОВС. Харків, 2001. 254 с.

2. Козубенко І. В. Комунікативна складова професійної діяльності поліцейського. *Ūridična psihologija*. 2022. № 2 (31). С. 122–129.

3. Корольова А. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуаціях конфлікту. *Studia Linguistica*. Збірник наукових праць. Вип. 1. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. С. 48–53.

4. Пащук Р. Ділове мовлення правоохоронця: Навчальний посібник. Луганськ, 2004. 146 с.

5. Романенко О. Роль комунікативних здібностей у професійній діяльності працівників поліції. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/41.pdf

6. Степаненко О. Мовленнєва компетенція професійно орієнтованої особистості. Дніпропетровськ, 2016. 72 с.

7. Яновська Т. А. Особливості комунікативної компетентності поліцейського у процесі професійно-ділового спілкування. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20733/1/91.pdf>

УДК 378.147:351.86(438)=111

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Наталія ІВАНИШИН

*науковий керівник -Лариса РУДЕНКО (д-р пед. наук, проф.)
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Курс до європейської інтеграції освіти спричиняє значні зміни у концептуальних засадах іншомовної підготовки. Основою сучасних європейських концепцій вивчення іноземних мов є теорія педагогічного спілкування, яка спрямована на розвиток пізнавальної активності здобувачів, а також ідея індивідуалізації навчання та самостійності здобувачів, яка має а меті пристосування особистості до практичної діяльності та швидкої адаптації в житті, а процес навчання орієнтований на персональні інтереси здобувачів, де всебічно заохочується їхня активність і самостійність. Українські дослідники Коломієць А. та Громов Є. відзначають, що в сучасному світі існують три взаємопов'язані процеси — глобалізація, інформатизація та культурна взаємодія, які вимагають високого рівня іншомовної підготовки [2, с. 247].

Аналізуючи нормативно-правові документи Республіки Польща можна виділити такі, що регламентують організацію вищої освіти у досліджуваній країні:

1. Закон про вищу освіту і науку (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, 2018).

2. Стратегія – Польща 2030. Третя хвиля сучасності. Довгострокова стратегія розвитку країни (Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, 2013).

3. Стратегія відповідального розвитку до 2020 року (з перспективою до 2030) (STRATEGIA na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).

4. Стратегія розвитку системи національної безпеки Республіки Польща 2022 рік (Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2022).

5. Закон про професійно-технічну освіту (Ustawa o kształceniu i szkoleniu zawodowym Polska).

Щодо освіти у сфері цивільного захисту, варто зазначити, що Польща входить до асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу (European Fire Service College's Association (EFSCA), яка була створена в червні 1988 року трьома національними школами пожежної охорони з Франції, Нідерландів та Великої Британії з метою сприяння регулярному обміну досвідом з різних аспектів підготовки пожежників. Сьогодні до складу асоціації входять усі національні центри підготовки пожежників з 27 країн Європейського Союзу та чотирьох країн Європейської торговельної асоціації. Членство вимагає знання англійської мови на належному рівні для уможливлення співпраці в межах асоціації, проведення спільних практичних навчань тощо.

Згідно із положеннями конституції EFSCA, основними цілями асоціації є забезпечити простір для офіційних робочих відносин між представниками країн-членів ЄС, які мають повноваження представляти погляди та думки своїх національних коледжів, надавати інформацію державам-учасникам та Європейському Союзу з питань освіти та професійної підготовки (включаючи відповідні навички, знання та розуміння), тим самим більш ефективно задовольняючи потреби у навчанні та розвитку кар'єри персоналу, зайнятого в європейських службах та організаціях, пов'язаних з пожежною безпекою, сприяти та підтримувати наукові дослідження та розробки [4].

Заклади вищої та професійно-технічної освіти Євросоюзу у сфері цивільного захисту є членами асоціації та спеціалізуються на підготовці фахівців у сфері цивільного захисту. До прикладу, Головна школа пожежної служби у Варшаві, Школа аспірантів державної пожежної служби у Кракові, Центральна школа пожежної

охорони у м. Ченстохова, Школа аспірантів державної пожежної служби у м. Познань, Школа підофіцерів державної служби пожежної охорони у м. Бидгош.

Ці заклади забезпечують навчання висококваліфікованих кадрів, які здатні ефективно реагувати на надзвичайні ситуації, здійснювати профілактичні заходи та організувати захист населення. У Польщі членом організації EFSCA є Головна школа пожежної служби, а в Україні— Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Варто зазначити, що у 2017 р. між ЛДУБЖД та Головною школою пожежної служби була підписана угода про надання вищої освіти за програмою «Подвійний диплом». В умовах співпраці передбачено зарахування кредитів, набраних студентом під час навчання на стаціонарі II ступеня (магістерська програма) для рятувальників і цивільних осіб за напрямками «Інженерія пожежної безпеки» та «Інженерія цивільної безпеки». Навчальний план магістратури з галузі Цивільна безпека, кваліфікація — науковий співробітник (інженерна справа), ще з 2016 року містить дисципліну «Професійна іноземна мова» на 3,0 ECTS: загальним обсягом 90 годин (16 годин лекцій, 16 годин практичних занять, 58 годин самостійної роботи) [1, с.133].

Обов'язкове вивчення іноземних предметів входить у всі освітні програми ЗВО Польщі. Університети є незалежними, а навчальна програма конкретної спеціальності повинна бути затверджена Радою факультету. Здобувачі проходять випускний тест, критерії якого відповідають рівням B1 або B2 (початковий цикл освіти) та B2 або C1 (другий етап навчання). Для аспірантів створюються такі освітні курси, як англійська мова для наукових цілей, англійська для професійної комунікації (ESP), навички міжособистісної взаємодії (soft skills). Вивчаються англійська, німецька, французька, італійська, іспанська, китайська, норвезька, арабська, японська і литовська мови. Для здобувачів, які прибувають до Республіки Польщі за програмою «Еразмус», а також у межах приватного обміну здобувачами, організовується вивчення польської мови як іноземної. У Республіці Польщі є багато навчальних закладів, мовою викладання яких є англійська або французька, де польські здобувачі, як і здобувачі з інших держав, навчаються мовою, що не є для них рідною. Університети мають можливість приєднуватися до асоціації SERMO (Асоціація

академічних центрів іноземних мов) для покращення рівня стандартизації та зростання якості освіти [3, с. 17].

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовчаста Н. Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту: дис. д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019.
2. Коломієць А., Громов Є. Іноземна підготовка вчителів в умовах євроінтеграції: український і польський досвід *.Edukacja zawodowa i ustawiczna*. 2020. № 5. С. 243–254.
3. Осіпчук Н., Осадча Н. Іномовна освіта у технічних закладах вищої освіти Республіки Польщі. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 4 (104). С. 16–20.
4. European Fire Service Colleges' Association (Civil Safety). Constitution. 2019. 8 с. URL: <https://efsca.org/wp-content/uploads/sites/7/2022/03/Constitution-EFSCA-def.-febr-2019-.pdf>
5. Jakubiak E. Legal aspects of education for security in the field of civil protection in Poland *.Przeгляд Policyjny*. 2021. Vol. 143. p. 248–260.
6. Jakubiak E., Chodkiewicz A. Employment in the Civil Service. *International Journal of Legal Studies*. 2022. № 1(11). С. 145–162.

УДК 008: 316.356.4(043.2)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Марічка КОХАН

*Науковий керівник - Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сьогодні соціальні мережі стали невід’ємною частиною нашого життя, особливо життя молоді. Підлітки проводять значну кількість часу в соціальних медіа, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки для їх психічного здоров’я.[2, с. 497] Один із

найвпливовіших аспектів соціальних мереж — їх вплив на самооцінку та рівень тривожності. Ця робота зосереджується на вивченні того, як взаємодія у соціальних мережах може впливати на емоційний стан підлітків, зокрема на їхню самооцінку та рівень тривожності.[7, с. 4]

1. Соціальні мережі як частина підліткового життя. Соціальні мережі є платформою для комунікації, самовираження та отримання соціальної підтримки. Вони стали невід’ємною частиною формування ідентичності підлітків, де вони мають можливість отримати зворотний зв’язок від людей, які перебувають на відстані й з якими немає можливості зустрітися або побачитись в цей момент.[8, с. 60] Однак цей зворотний зв’язок не завжди є позитивним, що може призводити до проблем із самооцінкою.

Згідно з дослідженнями, підлітки, які часто взаємодіють у соціальних медіа, більше схильні порівнювати себе з іншими користувачами, що може створювати нереалістичні очікування щодо їхнього вигляду чи досягнень. [4, с. 290] Порівняння себе з ідеалізованими зображеннями інших людей може знижувати самооцінку підлітків та викликати незадоволеність собою.[2, с. 505]

2. Самооцінка і її зв’язок із соціальними мережами. Самооцінка є ключовим аспектом психологічного благополуччя людини, особливо у підлітковому віці, коли відбувається формування особистості.[8, с. 65] У підлітків, які часто отримують позитивні коментарі та “лайки” на своїх публікаціях у мережі, самооцінка може підвищуватися. Проте у тих, хто стикається з критикою та недостатньою кількістю уваги, порівняно з очікуваннями, самооцінка може знижуватись. [6, с. 49]

Дослідження показують, що більшість підлітків, які проводять свій вільний час у соціальних мережах, зазнають впливу не лише від прямих коментарів, але й від пасивного спостереження за життям інших людей. [7, с.10] Це може призвести до відчуття власної незначущості у суспільстві, зниження самооцінки та депресії.

3. Вплив соціальних мереж на рівень тривожності Підлітки, які активно використовують соціальні мережі, мають підвищений рівень тривожності. [1, с.175] Це може бути пов’язаним з постійним тиском відповідати очікуванням онлайн-спільноти, підтримувати певний імідж та отримувати позитивні відгуки. Наприклад, очікування реакцій на публікації може викликати стрес,

тривогу і навіть почуття ізоляції, якщо реакції не відповідають очікуванням. [7, с. 6]

Також одну з ключових ролей відіграє так званий «синдром втрачених можливостей» (FOMO – fear of missing out). Підлітки бачать постійно нові події у стрічці новин, вони можуть відчувати через це тривогу через втрачені можливості, вважати, що не ведуть таке ж активне чи цікаве життя як інші. [5, с. 48]

4. Вплив соціальних мереж на фізичне і психічне здоров'я. Тривалий час перебування у соціальних мережах може мати вплив на фізичне здоров'я підлітків, зокрема сприяти зниженню фізичної активності, що, своєю чергою, може впливати на психічне здоров'я. [4, с. 292] Психологи зазначають, що підлітки, які проводять багато часу у соціальних мережах, частіше мають порушення сну, що вважається важливим фактором у розвитку тривожних розладів. [6, с.51]

Постійна напруга та тривожність може призвести до виникнення депресії, яка нерідко поєднується з низькою самооцінкою. [7, с. 8] Також, дослідження свідчать, що підлітки, які стикаються з булінгом, зазнають більшого ризику розвитку психічних розладів. [8, с. 63]

5. Стратегії зниження негативного впливу соціальних мереж. Для зниження впливу соціальних мереж на психологічне здоров'я, потрібно розробити ефективні стратегії управління часом, проведеним у соціальних медіах, та підвищити усвідомленість щодо впливу онлайн-спілкування на емоційний стан підлітків. [1, с. 178] Психологи застерігають та рекомендують обмежувати в часі використання соціальних мереж, створивши “цифрові паузи” та навчити підлітків критично сприймати інформацію, яку вони бачать у стрічці новин. [5, с. 51]

Крім того, підтримка з боку батьків та педагогів відіграє ключову роль у зміцненні психічного здоров'я підлітків. Вони можуть допомогти формувати здорову самооцінку, а також навчити правильно реагувати на негативні коментарі або порівняння в соціальних мережах. [6, с. 53]

6. Вплив гендерних особливостей на сприйняття соціальних мереж.

Дослідження свідчать, що гендер відіграє важливу роль у сприйнятті соціальних мереж та їх вплив на самооцінку. [8, с. 68] А саме, дівчата порівнюють себе з іншими користувачами, особливо в межах зовнішності та соціального статусу. Це може призвести до зниження самооцінки, виникнення почуття незадоволеності собою чи своїм тілом, а це підвищує рівень тривожності. [1, с. 177]

Хлопці менш сприятливі до порівнювання себе у зовнішності, але можуть відчувати тиск щодо досягнень, статусу та популярності у мережі. [3, с. 543] Це також негативно впливає на самооцінку та спричиняє стрес. Зокрема, соціальні мережі по різному впливають на молодь залежно від гендерної ідентичності, що вимагає індивідуального підходу до аналізу таких впливів.

7. Психологічна підтримка та важливість медіаграмотності. Психологічна підтримка відіграє невід'ємну роль у допомозі підліткам впоратися з негативними аспектами використання соціальних медій. [6, с. 54] Молодь, яка отримує емоційну підтримку від близьких їм людей, рідше стикається з проблемою низької самооцінки та тривожності, навіть якщо активно користуються соціальними мережами. [1, с. 180]

Більше того, розвиток медіаграмотності є ключовим кроком у зниженні негативного впливу соціальних мереж на психічне здоров'я підлітків. Медіаграмотність допомагає підліткам критично оцінювати контент, розпізнавати маніпуляції та уникати нереалістичних ідеалів, які часто впливають на сприйняття себе. Вона також навчає правильному реагуванню на негативний вплив, зокрема на онлайн-булінг. [5, с. 52]

8. Підсумки досліджень і рекомендації для подальшого вивчення.

Попри багато досліджень, які підтверджують негативний вплив соціальних мереж на самооцінку і тривожність підлітків, все ж залишаються питання, які потребують подальшого вивчення. [2, с. 508] До прикладу, потрібно розглянути, які саме типи соціальних мереж (візуальні, текстові, мікроблоги) впливають по-різному на психічний стан молоді. Необхідно також дослідити довгострокові наслідки активного використання соціальних мереж, а зокрема, як саме вони впливають на розвиток самоідентичності в дорослому віці. [8, с.70]

Також, необхідно приділяти увагу психологічній інтервенції та освітній програмі, яка допоможе підліткам усвідомити, як

потрібно користуватися соціальною мережею з розумом та відповідальністю у своїх діях. У таких програмах потрібно включати тренінги на тему: медіаграмотності та все, що з нею пов'язано, також застосовувати практики емоційної регуляції й не забувати про те, що їм потрібно розуміти вплив соціального порівняння. [3, с. 544]

Соціальні мережі є потужним чинником впливу на психічне здоров'я сучасної молоді, особливо на їхню самооцінку та рівень тривожності. Важливо, щоб подальші дослідження та освітні програми враховували індивідуальні особливості сприйняття цих платформ та розробляли ефективні стратегії для мінімізації їх негативних наслідків.

Підсумувавши, могу зазначити, що соціальні мережі є потужним інструментом для комунікації, без якої сьогодення важко уявити, особливо для молоді. Проте їхнє надмірне використання може негативно відзначитися на самооцінці та рівні тривожності. Постійно порівнюючи себе з іншими, очікуючи лише позитивних відгуків та страх втратити важливі моменти чи події у житті не лише своєму, а і житті інших, призведуть до зниження самооцінки й підвищення тривоги в організмі.

Тому необхідно, щоб наша молодь вчилася здорово використовувати соціальні мережі та звертати увагу на власне психічне здоров'я і старатись проводити більше часу в суспільстві "живому", а не у віртуальному. Психологічна підтримка, розвиток медіаграмотності та освітні програми можуть суттєво допомогти молоді справлятися з негативними аспектами онлайн-комунікації та підтримувати баланс між віртуальним і реальним життям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, Social Media & Technology. Pew Research Center. 175-180
2. Баумайстер Р. Ф., Лірі М. Р. (1995). Соціальне порівняння і самооцінка: Перегляд сучасних концепцій. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
3. Frison, E., & Eggermont, S. (2016). Gender and social media use: The effect on adolescent well-being. *Sex Roles*, 75(11-12), 541-559.
4. Kross, E., & Verduyn, P. (2017). Соціальні мережі, самооцінка і психологічне благополуччя: Огляд досліджень. *Annual Review of

- Psychology*, 68, 289-314.
5. Orben, A., Dienlin, T., & Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. **Nature Human Behaviour**, 3(2), 173-182.
6. Przybylski, A. K., & Weinstein, N. (2017). Вплив соціальних медіа на тривожність: роль «страху втратити можливість». **Computers in Human Behavior**, 76, 47-55.
7. Twenge, J. M., Martin, G. N., & Campbell, W. K. (2018). Депресія та тривожність у підлітків: роль соціальних медіа. **Clinical Psychological Science**, 6(1), 3-17.
8. Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Соціальні мережі та підлітки: вплив на психічне здоров'я. **Journal of Youth and Adolescence**, 38(1), 58-67.

УДК: 373.016

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ І ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оксана ГАТАЛА

*студентка 3 курсу Львівського державного університету безпеки
життєдіяльності*

*Науковий керівник - Тетяна ЛИПЧЕНКО, викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації*

Ми живемо в час революційних інформаційно-технічних звершень. Безумовно, перше місце серед таких досягнень посідає Інтернет, одна з найголовніших функцій якого – комунікативна. Використовуючи Інтернет, ми з легкістю можемо знайти знайомих у будь-якій частині світу, його середовище дозволяє нам заводити особисті блоги та ставати членами різноманітних соціальних мереж. Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та інші, стали потужним засобом для самовираження мільйонів українців. Користувачі можуть використовувати ці платформи для створення та поширення контенту рідною мовою [3].

У ситуації, коли медіа-простір довгий час був переважно російськомовним, можливість вільно говорити, писати та створювати контент українською мовою має велике значення для розвитку національної свідомості. Адже мова – явище суспільне, та виникає в суспільстві, обслуговує суспільство, є однією з

найважливіших ознак суспільства й поза ним існувати не може. І, навпаки, суспільство без мови не існуватиме. Соціальні мережі в сучасному суспільстві стали не тільки способом комунікації між людьми, які іноді перебувають на різних континентах, вони стали майданчиком для публічних дискусій на різні теми, які охоплюють велику кількість людей. Таким чином, соціальні мережі допомагають українській мові не тільки зберігатися, але й розвиватися за межами України. Однак з поширенням цифрових технологій виникають нові виклики, зокрема, в сфері кібербезпеки [1].

Кібербезпека є однією з найважливіших тем у сучасному світі, оскільки цифрова трансформація охоплює майже всі сфери життя: від державного управління до особистого спілкування в соціальних мережах. Поряд з традиційними викликами кібербезпеки, такими як захист даних та інформаційних систем, окрему увагу заслуговує питання захисту мовного простору. Мовний простір у інформаційному суспільстві є не просто сукупністю мовних ресурсів та контенту, створених тією чи іншою мовою. Він виконує важливу роль у формуванні національної ідентичності, культурних цінностей та суспільної свідомості. Водночас мовний простір може стати ціллю для різних кіберзагроз, зокрема:

- Дезінформація та фейкові новини. Одним з основних інструментів інформаційної війни є поширення неправдивої або маніпулятивної інформації, яка спрямована на підірив довіри до національних ЗМІ, інституцій та створення внутрішньої дестабілізації.
- Мовна агресія. Це може включати кампанії, спрямовані на дискредитацію або приниження певної мови та її носіїв. В Україні це часто стосується української мови, яку російські інформаційні ресурси намагаються представити як другорядну або «недоречну» для сучасного використання.
- Нав'язування російськомовного контенту: значна частина цифрового простору, зокрема соціальних мереж і відеоплатформ, містить російськомовний контент, який може мати як розважальний, так і маніпулятивний характер.

Це створює інформаційний вакуум для української мови та знижує її присутність в інтернеті [2].

Проте за останні роки кількість саме україномовних блогерів та контент-мейкерів на YouTube, Instagram та TikTok значно зросла. Вони створюють контент на найрізноманітніші теми від політики та історії до кухні, моди та розваг. Як наслідок, українська мова стає дедалі популярнішою серед молоді, яка є активним споживачем цифрового контенту.

Велику роль у популяризації української мови відіграє гумористичний та розважальний контент. Стендап-виступи, гумористичні програми, та пародії, опубліковані саме українською мовою в інтернеті, отримують мільйони переглядів і сприяють популяризації української мови в медіа-розважальному секторі.

Історія українського контенту почалася давно. Сюди можна віднести перші книги та друковані видання, вистави у театрах та навіть карикатури повстанців, які активно розповсюджувалися упродовж 1940 – 1960 років. З приростом аудиторії розширювався і спектр програм. Наживо транслювали як новини з місця подій, так і студійні програми. А вже 20 січня 1965 року в Україні з'явився перший постійний національний канал, що отримав назву «Українське телебачення-1» або «УТ-1» [2].

Попри обмежені технічні можливості та небагату тематику програм, українське телебачення намагалося шукати цікаві рішення для будь-якої аудиторії. Одним із таких були казки від дідуся Панаса. Щовечора актор Петро Вескляров розказував дітям історії. Передача традиційно закінчувалась «пісенькою дідуся Панаса». Однак самотність програми знищило політичне керівництво УРСР, якому не подобалося, що актор виступає в українській вишитій сорочці. Тож деякий час він розказував казку у чорному строгому костюмі. А згодом і зовсім зник з екрана.

З розвитком технологій та розповсюдженням інтернету, з'явилися незалежні платформи, що дозволили звичайним людям викладати власні думки. Спершу це були форуми, згодом автори змогли поширювати контент в аудіо та відеоформаті. Екрани у смартфонах почали збільшуватись, якість зйомки на телефон покращувалася, а кожен зміг створювати та поширювати той контент, якого потребував особисто. Так розпочався бум на

блогерство. А конкуренція між українською та російською мовою перейшла із телевізійного простору в онлайн [2].

Сьогодні така проста справа як перегляд україномовного відео чи подкасту – це практично виборювання права на наш голос у світовій сфері розваг. Українська мова і культура мають великий потенціал. Щоб не розгубити його, потрібно постійно підтримувати, розвивати та популяризувати нові формати. Саме таким чином все більше людей дізнаються про наше минуле та теперішнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк В. «Мова ворожнечі» в російсько-українській війні 2014–2015 років та національна самосвідомість українців. *Historical and Cultural Studies*. Vol. 2, No. 1, 2015. pp. 47–52.
2. Целякова О. М. Вплив інформаційного суспільства на формування духовності.
URL: http://ocpvm.org.ua/wpcontent/uploads/2013/10/konfer_2012.pdf.
3. https://24tv.ua/chomu-vazhливо-stvoryuvati-divitisya-populyarizuvati-ukrayinomovniy_n2403693
4. <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/106>

УДК 32:355.01(81'27)

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ АСПЕКТИ

Ілона КАРАВЕЦЬ

*Науковий керівник - Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Під час повномасштабної війни росії проти України проблеми формування мовної свідомості набувають особливої актуальності. Адже мова – це не просто засіб спілкування, а потужний інструмент формування свідомості, ідентичності та соціальних відносин. Під час воєнних конфліктів мовна свідомість зазнає глибоких трансформацій, які в подальшому впливають на всі

сфери життя суспільства. Воєнні конфлікти провокують глибокі зміни в мовній свідомості не лише окремих індивідів, але й цілих спільнот.

Останнім часом у лінгвістичній літературі дедалі частіше вживають поняття «мовна свідомість». І не випадково: без нього важко пояснити факти мовної поведінки окремих осіб і національних спільнот, з'ясувати зовнішні причини багатьох мовних змін. Але оцінити значущість поняття «мовна свідомість» поки що важко, бо воно лишається порівняно новим і недостатньо опрацьованим. Немає ні цілісної теорії, ні єдиного розуміння мовної свідомості. Різні дослідники вкладають у це поняття різний зміст. Найчастіше під ним розуміють: 1) мовну картину світу, тобто образи свідомості, матеріалізовані в мовних знаках; 2) механізм керування мовленням, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки, правила поєднання й уживання їх; 3) судження й уявлення людини про мову та її суспільну роль [3].

Мовна свідомість — форма свідомості, яка охоплює погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Коротше кажучи, мовна свідомість — це небайдуже ставлення до мови [2].

Мовна свідомість пов'язана з низкою супутніх явищ, як-от: знання й культура мови, мовний смак, мовна соціалізація (тобто опанування норм), мовленнєва вправність, мовна особистість (тобто ідіолект). Залежно від кількості охоплених нею мовців буває індивідуальною, тобто належною одній особі, та груповою — належною національній або мовній спільноті [3].

Мовна свідомість є психолінгвістичним феноменом, який, з одного боку, є досить уживаним у сучасній науці, а з іншого боку — досі не має загальноприйнятого визначення [1].

У законодавстві України під поняттям «воєнний конфлікт» розуміється «форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнних конфліктів є війна та збройний конфлікт» [5].

Воєнні конфлікти часто призводять до посилення мовної свідомості, а отже, і до підвищення цінності рідної мови. Мова стає символом єдності народу та засобом протистояння зовнішній агресії. Також багато країн і в тому числі Україна, які опинилися в умовах воєнного конфлікту, проводять мовні реформи, спрямовані

на захист і розвиток національної мови, а саме введення нових законів про мову, підтримка національних мовних медіа та освіти.

Сучасні воєнні конфлікти часто супроводжуються інформаційною боротьбою, в якій одну з ключових ролей відіграє мова. Для досягнення військових і політичних цілей використовується пропаганда, маніпуляції та фейки. Також, щоб послабити національну ідентичність місцевого населення та полегшити процес інтеграції в окупаційну систему окупаційні війська часто намагаються нав'язати окупованим територіям свою мову та культуру.

Крім того, воєнні конфлікти змушують багатьох людей покидати свої домівки і шукати притулку в інших країнах, що призводить до формування мовних спільнот у інших країнах, які відіграють важливу роль у збереженні національної мови та культури.

З огляду на знайдені факти, мовна свідомість дійсно є несталою величиною. І хоч в цілому видається, що рівень усвідомлення мови є низьким, ми спостерігали деякі сплески, які переносили суспільство на середній рівень мовної свідомості, а деяких осіб — на високий. Панівною була також тенденція до підвищення підтримки існування одномовної України на законодавчому рівні, яка розпочалася від часу анексії Криму. Саме тоді почали публікуватися дописи, де вказано, що українською мовою треба спілкуватися, щоб російська армія не мала причини приходити. Головною проблемою в той період лишається також не до кінця сформована національна свідомість, за якою йде мовна. Так, на Сході України продовжувалося зросійщення не лише культури, а й освіти; яскраво вираженим є також явище мовного відступництва в цьому регіоні України [4].

До ключових змін в мовних пріоритетах в період воєнних конфліктів можна віднести:

- активне використання української мови в усіх сферах життя, що допомагає протистояти пропаганді та дезінформації;
- використання української мови сприяє зміцненню культурних кодів та традицій;

- підсилюється мотивація до вивчення української мови, особливо серед молоді;
- з'являється більше можливостей для вивчення мови як онлайн, так і офлайн;
- посилення мовних законів, тобто законодавство стає більш жорстким щодо використання державної мови;
- появляється підтримка мовних проєктів. Збільшується фінансування проєктів, спрямованих на розвиток і популяризацію української мови;
- створюються нові мовні продукти, а саме з'являються нові книги, фільми, музика, розробляються мовні технології;
- поширюється використання української мови в соціальних мережах та різних онлайн-платформах;
- відбувається міжнародна популяризація мови, тобто за кордоном зростає інтерес до вивчення української мови.

Також важливим, але складним процесом є адаптація до нових умов комунікації в суспільстві під час воєнних конфліктів, адже після воєнних дій суттєво змінюються соціальні, економічні та психологічні аспекти життя.

В умовах воєнного конфлікту особлива увага приділяється безпеці, виживанню та підтримці близьких людей. Починають частіше обговорюватись питання, пов'язані з військовою справою, поточними подіями, новинами та забезпеченням базових потреб.

На якість комунікації також може вплинути постійний стрес, тривога та невизначеність. У людей може знижуватися терпимість до довгих розмов або дискусій, конфлікти на тлі емоційного виснаження. Підтримка близьких, емпатія та розуміння особливо важливого для збереження здорового рівня спілкування.

В умовах воєнного конфлікту комунікація також набуває глибокого морального й культурного контексту. Тема воєнних дій часто загострюється в рамках національної ідентичності, патріотизму, підтримки армії та збереження культурних цінностей.

Отже, можемо вважати, що воєнні конфлікти є потужним поштовхом до змін у мовній свідомості. Мова – це дзеркало суспільства, яке відображає його складні та суперечливі процеси, тому розуміння цих змін є важливим для дослідників мови, культури та історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куцос О. І. Класифікація визначень поняття «мовна свідомість» методом кластерного аналізу URL: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/798/750>

2. Селігей, П. О. «Структура й типологія мовної свідомості». Мовознавство. 2009.

3. Селігей П. О. Мовна свідомість – шанобливе ставлення до мови // Дивослово, 7. 2012. С. 40–44.

4. Штанько Я. О. Українська мовна свідомість у 2014–2023 рр.: лінгвальний та позалінгвальний виміри URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6c3375a3-3d9d-40f5-aaa0-9cc5d97c30b2/content>

5. Воєнна Доктрина України: Указ Президента України від 24.09. 2015 р. №555/2015.

УДК 008: 316.356.4(043.2)

ЗВЕРТАННЯ В КОЛИСАНКАХ ЯК ВИРАЗНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ УКРАЇНЦІВ

Богдана НАДОЛІШНЯ

*Науковий керівник – Галина КУТНЯ, доцент катедри
української мови ім. проф. Івана Ковалика*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Колисанки – пісні, що притаманні творчості кожного народу. Вони є невід’ємною складовою народнопоетичної спадщини, унікальна особливість яких полягає в тому, що їхня висока художність сприяє формуванню світогляду людини. Як одне з найдавніших культурних явищ колисанки є скарбницею етичних та естетичних культурних цінностей, звичаїв та традицій народу, які пов’язані різними нитками з усіма елементами етнокультури. Колисанки належать до одного з найдавніших жанрів народної творчості, що сягає ще часів мітологічної свідомості та історії людства. Власне через це в колисанках різних народів

закристалізована його національна ментальність, світосприйняття та яскраво виражена емоційна палітра.

Перші записи колисанок здійснили М. Максимович (1849) та А. Метлинський (1854). Один із найвідоміших українських фольклористів, Ф. Колесса, називав цей особливий пласт пісенної творчості «приколисковими» піснями, що «оспівають любов матері до дитини й її піклування» [5, с. 99]. Ретельне дослідження колисанок як окремого жанру здійснили В. Бойко [7], Г. Сухобрус та Й. Федас [6]. Генезу українських колисанок, їхню тематику, художні особливості тощо фундаментально проаналізувала Г. Довженок [2].

Унікальні риси, що постають виразниками психології нації, втілені в колисанках у вигляді різних мовних засобів, серед яких на особливу увагу заслуговує звертання. Варіативність вираження звертання в колисанках свідчить про те, що ці пісні не лише несуть функційне навантаження, але й є важливим джерелом культурної ідентичності кожного народу та відіграють важливу роль у відображенні національної психології. В українських колисанках звертання яскраво демонструє особливості світосприйняття та характерні риси національної ментальності. У формах звертання закладені емоційні й ціннісні орієнтири нації, адже, як слушно зазначає мовознавиця Ніна Данилюк, «у народнопоетичній творчості звертання не лише називають певний об'єкт адресування, але й передають емоції мовця, створюючи ефект безпосереднього спілкування» [1, ст. 32].

Серед семантичних груп в українських колисанках виділяємо групи, які найповніше відображають світоглядні засади нації. Найбільшою семантичною групою звертань в українських колисанках є апелювати до дитини, що свідчить про тісний психологічний зв'язок між матір'ю та дитиною: *Ой дитя моє, дитя, тось ми дало вятя. На ручки чинчирі кожної вечері*. Особливістю цих звертань є часте вживання зменшено-пестливих суфіксів, що надають експресивного відтінку таким звертанням: *Ой ну, баю, баючки, Засніть, малі діточки. Ану, баю, баюсю, Засни, малий Юрасю; Ой люлюлю, дитиночко, ой люлюлю, люлю, Коли ж я ті, Іваночку, утілю, утілю? Ай коли ж я ті бай втілю, дитиночко мала, Аби-м пішла по водицю та й дровец придбала?; Ой, люлі, люлечки, Засніть, малі діточки, Мої малі, малесенькі, Дітки мої дрібнесенькі. Ой ну, дітки дрібнесенькі, Ви ж мені всі ріднесенькі.*

Ще однією семантичною групою виступають звертання-зооніми, які постають об'єктами магічного впливу: вони наділені здатністю допомогти дитині заснути, принести їй спокій та радість чи навіть вплинути на її майбутню щасливу долю. Зазвичай матір звертається до тварини (часто птахів) з певним проханням: *Ой не щебечи, Ти, сивий соколичку, Бо ти ми збудиши Маленьку дитиночку; Ой соколе, соколичку, Ходиши по лісочку, Вибери мні жовті круги Та й на колисочку.* Найчастіше серед звертань-зоонімів у колисанках зустрічаємо звертання до кота, який може бути і добрим, і злим персонажем. Кіт може перешкоджати сну та спокою дитині своїми різноманітними витівками: *Ой, ну, **коте, коточок, Не йди рано в садочок, Не полохай галочок Нехай зів'ють віночок; **Коте сірий, коте білий, Коте волохатий, Не ходи ти, не блуди ти, До нашої хати. Бо у нас є лихий пес, Як ті вкуси, то ти влреш.***** Є й колисанки з позитивним образом кота, який допомагає в господарстві: ***Коту, коту, котусю, Займи мою телусю, Та й пожени пасти...***; *А-а-а-а-а-а, Ой ну-ну-ну, **котару, Загонь вівці в кошару, Нехай вони не блудять І вовнички не гублять.*** Попри те, що в багатьох віруваннях чорний колір кота – символ нещастя, знаходимо приклад колисанки, де такий кіт постає позитивним персонажем, що може допомогти дитині заснути: *Ой ви, **чорнії коточки, Ви приййдіть ночувати.*** Бачимо, що в національній психології українців звертання-зооніми в колисанках символізують тісний зв'язок людини з природою та віру в її магічну силу. Тварини наділені здатністю впливати на спокій дитини, забезпечувати їй захист та гармонію. Такі образи віддзеркалюють традиційну для українців віру у взаємозв'язок людини й природи, яка є носієм духовної сили.

Особливе місце в українських колисанках мають мітичні істоти, які також бувають і позитивними, і негативними. Мітичними істотами, які наділені винятковою здатністю захистити дитину, присипити її та вберегти від зла є Сон та Дрімота; наспівуючи колисанку, матір часто з особливою ніжністю звертається до них, сподіваючись на захист та допомогу: *Ходить сонько по долині, Мати гука до дитини: Ой, ну, **соньку, в колисоньку, Заколиши дитиноньку. Вона хоче, та й не спить, Мабуть, его дубцем бить; Сонку! Дрімку! Голубойко! Присти ж мою діїтиноьку, Присти ж***

ми ю вдень і вночі!. Ще одна мітична істота, Бабай, постає символом застереження та контролю над дитиною. Цей образ також уособлює страх перед невідомим або негативними явищами, які можуть нашкодити дитині, що відображає глибоко вкорінену в українській культурі віру в баланс між добром і злом, де навіть негативні персонажі відіграють важливу роль у вихованні: *Бай-бай, баю-бай, Баю-баюшки, бай-бай, Не ходи сюди, бабай, Мою доцю не пужай*. Такі міцно вкорінені вірування в різних мітичних істот тісно пов'язані з уявленнями українців про світ: вони демонструють бажання людей пояснити й упорядкувати те, що їх оточує та розкрити єдність із природою.

Отже, звертання в українських колісанках – приклади контексту української родинної культури, де сім'я відіграє фундаментальну роль у соціалізації та емоційному розвитку дитини. Материнська турбота, виражена за допомогою звертань в колісанках, свідчить про глибоку повагу до індивідуальності дитини та прагнення створити безпечне середовище для її гармонійного зростання, що відображає колективну цінність на рівні національної психології, де важливість родинних зв'язків і взаємної підтримки набуває особливого значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк Н. Семантико-стилістичні особливості народнопісенних звертань. Українська мова. Науково-теоретичний журнал Інституту української мови Національної академії наук України. 2011. № 4. С. 32-39.
2. Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки / упоряд.: Г. В. Довженок,
3. К. М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1984. 471 с.
4. Єрмоленко С. І. Вплив персоніфікації на вокатив (на матеріалі сучасної української прози). Південний архів : Збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки». 2019. № 78. С. 14-18
5. Єрмоленко С. І. Специфічні форми вокатива в дитячих колискових піснях. Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Гельветика, 2020. Том 1. № 13. С. 48-52.
6. Колесса Ф. Українська усна словесність. Львів, 1938. 643 с.
7. Колискові пісні / упоряд. і вступ. стаття Г. Сухобрус, Й. Федас. Київ : Музична Україна, 1973. 207 с.
8. Над колискою. Колискові пісні та вірші. Київ : ДВХЛ, 1963. 279 с.

9. Понамаренко В. Категорія звертання та засоби її вираження в індоєвропейських мовах: етапи історичного розвитку і сучасність : монографія. Київ : Дім Дмитра Бураго, 2008. 368 с.
10. Сиванчук Н. Колискові пісні: сюжет, контекст, метафора. Українська література в загальноосвітній школі : науково-методичний журнал. Київ, 2005. № 9. С. 25–34.
11. Скаб М. Прагматичні функції номінацій адресата мовлення. Українська мова. Науково-теоретичний журнал Інституту української мови Національної академії наук України. 2003. № 4. С. 71-77.

УДК 811.161.2'373.45:004.738.5

МОВА ЯК СПОСІБ СВІТОБАЧЕННЯ

Максим ОСІПОВ

*Науковий керівник – Тетяна ПУНДИК, старший викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

*"Мова – це скеля, на якій стоїть велика українська споруда",
Ірина Фаріон
"Нації вмирають не від інфаркту, спочатку їм відбирає
мову"*

Ліна Костенко

Багато лінгвістів звертають неабияку увагу на мову коли хочуть дізнатися більше про менталітет народу. Чому нація так сильно прив'язана до мови, а, наприклад, не до місця географічного розташування?

Мови формуються історією та суспільством, тому певною мірою вони відображають характер спільноти. Однак, цей факт не є стимулом для ксенофобії та поділу мов на "кращі" та "гірші". Усі мови походять від спільної доісторичної мови, а отже, схожі у своїй базовій структурі. Так само, як і всі люди, незважаючи на їхнє культурне розмаїття, фундаментально схожі – факт, про який ми дуже часто забуваємо.

Мова від початку її існування призначалася для позначення речей, явищ, станів, небезпеку чи дружні наміри і тому подібне. Проте в залежності від перебування груп людей в різних географічних умовах, та інших причин люди позначали речі по-різному та в подальшому розвивали вже окрему мову. Люди, які використовували певну мову намагалися триматися разом, через що мова була неймовірно важливою ще від початку її виникнення для виживання. Позначення певних речей через різні мови відрізняються, як і асоціації, що вони викликають, а тому й емоції, почуття є іншими. З часом мови ставали ціліснішими, складнішими, багатограннішими. З'являлися нові поняття, роди, часи та правила. Наприклад, у ескімосів є різні позначення снігу що падає, та снігу, що лежить. Також вони розрізняються набагато більше його видів ніж в інших мовах. Англійській мові властиво 12 часів в той час як українській – 3, що є дивним для інших. Проте для людей, які від народження говорять такими мовами це є цілком зручно та зрозуміло. З цих відмінностей можна побачити, що світобачення через відмінності в мові – різне. В залежності від того, як ми обмінюємося думками, що вважаємо компліментом, а що образою – наша свідомість змінюється, оскільки мова напряму впливає на спосіб нашого мислення. Через такі відмінності люди, що говорять різними мовами бачать світ інакше. Ця різниця впливає на мозок напряму, оскільки він є нейропластичним та змінюється в залежності від обставин протягом нашого життя. Таким чином, люди, що говорять різними мовами відрізняються навіть формуванням деяких ділянок мозку. Мова може впливати на сприйняття культур та національних груп, а також на сприйняття різних ідей та поглядів. Наприклад, деякі мови можуть мати виразні форми ввічливості, які сприяють більш поважному відношенню до інших людей, тоді як інші мови можуть бути більш прямолінійними і менш схильними до вживання ввічливих форм. Українська мова має багато слів, що відображають різноманітні відтінки емоцій, а також різні форми ввічливості, що вказують на високу оцінку міжособистісних відносин. Також українська мова дивує багатством словника та милозвучністю, що дає можливість точніше виражати свої думки та почуття та сприяє розвитку креативності та критичного мислення.

Загалом, науковці провели дослідження на цю тему та сформулювали теорію «Лінгвістична відносність», що стверджує різне

світобачення у людей, які говорять різними мовами. Ця теорія була вперше розроблена Едвардом Сапіром і Бенджаміном Лі Уорф, і відома як гіпотеза Сапіра-Уорфа, Уорф (1956) або принцип лінгвістичної відносності. Тут відображається думка про те, що мова впливає на сприйняття і думки людей, а отже, й на їх поведінку. Ізраїльський лінгвіст Гай Дойчер у своїй книзі «Через мовне скло: чому світ виглядає інакше різними мовами» стверджує, що мови впливають навіть на сприйняття географії і кольорів.

Наведемо приклади специфічних мовних особливостей згідно з дослідженнями когнітивістів, антропологів та лінгвістів:

У японській мові вираз “я тебе кохаю” практично не вживається. Сам феномен романтичного кохання існує в цій культурі лише близько 150 років. Раніше розрізняли лише пристрасть і кохання між членами сім’ї, а шлюб асоціювався насамперед з обов’язком (більше про це в книзі Шуна Акіями “Відкриття кохання”). Натомість існує розвинена, хоча й дещо застаріла система мовної ієрархії: різні структури та форми використовуються залежно від статусу, віку та статі мовця.

На думку лінгвістів, існування у мандаринській мові лише теперішнього часу сприяє не лише винятковій тривалості цієї культури (китайське мистецтво, наприклад, не змінюється тисячоліттями), а й більшій ощадливості цієї нації.

Різні культури також по-різному сприймають кольори. У деяких мовах помаранчевий і жовтий або синій і зелений сприймаються як один колір.

Інуїти мають десятки термінів на позначення снігу і розрізняють різні форми снігу, практично невидимі для інших культур.

У деяких мовах використання підмета є обов’язковим для формування логічного речення, наприклад, це явище можна прослідкувати в англійській мові – “*He did it*” (Він це зробив), німецькій мові – “*Er läuft*” (Він бігає), французькій мові – “*Il court*” (Він бігає), італійській мові – “*Lui corre*” (Він бігає). Згідно з дослідженнями Стенфордського університету, носії таких мов мають сильніше почуття індивідуалізму та відповідальності за свої вчинки. Експерименти цього університету довели, що носії

англійської мови швидше вказують на винуватців на відеозаписах аварій, на відміну, наприклад, від носіїв японської мови, які орієнтуються на реакцію натовпу, тобто колективу, а не окремої людини.

Аборигени не знають термінів “праворуч” і “ліворуч”, вони завжди визначають положення предмета відносно сторін світу, тобто еквівалентами слів “північ”, “південь”, “схід” і “захід”.

У своїй статті Ірина Фаріон описувала світоглядну частину мови так: *«Вульгарно зматеріалізоване ХХ століття сприймало мову в суто поверховій функції – засобу комунікації. Мова не є знаряддям, яким людина послуговується, а чимось, що окреслює найвищі можливості самої людської природи..., і доки мова служитиме нам лише як засіб вислову, це нам нічим не допоможе.»* Мова детермінує й охоплює собою світ людини, яка нею послуговується, а слова весь час керують нашим розумінням світу. Мова має неабиякий вплив на наше світобачення, менталітет та думки. Мова – є основою нації об'єднаної одним світобаченням.

Отже, згідно з дослідженнями Ірини Фаріон, іноземних лінгвістів та мовознавці, щодо відмінностей у світобаченні різних народів можна зробити висновок, що мова для нації є невід'ємною частиною. У кожній мові закладений характер нації, її особливості та світобачення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ірина Фаріон. Мова як духовно – національний феномен. Урок української, 2003. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Farion_Iryna/Mova_iak_dukhovno-natsionalnyi_fenomen.pdf
2. Benjamin Lee Whorf. Language, Thought, and Reality, 1956.
3. URL: <https://studfile.net/preview/7622260/page/6/>
4. BBC ideas: Do we think differently in different languages. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5VAcASOHORI>

УДК 81'23.81'27.82.091

ЕМОЦІЙНА І ПСИХОЛОГІЧНА СИЛА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ВІД ОСОБИСТОГО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Назарій РОЮК

Науковий керівник - Надія САЛАМІН

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Рідна мова є важливим елементом культурної та національної свідомості людини. Вона не просто засіб спілкування, а історія народу, його світогляд. Вона є найсильнішим інструментом збереження і розвитку нашого матеріального й духовного спадку. В психології є багато праць та досліджень, пов'язаних із мовою, і з насильницьким насадженням чужої, не рідної мови.

Цю проблематику першими на рівень наукового дослідження ще на початку ХХ ст. вивели американські вчені Sapir і Whorf. Їхні дослідження таку назву і отримали – «концепція Sapir–Whorf». Ці вчені встановили, що існує незаперечний взаємозв'язок між мовою і психічною, розумовою та практичною діяльністю людей; а ще що існує залежність мислення, світогляду і поведінки людей від природи і характеру мови, якою вони висловлюють свої думки і почуття. [2]

Отже, з переходом від однієї мови до іншої видозмінюється...логіка! Видозмінюється зміст і світ! І про це варто говорити!

В Україні зараз активно піднімається питання української мови, адже це є дуже чутливим і викликає палкі суперечки в українському суспільстві, і саме тому вимагає фахового та широкого обговорення та врегулювання. Радник міністра інформаційної політики Юлія Каздобіна зазначила: "Як відомо, агресивна російська пропаганда, спрямована на дестабілізацію ситуації в Україні, працює шляхом розпалювання конфліктів всередині України. І саме мова ворожнечі є інструментом, який дозволяє агресору досягати своєї мети. Зрозумівши, що таке мова ворожнечі, як вона на нас впливає, і що ми можемо зробити, щоб послабити її деструктивний вплив, Україна стане сильнішою перед обличчям російської агресії". [5]

Українська мова, безсумнівно впливає на наше сприйняття світу, формує ідентичність та спільноти. Вона може бути інструментом для вираження емоцій, підтримки національної ідентичності та об'єднання людей у складні часи. Українська мова, може допомогти нам висловити свої почуття, думки і переживання.

Адже, саме через мову ми формуємо зв'язки з іншими, а також можемо зазнати позитивного або негативного впливу від слів оточуючих. Також, мова може бути інструментом соціальної змінності. Вона може бути використана для підвищення обізнаності про соціальні проблеми або для мобілізації підтримки в певних ініціативах. І що не менш важливо, українська мова, формує культуру і ідентичність. А саме під час, повномасштабної війни, мова є важливим символом опору і єдності, засіб для збереження культури та історії.

Варто зазначити, що після початку російського вторгнення в Україну українська мова почала набувати популярності у країнах світу, в тому числі тих, які розташовані далеко від зони конфлікту. Платформа для вивчення мов Duolingo повідомляє, що: "Найбільшою тенденцією 2022 року став глобальний сплеск кількості людей, які вивчають українську мову", — йдеться у повідомленні. За даними сервісу, після вторгнення Росії до України у лютому понад 1,3 мільйона людей у всьому світі на знак солідарності почали вивчати українську мову. [3]

"Інтерес до вивчення української мови та використання української мови у кризових ситуаціях різко зріс у перші тижні після початку війни, досяг піку наприкінці березня та залишався стабільним до кінця 2022 року", — зазначається у звіті. [3]

На мою думку, інтерес до вивчення української мови, зростає з кожним днем адже, українська мова – національний феномен, і саме вона має непереборну силу об'єднувати народ. Не варто забувати, що основна функція будь-якої мови – націєтвірна. В нинішні пекельні часи національного спротиву «Слава Україні!» лине від Харкова аж до предвічних лісів Карпат, від Херсона аж до Золотоверхої Софії у столиці. Вам взагалі коли-небудь доводилось чути про славу росії чи славу білорусії? [1]

Українська мова – феномен, бо в кількості мовних та художніх засобів їй немає рівних. Я не повірю, якщо мені скажуть, що слова із поезії «Крила» Ліни Костенко не відгукуються у глибині душі, не приносять естетичного та духовного задоволення. «А й правда, крилатим ґрунту не треба... В цьому, напевно, правда пташина... А як же людина? А що ж людина? Живе на землі. Сама не літає. А крила має. А крила має!» Майстерність слова авторки зачаровує, а глибокий сенс написаного розкривається у небанальних метафорах та оригінальних висловлюваннях. [1]

А чого варта лише поезія Івана Франка, у якій поєдналися чудові ясні очі та несповнене бажання, нерозділене кохання, біль та смуток.

Творчість Тараса Шевченка, яка по сьогоднішній день має глибокий та невичерпний вплив на формування національної свідомості українців.

Твори Василя Стуса, які глибоко емоційні й відображають боротьбу за національну ідентичність та свободу: «...Своїм стражданням і незлим обличчям, Як син, тобі доземно поклонюсь. І чесно гляну в чесні твої вічі, І в смерті з рідним краєм поріднюсь.»

Вінграновський, Тичина, Павличко - це шедеври української поезії, у яких вишукано переплелись емоції та краса української мови.

Отже, українська мова має важливе значення для формування емоційного зв'язку між людьми. Вона допомагає зберігати та передавати культурну спадщину, формує почуття національної самосвідомості та сприяє розвитку креативності та критичного мислення.

У висновку варто зазначити, що наша українська солов'їна мова є прекрасною і збагачується кожного дня. Мова та психологія формують унікальний світогляд українського народу та його місце в світі, показують нашу національність, формує нашу свідомість.

Формула «національна свідомість + національна мова», насправді є основою для розвитку нації. Вона забезпечує збереження культурної спадщини, зміцнює національну ідентичність і сприяє економічному та моральному відродженню. Тобто, жодне суспільство, хоч би на якому рівні розвитку воно перебувало, не може існувати без мови. Це стосується усіх народів, усіх громадянських шарів і прошарків і кожної окремої людини – носія національної сутності, про яку Тарас Шевченко написав:

Ну що б, здавалося, слова ...

Слова та голос – більш нічого.

А серце б'ється – ожива,

Як їх почує!..

ЛІТЕРАТУРА

1. ДП «Редакція газ. «Голос України». Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. *Голос України - газета Верховної Ради України.*

URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045>

2. Мова і національна психологія. *Українська Народна Рада Приїрпіння.* URL: <http://imounr.org.ua/mova-i-natsionalna-psyholohiya/>.

3. Прищепя Я. Українська мова опинилась серед найпопулярніших для вивчення у світі – Duolingo.

URL: <https://suspilne.media/335872-ukrainska-mova-opinilas-ered-najpopularnisih-dla-vivcenna-u-sviti-duolingo/>

4. Як мови формують наші переконання та цінності. | TutorEng. *Tutor Eng.* URL: <https://tutoreng.com.ua/uk/yak-rizni-movi-vplivayut-na-nashi-perekonannia>.

Ukrinform. МІП: Мова ворожнечі - один із аспектів гібридної війни, який потребує врегулювання. *Укрінформ - актуальні новини України та світу.* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2273910-mip-mova-vorozneci-odin-iz-aspektiv-gibridnoi-vijni-akij-potrebue-vreguluvanna.html>

УДК 791.4:81

МОВА – ЦЕ КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ СВІТУ І СЕБЕ В НЬОМУ: «ПЕРЕРОДЖЕННЯ» ЮРІЯ ІЛЛЕНКА

Максим ШМЕГА, студент групи СР-42

факультету психології та соціального захисту

*Тетяна КОНІВІЦЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Що ми знаємо про Юрія Герасимовича Ілленка? Вікіпедія нам каже, що це український кінооператор, кінорежисер та сценарист. Окрім цього, Юрій Ілленко був українським письменником, публіцистом та політиком... Проте от так про нього згадує Іван Драч: “Мене лихий поплутав зв’язатися з цим чоловіком... неймовірно сильна істота, яку ніби зарядили в гармату, щоб вистрілити на Місяць. ...цей чоловік дістає нам ту живу воду з тієї криниці і вже вічно буде діставати. Бо в нього більше розуму...”

більше таланту... більше відчайдушності... аніж у всіх нас спільно зв'язаних і зав'язаних...". Тож спробуймо більше дізнатися про людину, яка дістала ту "живу воду" і продовжує напувати спраглих тією "живою водою зі своєї криниці".

Його шлях до українства почався ще з дитинства, коли він був маленьким хлопчиком, бо саме тоді він відчув себе зовсім іншим, не лише на тлі того середовища, в якому він перебував, проблема полягала перед усім саме у мовному контексті. Певний період свого життя він жив та навчався в Москві. Юрій не міг вимовляти той звук, який в українській мові називають периферійною фонемою – звук "г". Через це він дуже страждав, його ображали та били в школі. Цей приклад показує приналежність до української культури і допомагає глибше усвідомити важливість мови як ключа до власної ідентичності. Мова є інструментом розуміння світу і себе, що пізніше відобразилося у його творчості та політичних поглядах.

А чи знали ви, що він народився 2 рази? Офіційна дата його народження – 18 липня (насправді він народився 9 травня), а у віці 28 років відбулося його друге народження – відбулося його повернення до самого себе, себто «переродження». Це відбулося під час роботи над фільмом "Тіні забутих предків". Як ми знаємо, початок його життя і кар'єри не був таким проукраїнським. Приїхавши на знімальний майданчик, на святу гуцульську землю, він сказав: "Здрасте!". На що Параджанов йому відповів: "Та ти яничар!", але здивувався, оскільки прізвище його було українське із суфіксом "-енко"? Ілленко прожив усе своє зростання в Москві і саме Параджанов приліпив йому слово "яничарин". "Московський яничарин знімає моє кіно!" – кричав Параджанов.

Крім того, Ілленко побачив на знімальному майданчику Івана Миколайчука, Івана Драча... Саме тоді, під час роботи над цим фільмом, він прийшов до тьми. Він комплексував, передусім, перед Миколайчуком, бо Іван Миколайчук – це українська культура з глибочезними коренями. Він казав тоді, що основна його місія полягає в тому, щоб відростити цей корінь у собі... І все своє життя він його відрощував. Про це свідчать його вислови і фільми. В одному із найвідоміших фільмів "Криниця для спраглих"

розповідається про винищення української цивілізації і відчуження українців від української землі. Ілленко говорить: “Врятуймо мову – мова врятує нас”, “Врятуєте культуру – врятуєте мову – врятуєте державу”, адже держава держить всіх нас разом, а культура та мова об’єднує. Чим більше в нас спільностей – тим ми сильніші. Ірина Фаріон доповнила цю думку і сказала: “Держава не може триматися на бізнесі та на економіці, якщо у ній живуть одні “яничари”. Тож “роз’яничарюймося”, поки не стало надто пізно”.

Мовознавиця Ірина Фаріон зазначає, що великий Майстер промовляє про духові цінності, про мову «як єдиний гарант незалежності держави», про національну ідею «як національне державотворення», про культуру, що, «власне, і є безсмертям нації», про те, що “треба убити яничара в собі” [3, с. 6]. Багатогранний світ митця авторка подає крізь призму дібраних згустків його гострого мислення, пристрасних почуттів та непередбачених образів у книзі Ірини Фаріон “Афоризми та сентенції Юрія Ілленка. Криниця для спраглих”. Велика мовознавиця захоплювалася цією особистістю та збрала в одну книгу афоризми та сентенції, які надзвичайно актуальні і на сьогодні: “Людину створила не праця, як стверджував ідеолог комунізму (один із тих, один із тих хто бачив привид на власні очі), а мова” [3, с. 72]. “Державна мова — єдиний гарант незалежності держави!” [3, с. 83]. “Що означає словосполучення «друга державна мова»? Воно означає, що ніби існує на цьому терені друга держава, — і не менше. Паралельна держава. Російськомовна держава. Тіньова держава, якій ніби належить лівова частка економіки, мови, культури, історії, території, віри, сумління і нещастя корінної нації. Проте таке явище в історії має більш виразну і бездоганну дефініцію — окупація” [3, с. 84]. “Саме мовлення, а не мова визначає того, хто говорить, і того, хто сприймає сказане” [3, с. 74]. “...Ліквідуйте мову – оніміє і вмере національна культура – нація неминуче зникне” [3, с. 77].

Ці думки підкреслюють важливість мови як основоположного елементу людської сутності. Одним із ключових висловів є твердження, що саме мова, а не праця є тим, що формує людину. Це наголошує на важливості мови у формуванні національної свідомості ідентичності та культури, що особливо актуально в сучасному контексті боротьби за збереження національних цінностей та мови.

Юрій Герасимович ще в 2005 році в книзі “За українську Україну” написав “Прийшов час «замочить в сортирі” і найбільшого ворога російськомовної імперії – українську мову, бо імперія знає, що вона все ще існує як імперія, доки існує її мовний монолітний руськоязичний простір, хоча й розвалився політичний інформаційний “моноліт” СРСР” [2, с. 31]. Ще тоді він передбачив небезпеку мовної асиміляції, яку російська імперія використовувала для збереження свого впливу. Він чітко розумів, що мовний простір імперії був одним із головних інструментів її впливу, і його руйнація могла привести до втрати імперської могутності. Таким чином, Ілленко попереджав, що незнання української мови та її нехтування веде до духовної втрати і залежності, а збереження й розвиток мови – це не лише питання культури, а й національної безпеки та суверенітету.

Неможливо не згадати ще одну книгу, точніше роман-автопортрет Ілленка. “Юрко Ілленко – Апостолові Петру. Автопортрет альтер его (себе іншого). Роман-хараман в одній книзі” – саме так означив уславлений автор свою книгу перед тим, як одійти у вічність. Це не лише межово відвертий портрет митця на тлі епохи, це ще й жорстока розповідь про українство і малоросійство, любов і ненависть, пам’ять і безпам’ятство [1].

Наведемо окремі думки про мову автора і його переродження дуже різних людей з промов, які вони виголошували на презентації. Іван Драч так написав про Ілленкову “джерельну воду»: “Такої книжки в українській літературі не було. І не буде. Мусила вирости людина і пройти від московської шпани до київського бомонду, бути яничаром – і роз’яничаритись, ковтнути баюри космополітичного багна і вийти до найчистіших джерел – вода, аж ломить зуби. Джерельна вода Юрія Ілленка”. “.... Це розкішний текст, написаний українською мовою... І Юрій Ілленко мав величезну хоробрість писати всю цю книжку від імені московського яничарина», – Богдан Жолдак про “роз’яничарення» Ілленка. “Ця книга – це тріумф людини, яка все своє життя сприймала виключно як боротьбу... Не як пригніченого раба, не як людину, яка скаржиться, що їй не дають розмовляти рідною мовою, а як людину-борця, яка плювати хотіла на все, що їй заважає,

говорить те, що вона думає, і бореться все своє життя”, – згадує свого батька молодший син Андрій Ілленко. Василь Портяк про мову Ілленка: “Мене вразила мова. Колись, коли я слухав цього чоловіка, я бачив, що він геніальний. Я чув його ескапади, але все це було російською. Потім сталося інакше, він повернувся до своєї мови. Це нормально. Він про це пише відверто” [1].

Також про мову геніальної людини пише Ірина Фаріон: “Скажіть мені, скільки ходять по цій землі поліфонійних людей? Мало! А Ілленко ходить! Кого мова любить, того вона робить великим. Мова закохалася в Ілленка і почала говорити ним так, що не хочеться брати інших книжок до рук... Магія слова народжується з великого сюрреалістичного мовчання... і тоді з того сюрреалістичного мовчання здіймається такий вулкан слова... вулкан ідеї... вулкан свободи... вулкан сили... вулкан зухвальства... і вулкан молодості, яка не має меж... бо Ілленкове розуміння часу не лінійне... а точкове... молодість та точка, з якої наша культура завжди буде починатися...” [1].

Ілленко до кінця вірив у повернення України до самої себе. Не європейської України, а української України, не радянської України, а української України! Ілленко казав, що інформаційний простір України – це єдиний простір у світі, де гарцує своєю мовою окупант. Під маркою “какая різниця” знищується мораль у найглибшому контексті цього речення. Можна трактувати цей вислів як критику ідеї байдужості або невимогливого ставлення до культурних і мовних питань, яке прикривається нібито вольовими цінностями, але насправді це веде до руйнування моральних основ суспільства. З мовної точки зору, фраза “какая різниця” часто використовується як виправдання для зневажання важливості мови, національних особливостей або культурної ідентичності. Це може створювати уявлення, що всі мови чи культури рівнозначні й немає сенсу підтримувати свою національну ідентичність через мову. Такий підхід, насправді, є руйнівним, оскільки нехтування рідною мовою призводить до її занепаду, втрати культурної спадщини та ідентичності. Відмова від захисту і плекання рідної мови та культури під гаслом “неважливо, якою мовою ми говоримо” знищує моральні засади, на яких тримається національна єдність та самобутність.

“Якою мовою писати останні слова? Спочатку було Слово. Слово буде в кінці. Якою мовою буде слово в кінці? Рідну мову я

вже не знав. Я вже був не спроможний написати передсмертну записку рідною мовою. По-москальськи я вмирати не стану. Ось кого треба вбити – яничара в собі” [3, с. 83]. Його життя – це наша смуга злітання. Його відхід – це наше утвердження його ідеалів. Його фільми, малюнки, сценарії, тексти – це найнадійніше творення України для українців. Отож, “жити, коли вже все, кисень перекрыто” [3, с. 9].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ілленко Ю. “Юрко Ілленко – Апостолові Петру”. Тернопіль. 2011. 1015 с.
2. Ілленко Ю. “За українську Україну : Відкритий лист українцям”. Київ: АРАТТА. МАУП. 2005. 240 с.
3. Фаріон І. “Афоризми та сентенції Юрія Ілленка. Криниця для Спраглих”. Івано-Франківськ: Місто НВ. 2010. 160 с.

УДК 81-11

«ЗНАННЯ, ЩО ЗАВЖДИ ВЕДУТЬ ДО ПЕРЕМОГИ» – ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ГЕН УКРАЇНЦІВ»

Тетяна КРАВЧЕНКО

Науковий керівник – Тетяна КОНИВІЦЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

«Наш проєкт покликаний озброювати знаннями, що завжди ведуть до перемоги», – так охарактеризувала свій просвітницько-пізнавальний проєкт Ірина Фаріон. Видатні винахідники, меценати, відомі письменники та геніальні композитори, учасники визвольних змагань – від УСС, до бійців Української Галицької Армії, УПА та героїв сучасної російсько-української війни – усіх їх об’єднав авторський проєкт Ірини Фаріон «Ген українців». Це про злети і падіння, перемоги і поразки, вірність і зраду.

Інтелектуально-просвітницька праця твориться в тиші розумом, серцем і душею, про яку найкраще висловився Григорій Сковорода: «Душа – це те, що робить траву травою, ліс – лісом,

людину – людиною. Без душі трава – сіно, ліс – дрова, людина – труп» [3]. Тому головна мета просвітницько-пізнавальної програми – показати величезний внесок кожного незламного українського діяча в культуру та історію України. Розповісти молодому поколінню більше про постаті, які жертвуючи власним життям, попри жahlливі репресії та геноцид, довели, що незламність, духовна сила, воля та мужність це ген, який історично закодований в українську націю

На думку авторки проєкту, основне завдання нашого покоління, полягає в тому, аби вивести із тіні нашої історії постаті української культури, політики і мистецтва, тому ідея проєкту “Ген українців” – показати величезну спадщину народу та возвеличення вагомого внеску в майбутнє України культурних, політичних та військових діячів, підняття морально-психологічного духу в суспільстві, зокрема, молоді.

Програма «Ген українців» цікава кожному, бо наша генетична природа визначає нашій життєвий шлях. Проєкт не взявся з неба – це логічне продовження циклу студій «Величі особистості», які робили упродовж п'ятьох років на каналі Рада, тому надзавдання проєкту полягає в тому, щоб розкрити кульмінаційні віхи нашої історії, що сповна накладаються на сьогочасні проблеми суспільства. Як слушно зауважила мовознавця Ірина Фаріон: «Історія нас не вчить – історія нас карає!». Тому «проєкт покликаний озброювати знаннями, що завжди ведуть до перемоги, а також відкривати для глядачів нові українські постаті, для збагачення власного духовного «капіталу» [1].

Серед постатей інтелектуально-націєцентричних телестудій “Гену українців” є герої національно-визвольних змагань, письменники і мовознавці, видатні благодійники, меценати, композитори, науковці, а також важливі історичні події. Що пов’язує цих людей? Однозначно, їх титанічна праця та особиста боротьба за спадщину української мови та культури.

Герої національно-визвольних змагань: Андрій Бандера, Євген Коновалець, Роман Шухевич, Дарія Гусяк, Ольга Ільків, Олесь Бабій, Михайло Сорока, Зеновій Красівський, Валерій Марченко. Надзвичайно важливою для українців є студія про унікальну постать, відому цілому світові, прізвище якої насправді є символом і знаком українців – Андрія Бандеру. Авторка також розповідає про безсмертного головнокомандувача української

повстанської армії, Генерал-хорунжого, очільника української головної визвольної ради крайового провідника ОУН на західноукраїнських землях Романа Шухевича, який формував модерну українську націю, боровся за її державність, своє історичне призначення на вищих посадах українського визвольно-революційному Русі доби Другої світової.

Мовознавці: Агатангел Кримський, Михайло Слабошпицький, Святослав Караванський, Олекса Синявський, Олександр Пономарів тощо. Відомо, що Агатангел Кримський та Олекса Синявський не просто любили мову, а посвятили власне життя для збереження ідентичності української мови, а заклали теоретичні основи вивчення й нормування української мови, стали представниками «розстріляного відродження».

Видатні благодійники: Петро Яцик, Богдан і Варвара Ханенки, родина Олексія і Христини Алчевських. Це українські підприємці, меценати. Авторка розповідає про дуже багатих людей, багатих не лише на інтелект, багатих не лише на рівень, дуже високий рівень своєї культури, а багатих на фінанси, які вкладали в найголовніше, в духовний світ українців. Ірина Фаріон розповідає про українську буржуазію, яка була в такій страшній і дикий спосіб винищена в ХХ столітті. Вона зазначає, що нам сьогодні, власне, через те так тяжко, що оця українська верства багатіїв була знищена під самий корінь. Сьогодні наше завдання зайти у долі тих людей і показати їхній світогляд. Показати, як їм вдавалося свої величезні статки власне приносити на благо України у ту пору, коли не було самої Української держави.

Письменники: усім відомі нам Тарас Шевченко, Іван Карпенко-Карий, Улас Самчук, Павло Тичина, Марко Вовчок, Іван Багряний тощо. Авторка, розповідаючи про письменника Івана Багряного та його основний твір «Сад Гетсиманський», звертає увагу на епіграф до цього роману, який свідчить власне про те, чи сповняє людина своє призначення на цій землі. Можна сказати, що людина найвеличніша з усіх істот, доказом цього є подвиг українців, які загинули за свободу.

Прем'єрний випуск проєкту Ірини Фаріон "Ген українців" був про українську письменницю, меценатку та видавчиню Олену

Пчілку, яку ще називали "матір'ю українського націоналізму". Ми можемо дізнатися про унікальну жінку, непохитну у своїх поглядах, у своїх ідеалах, у своїх принципах, у своїй меті. Дмитро Донцов так описав її: «Панове, була ця постать трохи осторонь від нашого суспільства, багато було питань, які ділили її разом з суспільністю, головне те, що не вистачає нашому суспільству: а не вистачає вдачі, безкомпромісності, мілітарності, гордості. Це все ми можемо відчитати з її портрету». Але вона йшла в цей український світ і увійшла, як перша жінка націоналістка. Це вона сама у своїй автобіографії сказала: «По своїй ідеології Олена Пчілка, перше всього, українська націоналістка, гаряча патріотка свого краю». Перша жінка журналістка перша жінка видавець перша жінка академік.

Історичні події: про жертви Бабиного Яру, про героїчні і трагічні події під Базаром 1921 року, про 100 років Таємного Львівського університету тощо.

Студія напрацювала широку аудиторію, спраглу на знання про українську силу, неспинну боротьбу і правду. Є надзвичайно багато відгуків вдячності за титанічну працю. Наведемо кілька думок вдячних і глибоких глядачів про одну з наших знакових студій про батька Степана Бандери Андрія Бандеру: «За Вашими лекціями, репліками, кожним відео треба вивчати нашу історію. Не за підручниками, а за вашим майбутнім багатотомником на основі цих достеменно правдивих матеріалів». «Велика Вам подяка за вашу передачу, так красиво і сміливо ви повертаєте нам нашу пам'ять. Ваші розповіді надихають, вселяють віру в те, що українці непереможні, бо і тепер є герої, такі як Ви, які не мовчать. Дай Боже Вам сили надихати свій нарід до перемоги...». «Фантастична лекція. Дякуємо пані Ірині Фаріон за ту титанічну просвітницьку роботу. Тепер багатьом буде зрозуміло про подвиг роду Бандерів в ім'я нашої Батьківщини... Слава синам України!» [3].

Наведемо ще відгук про студію Олени Пчілки: «Як багато в Україні по-справжньому великих постатей, про які ми майже нічого не знаємо. Що ми донедавна знали про Олену Пчілку? Тільки те, що вона є матір'ю Лесі Українки і все, крапка. Дякуючи невгамовній пані Ірині Фаріон, ми довідуємось про величезну кількість напівзабутих або маловідомих, чи навіть таких, що про них ми начебто дещо й знали, але виявляється ще більше зовсім не знали. З подивом довідуємось про винятковість такої потужної особистості в

українській культурі, як Олена Пчілка. Яка багатогранність, яка сила характеру, яка виняткова обдарованість цієї незвичайної жінки!!! [4].

За час існування авторського проєкту Ірини Фаріон «Ген Українців» створено незліченно багато студій про знакові (незнані та маловідомі) постаті української історії, культури, науки, підприємництва, політики. Низка з цих студій уже стали традиційним додатковим матеріалом для вчителів у школах та викладачів вишів з метою поглибленого вивчення історії, літератури, культури, процесів державотворення, підприємницької та благодійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Ген Українців» – Олександр Вишнівський. Порохівниця. 5 серпня 2021 р. https://porokhivnytsya.com.ua/2021/08/05/farion_gen-ukrainciv_olexander-vyshnivskyi/.
2. Телепрограму «Ген українців» Ірини Фаріон відзначено особливою номінацією року від каналу НТА. Катедра української мови Львівської політехніки. <https://lpnu.ua/news/teleprohamu-hen-ukraintsiv-iryny-farion-vidznacheno-osoblyvoiu-nominatsiieiu-roku-vid-kanalu>.
3. Фаріон І. «Ген українців» – душа каналу НТА. Українська правда. 28 грудня 2021. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/61cb2c6056213/>.
4. Фаріон Ірина «Ген українців»: 43 інтелектуально-націєцентричні телестудії за рік. 2 грудня 2020. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/5fc7612da7cd1/>.

РОЛЬ МОВИ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Соломія ПОДОБІНСЬКА

Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, канд. пед. наук, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Ідентичність нації – її цивілізаційний бренд, соціокультурна ніша країни, визначальна засада зовнішньої та внутрішньої політики держави [8]. Окрім того, для конкретного індивіда національна ідентичність означає «стабільне сприйняття людиною себе як представника національного чи культурного континууму / простору, як особистості, що засвоїла принципи, цінності, інструменти комунікації, художню мову тощо означеної системи та перетворила / перетворює себе за заданим зразком».

У зв'язку з поширеною тенденцією сучасного світу – глобалізацією – виникає гостра проблема національної ідентичності, адже це явище ставить під питання існування окремих унікальних національних ареалів, об'єднуючи їх в єдиний культурний та економічний організм.

Нині в Україні життєво необхідною умовою є утвердження власної національної ідентичності, що включає в себе розбудову реального, а не формального мовного простору, у якому українська мова як державна повноцінно виконувала б «роль інтегратора соціуму й чинника зміцнення суспільства» [2].

Це питання стоїть перед багатьма сучасними країнами, які, здавалося б, уже давно пройшли процес свого національного утвердження і для більшості з них він завершився створенням сталої національної ідентичності.

Однак нещодавно в Німеччині виникла дискусія [...] Як відомо, в університетах німецькомовних країн, передусім у самій Німеччині, з кінця минулого століття активно запроваджують англійські навчальні курси, які кваліфікують як своєрідний «маркетинговий інструмент» [12] для налагодження міжкультурної комунікації, залучення іноземних студентів та викладачів до здобуття, поглиблення знань і досвіду. Прогнозували, що в академічній царині дві мови – англійська і німецька не конкуруватимуть, а доповнюватимуть одна одну. Однак реальність університетської практики виявилася дещо іншими. Для німецької мови це стало значною втратою привабливості як засобу комунікації в різних сферах, зокрема в науці й освіті. Варто зазначити, що ситуацію витіснення рідної мови зі сфери вищої освіти й науки німецькі дослідники потрактовують як культурний злам, адже йдеться про знеособлення національного буття, руйнування національної культури й традицій [6]. Свого часу К. Ясперс, спрогнозувавши цей злам, застерігав від його вкрай негативних

наслідків як для особистості, так для спільноти, наголошуючи, що за умов знищення традиції, зі сформованими в ній абсолютними вимогами, люди уподібнюються піщинкам, які, не маючи коріння, можуть використовуватись для всіляких потреб [11].

США, що вважаються класичним прикладом формування політичної нації, також переживають кризу ідентичності. С. Гантінгтон у книзі «Хто ми? Виклики американській національній ідентичності» (2004 р.) зазначав, що останнім часом свідомість американця піддавалася впливам «таких концепцій, як глобалізація, мультикультуралізм, космополітизм, імміграція, субнаціоналізм та антинаціоналізм», і що «на перший план вийшли інші ідентичності – расові, «кровні», гендерні» [8].

В Україні проблема національної ідентичності має свої особливості, зважаючи на тривалий період бездержавності та пануванням на її території різних імперій та державних утворень. З огляду на колоніальну політику СРСР, головною метою якої було «відчуження народу від себе самого» та «перетворення підбитого народу із суб'єкта власної волі на об'єкт чужої» [3], відбулися суттєві впливи не на одне покоління українців та їхню ідентичність. Колонізатори зазіхали не просто на території, а на найінтимнішу сферу – на людський дух, а отже, на його мову. Підтвердження нерозривного існування мови та духу знаходимо у класиків: «важко уявити собі, щоб тотожність чогось була більшою, ніж між мовою народу та його духом» [14], а відтак стає зрозумілим вислів Ірини Фаріон: «Мова – це зброя і кордон, дім і фортеця, шлях з минулого в майбутнє – у безсмертя».

Збереження мови – це справді означає безсмертя для нації, і для індивіда. І тим важливіша мова, коли держава знищена, а нація пригноблена. Тоді мова стає основним творцем можливого майбутнього [9]. Оксана Забужко з цього приводу написала так: «Коли в народі відібрано історичну пам'ять, коли порушено цілість його історичного середовища, коли під грозою сама плоть цього народу, бо його діти повільно конають під мурами АЕС і військових заводів, тоді останню надію на виживання зберігає в собі мова. Вона пам'ятає все. Вона усуває час, водночас зливаючи у своєму горнілі живі голоси десятків по колінь. Вона огортає порізаних людей

незримою грозовою хмарою спільного духа, даючи їм силу не просто існувати — бути» [3]. Збереження української мови є запорукою збереження національної ідентичності, а отже, можливості називати себе українцем. Крім того, Ірина Фаріон наголошувала, що «сама мова завжди була інструментом відродження держави» та зазначала, що «унікальність та феномен ментальності української ситуації у тому, що не держава стояла на сторожі мови, а мова забезпечила собою всі можливості для відродження нації та держави», «історично саме українська мова заступила собою відсутність української соборної держави щонайменше від другої половини 16 до кінця 20 ст.» [9].

Мова та національна ідентичність нерозривно пов'язані поняття, бо ж мова не просто оформляє ідентичність, але виступає водночас і засобом, і середовищем її формування [1]. Тобто, коли індивід втрачає свою рідну мову, він втрачає своє обличчя (свою ідентичність).

Вульгарно зматеріалізоване ХХ століття сприймало мову в суто поверховій функції — засобу комунікації. Усякий засіб передбачає споживацьке використання, що перебуває поза духовною сферою. Через те не важливо, якою мовою спілкуватися — аби лиш було зрозуміло на рівні фізіології звукослова. Так вихолощується сутність і залишається лише зовнішня оболонка, що є тінню народу — мови. Так за матеріалізацією настає деградація. А поза тим залишається світоглядна функція мови, яка гарантує народові його власну позицію у світі, сходження з якої — це самовідречення [10]. Американські вчені Е. Сепір та Б. Уорф як автори гіпотези мовної відносності зазначають: «Людина значною мірою залежить від впливу конкретної мови... Цілком помилковою є думка про те, що людина насправді орієнтується, не вдаючися до мови, і що мова є просто випадковим засобом для розв'язання специфічних проблем спілкування і мислення. Факти свідчать про те, що «реальний світ» значною мірою несвідомо будується на мовних нормах даного суспільства» [13]. Межі моєї мови означають межі мого світу» [5]. Тобто мова є своєрідною картиною дійсності, відображенням певного світу, його цінностей, способу життя та особливостей.

Окрім того, будучи інструментом культури, мова формує не лише уявлення про реальний світ, який оточує людину, а й саму особистість. Остання, занурюючись у певну культурну спадковість,

через мову сприймає традиції, звичаї, мораль, систему норм і цінностей свого народу, специфічний культурний образ світу, поступово усвідомлюючи своє місце у ньому. Мова виступає основним інструментом пізнання й фіксації культурних цінностей, провідником людини до соціально-культурного середовища, у якому і формується національна ідентичність [1].

На думку, французького філософа Поль Рікера, «ідентичність – мінлива сталість». Тобто протягом життя ідентичність розвивається, змінюється та проходить різноманітні трансформації. А це означає, що людина здатна самостійно змінити свою ідентичність, звільнитися від імперської насильно насадженої ідентичності. Першим кроком повернення до своєї історично національної ідентичності – є перехід на українську мову, адже, підсумовуючи вище згадане, саме в мові «на рівні колективного несвідомого закодовані особливості ставлення до себе, інших та до дійсності» [7].

З огляду на повномасштабне вторнення росії на територію нашої держави варто взяти до уваги протокол засідання революційного комітету під час Французької революції 1793 року, де зазначено, що «мова відродженого народу не може бути рабською, якою вона була досі, а повинна стати зовнішньою ознакою й гарантією народного відродження» [9].

Отже, користуючись мовою українського поневолення, тобто російською, українці автоматично перебувають під впливом чужого світогляду, знаходяться у ворожому культурному просторі, який нав'язує небезпечні ідеї, зазіхаючи і на національну ідентичність індивіда, і безпеку держави. Як відомо, для сучасної української людини першою небезпекою її культурної самодостатності, як вираження базової ідентичності, є вторгнення в її життєвий світ і панування в українському семіотичному просторі чужої мови, яке, по суті, спрямоване на знищення стрижневої групи символів як підґрунтя українського життєбачення [4]. З огляду на це тільки на ґрунті національної мови, яка духовно обрामлює націю і зберігає її від асиміляції та розсіяння в інших духовних середовищах [10], можливе збереження власної національної ідентичності, національної свідомості, пам'яті та пізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичності. Мова і суспільство, 2015. Вип. 6. С. 60-69.
2. Гриценко, Павло Ю. «Українська мова сьогодні: політика, практика, сенси». Віче, 15-16, 2014: 47-51.
3. Забужко Оксана. Філософія і культурна притомність нації; Мова і влада //Хроніки від Фортінбраса. - К., 1999, с. 135, 102-103.
4. Лотман Ю.М. Міф - ім'я - культура / Вибрані статті у 3-х томах.Таллінн, 1992. - Т. 1. - с.
5. Людвіг Вітгенштайн. Tractatus Logico-Philosophicus; Філософські дослідження. / Пер. Євгена Поповича. - Київ: Основи. - 1995.
6. Ожоган А. Проблеми буття німецької та української мов у постнаціональному світі. Лінгвістичні студії. 2021. No 41. С. 9-17.
7. Скринник М. Базова ідентичність і питання сталості персональної ідентичності / М. Скринник // Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. - 2011. - Вип. 541-542. - С. 13-17.
8. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування монографія / М. Т. Степико. - К. : НІСД, 2011. - 336 с.
9. Фаріон І. Мова і краса: Суспільно-креативна роль української мови в XI - середині XIX ст.: монографія / Ірина Фаріон. – 5-те вид., зі змінами і доповненнями. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. – 224с.
10. Фаріон І. Мова як духовно-національний феномен / І. Фаріон // Урок укр. - 2003. - No 5/6. - С. 51-53.
11. Jaspers, Karl. Vom Ursprung und Ziel der Geschichte. München; Zürich: R, Piper & Co. Verlag, 1983.
12. Rösch, Olga. «Internationalisierung der Hochschulbildung - Was sind unsere Ziele?». Die neue Hochschule, 1, 2015: 18-24.
13. Sapir, E. (1951). The status of linguistics as a science. In D. Mandelbaum (Ed.) Selected writings. Berkeley: University of California Press. Originally: Language, 5(4), 207-214.

14. Wilhelm von Humboldt. On Language: On the Diversity of Human Language Construction and Its Influence on the Mental Development of the Human Species / edited by Michael Losonsky; translated by Peter Heath.. - New York: Cambridge University Press, 1999. - 296 с. - (1).

УДК 821.161.2

**ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ДРАМІ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БОЯРИНЯ»**

Вікторія МОНЧАК

*Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, кандидат
філологічних наук, доцент*

Львівський державний університет внутрішніх справ

Леся Українка (справжнє ім'я – Лариса Петрівна Косач, у шлюбі Косач Квітка; 25 лютого 1871, Новоград-Волинський, Волинська губернія, Російська імперія – 1 серпня 1913, Сурамі, Російська імперія (нині Грузія)) – українська письменниця, перекладачка та культурна діячка. У сучасній українській традиції входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України. Писала в жанрах поезії, лірики, епосу, драми, прози, публіцистики, розвинула жанр драматичної поеми в українській літературі. Працювала в галузі фольклористики (наспівала 220 народних мелодій) і активно долучалася до процесів українського жіночого руху та національного відродження [3].

Леся Українка не закінчила жодної школи, тим паче університету. Вона здобувала домашню освіту від батьків, родичів, приватних вчителів; головну роль у вихованні Лесі Українки відіграла її мама – Олена Пчілка. Окрім слов'янських мов (українська, російська, польська, болгарська) знала ще й і європейські (англійську, німецьку, французьку, італійську, латину, давньогрецьку).

Попри те що письменниця знала багато мов, все ж рідна, українська, мова була найважливішою. Для Лесі Українки мова була не просто засобом спілкування, але й глибоким виявом національної

ідентичності. *«Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію»* – говорила Леся Українка. Цей вислів і дає нам зрозуміти, що мова є фундаментом на якому будується українська свідомість. Без мови нація втратить свою культурну спадщину, історію, світогляд і мислення українського народу.

Такі погляди письменниці обстоювала в багатьох своїх роботах. Однією з них є драма «Бояриня». «Бояриня» - це твір для мене про важливість мови, про українські традиції, про українську історію, про національну ідентичність, про українську культуру, про українську волю й московську неволю. Про всі ті болючі питання, що нависають у повітрі кожного українця протягом багатьох років та навіть століть. Всі ці теми є актуальними для кожного українця навіть у сучасному світі й часі.

У драмі письменниці окреслила багато різноманітних тогочасних проблем української людини – туга за рідним краєм, зіставлення двох культур, становище українців у період Руїни, соціальна нерівність, зрада своєї Батьківщини, тиранія в Московії й її культурна чужорідність для українців. Події в поемі розгортаються в часи Руїни (60-і роки XVII століття) – спершу на Лівобережній Україні, а потім в Московії. Читаючи першу частину драми, читач знайомиться з головними героями твору: це боярин Степан та дочка козацького старшини Перебійного – Оксана. Герої драми одружуються попри різні погляди на життя та після одруження переїжджають у Москву, де служив Степан, який присягнув московському царю. І саме після цієї події, починаються всі страждання Оксани, які призводять до її трагічної смерті. Леся Українка змальовує абсолютно різні світи української культури й соціуму й московського, що виявляється у ставленні до мови, побуту, звичаїв, взаємин між людьми. Героїня «Боярині» не може звикнути й до того, що в Московщині не можна самій дівчині ходити, не можна *«з чоловіками жіноцтву пробувати при бесіді»*, тоді як в Україні дружина завжди була в пошані. Не зрозуміло Оксані й те, як то дівчина з парубком знайомляться й одружуються через сваху. Огидний їй *«поцелуйний обряд»*, який є невід’ємною частиною традиційного ритуалу пригостання гостя. Оксану дивує те, що в Московщині не співають по гаях, як в Україні. Вона називає Московщину тюрмою, а себе невільницею:

А що ж? Хіба я тут не як татарка

Сижу в неволі? Ти хіба не ходиш

під ноги слатися своєму пану, мов ханові?

Скрізь палі, канчуки...Холопів продають....Чим не татари?
[5, с. 52]

З цими слова Оксана звертається до свого чоловіка, який також як невільник має падати на коліна перед царем та цілувати руки йому, а якщо й треба буде – то й гопака танцювати буде перед царем. Можна спостерігати наскільки жорстокою була московська влада, що будь-якими методами намагалася принизити особистість та зробити з людей рабів, які мають підпорядковуватися правилам влади, інакше будуть покарані.

Трагічна доля Оксани не давала їй спокою, вона старалася донести своєму чоловікові, що вона не може так жити, що їй важко чи навіть неможливо змиритися з московськими реаліями. Прикладом такої думки є такі слова:

О к с а н а (уриває ридання, з одчасм)

Степане! Ти хіба не бачиши?

Я гину, в'яну, жити так не можу!

(В знесиллі похилиється на кросна)

С т е п а н

Се правда, не ростуть квітки в темниці... [5, ст. 60-61]

Спостерігаючи за головними героями твору, ми бачимо, що для них життя в Москві стало темницею, яка щораз більше і більше губить людей як особистостей. Всіма своїми правилами, тиранськими наказами, заборонами говорити чи діяти московське суспільство «вбивало» людей. Життя у неволі для Оксани ставало нестерпним, вона не могла «рости» як казав Степан. Радісна та завжди весела дівчина, яка була в Україні перетворилася на сумну, засмучену, розгублену людину, в якій щодня втрачалася надія на вільне, щасливе життя.

Тему красномовності української мови Леся Українка не обминула й і у цьому тексті також. Текст наповнений різноманітністю слів, діалектів, пестливих слів, використанням приказки і прислів'я. Підсилюють драматизм твору, надаючи йому глибокого ліризму народні пісні, які співає головна героїня твору. Вони передають всю тугу, та думку про рідний край («Гуляй, гуляй,

господине, нехай наша журба згине», «Не бійся, матусю, не бійся, в червоні чобітки обуйся»).

Як ми вище зазначали, основний конфлікт «Боярині» будується на протиставленні і протистоянні двох світів – України й Московщини. Два менталітети, дві культури, два світи правил та традицій протиставлені в Лесиній «Боярині». Воля, рівноправність жінки і чоловіка, повага до людини, національно-визвольна боротьба – це Україна. Холопство, зневажливість над особистістю, побутовий деспотизм – це Московія. Різниця помітна і у національній та культурній ідентичності: в Україні люди цінують свої звичаї, культуру, мову. В драмі українці намагаються зберегти свою незалежність. Московщина ж представлена землею, де українські традиції і мову витісняють. Саме головна героїня виявила жорстку різницю між вільним, відкритим українським середовищем та чужою, обмеженою культурою Московщини, де українська ідентичність знищується.

У кінці драми трагічно завершується доля головної героїні Оксани. Після тривалого життя в Московщині, Оксана, яка не змогла прийняти чужу культуру, поступово втрачає свої сили і тяжко хворіє. Вона відчуває глибоке відчуження та пригнічення через неможливість повернутися до України – адже вважає службу московському цареві зрадою Батьківщини. Хоч Степан пропонує їй повернутись на Україну, але Оксана відмовилася через сором перед своїми земляками: *« Я й в вічі не насмію їм глянути...»*. [5, с. 76]. Вона злилася на чоловіка за цю пропозицію з поясненням до нього:

*А я дивую, ти з яким лицем
збираєшся з'явитись на Україні!
Сидів-сидів у запічку московським,
поки лилася кров, поки змагання
велося за життя там, на Україні, —
тепер, як "втихомирилось", ти їдеш
туди ясного сонця заживати,
що не дістали руки загребуці,
та гасм недопаленим втішались.
На пожарині хочеш подивитись,
чи там широко розлилися ріки
від сліз та крові?»* [5, ст. 74]

Її внутрішня боротьба, туга за батьківщиною та духовна неволя врешті решт призводить до смерті.

Отже, підсумувавши все вище сказане, можна зазначити, що у драмі Лесі Українки «Бояриня» національна ідентичність постає як основа свободи людини. Втрата зв'язку з рідною культурою та звичаями, як у випадку з головною героїнею Оксаною, може призвести до внутрішнього конфлікту людини та моральної загибелі. Авторка наголошує на тому, що людина має обстоювати свої ідеали, національні цінності, зберігати свою мову й культуру, не забували їх та не чинити, як Степан та його оточення, які відмовлялися від всього рідного і пристосовувалися до чужих умов, бо саме такі ренегатські вчинки призводять до втрати національної унікальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леся Українка. Лісова пісня. Бояриня. Київ: Вид-во Кондор, 2019. 212 с.
2. Леся Українка Бояриня. Київ, 2024. 5 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=481&page=2> (дата звернення: 19.10.2024)
3. Леся Українка. Біографія. Київ, 2024. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%8F%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 18.10.2024)
4. Україна – Московія: протиставлення двох світів у забороненій в СССР драмі «Бояриня» Лесі Українки. Київ, 2021. URL: <https://ukrpohliad.org/culture/ukrayina-moskoviya-protystavlennya-dvoh-svitiv-u-zaboronenij-v-sssr-drami-boyarynya-lesi-ukrayinky.html> (дата звернення: 18.10.2024)
5. Леся Українка. Бояриня. 2024. 82 с. URL: <https://mobile.yakaboo.ua/product/share/1596419> (дата звернення: 19.10.2024)

УДК 811.161.2:159.922.4(477)

ВПЛИВ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ КУРСАНТІВ

Василь СЛОБОДЯН

Науковий керівник - Тетяна ПУНДИК, старший викладач кафедри

*українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

Мова – це важлива частина національної ідентичності кожного народу. Рівень розвитку мови є відображенням патріотичної та моральної свідомості громадян. Ірина Фаріон завжди звертала особливу увагу на цю проблему у лекціях, інтерв'ю та книжках. «Мова – це скеля, на якій стоїть велика українська споруда», – ця цитата вказує на те, що українська мовознавиця вважає мову основою для формування успішної, міцної та процвітаючої держави.

У військових закладах вищої освіти мова та література є важливим компонентом формування мовної свідомості молодих офіцерів. У Доктрині військового лідерства (2024) бездоганне володіння державною мовою та мовою країни, яку присягалися захищати, гарантувати безпеку її народові, визначено як одну з провідних рис військового лідера. Крім того, фундаментальні знання є гарантією загальної культури, що формує особистість, віддану національній ідеї та вірну найкращим традиціям і звичаям українського народу.

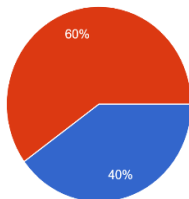
Ще один важливий аспект впливу мови та літератури на формування національної свідомості курсантів є історично-політичний. Обізнаність у культурі свого народу стимулює майбутніх офіцерів до вивчення історії та створення чіткої політичної та громадянської позиції. Військові, як носії державної сили, мають усвідомлювати значення мови не лише як засобу комунікації, але й як символ незалежності, культурної спадщини та політичного суверенітету. Сучасна мовна політика впливає на формування національної свідомості курсантів, готових захищати свою державу не лише фізично, але й ідеологічно. Розуміння історичних коренів мовної боротьби зміцнює їх відданість захисту національних інтересів та підтримує патріотичне виховання армії. Ірина Фаріон висловились про російськомовних воїнів в українській армії таким чином: «Щодо російськомовних воїнів, а вони за що воюють? За російську Україну? У мене публічне запитання до них усіх – за що ви воюєте? Ви хочете, щоб ваші діти й далі вчилися в російських школах – розсадниках «руського міра»?»[1]. Проте, така позиція є надто радикальна і необґрунтована. Мовознавиця створила

суспільно-політичну дестабілізацію, що виявилось у конфліктах на цьому підґрунті, особливо у соцмережах. Володимир Гевко вважає, що не потрібно переконувати російськомовного, що його рідна мова – українська, а він – зросійщений. Термін "рідна мова" – науковий, а не емоційно-історичний, це мова, вивчена першою і засвоєна у дитинстві. З цієї причини, для багатьох українських громадян рідною мовою є російська, що є історичним фактом, який потрібно ураховати при побудові мовної стратегії.

Варто звернути окрему увагу впливу творчості Т. Шевченка на формування мовлення та національної свідомості курсантів С. Єрмоленко вважає, що одна з ознак причетності до української культури – розуміння й сприймання Шевченкового слова [3]. Для цього дослідження ми провели невелике опитування серед курсантів, що відображає їх усвідомлення впливу літератури та творчості Шевченка на формування їх особистості як українця.

Як ви вважаєте, чи допомагає література, зокрема твори Шевченка, розвивати національну гордість у молоді?

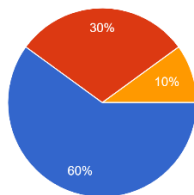
10 відповідей

- Так, його творчість пробуджує почуття гордості за свою націю
- В деякій мірі, але це залежить від особистого сприйняття
- Ні, література не має такого впливу на молодь

Чи впливають твори Тараса Шевченка на формування у вас національної ідентичності?

10 відповідей

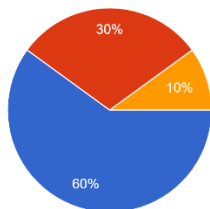

- Так, його твори допомагають мені краще ідентифікувати себе як українця
- Частково, деякі ідеї зрозумілі, але не всі
- Ні, його творчість не впливає на моє розуміння національної ідентичності, оскільки його ідеї не актуальні

Чи впливають твори Тараса Шевченка на формування у вас національної ідентичності?

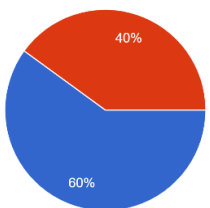
10 відповідей

- Так, його твори допомагають мені краще ідентифікувати себе як українця
- Частково, деякі ідеї зрозумілі, але не всі
- Ні, його творчість не впливає на моє розуміння національної ідентичності, оскільки його ідеї не актуальні

Наскільки сильно література впливає на розвиток вашого мовлення?

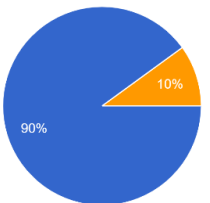
10 відповідей

- Дуже сильно. Література допомагає розширювати словниковий запас, вдосконалювати граматику та краще висловлювати думки.
- Частково. Література впливає на моє мовлення, але основний розвиток йде через спілкування, навчання та перегляду фільмів та відео.
- Мало впливає. Мій розвиток мовлення більше залежить від інших чинників, таких як повсякденне спілкування а...

Чи допомагає вам творчість Шевченка більше цінувати та розуміти роль української мови для самобутності нації?

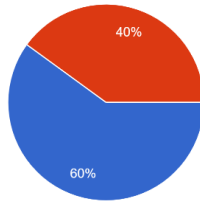
10 відповідей

- Так, завдяки його творам я більше розумію значення мови для нації
- Частково, але для мене мова не є ключовим фактором національної ідентичності
- Ні, творчість Шевченка не вплинула на моє ставлення до мови

Як ви вважаєте, чи актуальні ідеї Шевченка щодо боротьби за свободу та національну гідність для сучасної молоді?

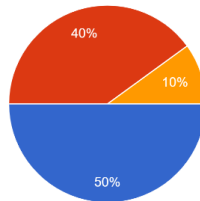
10 відповідей

- Так, ці ідеї надихають і нині, особливо в контексті сучасних подій
- В певній мірі, хоча часи змінилися
- Ні, його творчість не має такого впливу на молоді

Чи мотивує вас поезія Шевченка до вивчення та поширення української мови серед інших?

10 відповідей

- Так, його твори надихають мене на активне використання та популяризацію української мови
- Частково, але це не є моїм пріоритетом
- Ні, його твори не мають впливу на мою мотивацію до поширення мови

У дослідженні було розглянуто вплив мови та літератури на формування національної свідомості курсантів та їх роль у побудові проукраїнського суспільства. Особлива увага приділяється ролі мови як важливого елемента національної ідентичності, а також літературі, зокрема творчості Тараса Шевченка, що є джерелом патріотичного виховання. Проаналізовано, як мовна політика та українська літературна спадщина впливають на формування громадянських цінностей серед курсантів і сприяють їхньому розумінню культурної та історичної спадщини України. Згідно з опитуванням, можна впевнено сказати, що вплив мови на національну свідомість курсантів є колосальним, оскільки вона є не лише засобом комунікації, але й носієм історичної пам'яті, культурної спадщини та національних цінностей. Завдяки мовній освіті курсанти не лише поглиблюють свої знання, але й виховують

у собі почуття приналежності до нації, що є важливим чинником їхньої готовності захищати державу. Важливу роль також відіграє література, яка несе в собі глибокі моральні та патріотичні настанови. Твори українських класиків, таких як Тарас Шевченко, сприяють формуванню національної самосвідомості та служать джерелом натхнення для молодих курсантів. Вплив мови та літератури як ідеологічних інструментів посилює їх національну ідентичність і сприяє формуванню патріотичних переконань. Це підкреслює важливість мовної та літературної політики в освітніх закладах, особливо у військових ЗВО, де формуються майбутні захисники держави. Також варто відзначити місце української культури у формуванні національної свідомості. Обізнаність та любов до українського мистецтва відображає моральний і духовний розвиток особистості, її суспільну та громадянську позицію. Тому у військових закладах вищої освіти потрібно регулярно розвивати мовну, літературну та мистецьку освіту. Тим паче, при такій кількості маніпуляцій та викривлень різних фактів Росією у контексті гібридної війни.

Отже, ми розглянули важливість мовної та літературної освіти у військових ЗВО, що сприяє формуванню національно свідомої молоді, яка готова захищати культурні й державні інтереси країни. Також провели опитування серед курсантів, де основна мета полягала у дослідженні у значущості впливу літератури та творчості Шевченка на формування їх мовлення та національної свідомості. Зокрема, проаналізували інтерв'ю Ірини Фаріон, де мовознавиця підкреслювала вагому роль мови та літератури у становленні нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боженко А. Фаріон звернулася до українських військових з проханням про мову. ГЛАВКОМ. URL: https://glavcom.ua/country/incidents/farion-zvernulasja-do-ukrajinskikh-vijskovikh-z-prokhannjam-pro-movu-893565.html#google_vignette
2. Гевко: В окопах можна розмовляти хоч на суахілі | Еспресо. espreso.tv. URL: <https://espresso.tv/rosiyskomovni-viyskovi-zasluzhili-na-te-shchob-ikh-nikhto-ne-chipav>
3. Єрмоленко С. Формування української мовної особистості. Українознавство, 2010. №1. С.120-123
4. Лінгвіненко Н. Формування національно-мовної особистості курсантів. Мова – кордон національної безпеки : Зб. тез доп. всеукр.

науково-практ. конф., м. М. ЛЬВІВ, 21 лют. 2024 р. М. ЛЬВІВ, 2024.
С. 175.

УДК 81'374.4

**УКРАЇНСЬКІ ПРИЗВИЩЕВІ НАЗВИ ЯК ПРЕДМЕТ
РАННІХ НАУКОВИХ ПОШУКІВ ІРИНИ ФАРІОН**

Анна КИЦАЙ

*науковий керівник – Ірина ДЕНИС, доцент кафедри
психології та соціально-гуманітарних дисциплін
Національного лісотехнічного університету України*

Коло наукових зацікавлень Ірини Дмитрівни Фаріон надзвичайно широке. Проте досі актуальною для вивчення залишається проблема походження українських прізвищ. Тому вважаємо за необхідне розглянути у нашому дослідженні, які способи і засоби ідентифікації особи наприк. XVIII – поч. XIX ст. (за матеріалами Йосифінської та Францисканської метрик) визначала І. Фаріон.

Типовим способом означення особи є двокомпонентні структури, що складаються з першого компонента – власного імени в народноадаптованій формі та другого – прізвищевої назви відповідного типу. Власне ім'я церковно-християнського походження в повній або усіченій квалітативній чи нейтральній формі перебуває, як правило, у препозиції до прізвищевої назви. Для другого компонента характерні різні засоби вираження, які розглянемо детальніше. Серед них виділяють три основні:

1. Двокомпонентні способи ідентифікації особи з другим компонентом антропонімом.

Відповідно до історичних даних, двокомпонентні імена, де другим компонентом виступає антропонім, мали велике значення в ідентифікації особи. Зокрема, вживання антропонімів часто забезпечувало збереження особистої та родової спадковості. Такий підхід дозволяв відрізняти людей на фоні значної кількості однотипних імен, які використовувалися за церковною традицією.

Трансантропонімізовані прізвищеві назви від церковно-християнських імен. Одним із ключових способів формування прізвищ стало використання похідних від церковно-християнських імен через продуктивні антропонімні форманти, такі як суфікси *-к* (*-ко*, *-ик*, *-ка*). Це спрощувало адаптацію особових імен у побутову сферу. Наприклад, такі форми як Маско, Матвійко чи Лучка набули значної популярності.

Трансантропонімізовані прізвища від слов'янських автохтонних імен. У період XIV – XVII ст. слов'янські автохтонні імена, хоч і поступалися церковним, все ще використовувалися як прізвиська. З часом вони стали сімейно-родовими прізвищами. Деякі з цих імен використовувалися як основні засоби ідентифікації, що свідчить про стійкість традицій.

Прізвищеві назви від давніх слов'янських імен відапелятивного походження. Ці прізвища формувалися на основі давніх слов'янських відапелятивних імен, що вказували на певні характеристики, такі як час народження (*Wesna*, *Nedilka*) чи природні явища (*Witer*, *Wichor*). Важливим критерієм було широке поширення цих імен серед слов'янських народів та їхнє глибоке коріння в етнографічних традиціях.

Прізвища від назв тварин. Ця група прізвищ, зокрема такі приклади, як *Tur*, *Vuchau*, *Kobies*, була мотивована відстрашувально-захисною функцією. Присутній також мітологічно-тотемічний вплив, адже певні тварини асоціювалися з охоронними силами.

Прізвища від назв предметів і об'єктів. Ці прізвища не мали експресивного використання у побуті, але виконували символічні функції, пов'язані з побутовими реаліями. Наприклад, прізвища, утворені від назв їжі чи напоїв, могли мати побажальну або метафоричну основу.

Прізвища від назв рослин. Вважалося, що надання новонародженим прізвищ, похідних від назв дерев чи злаків, має на меті передачу побажань щастя та родючості. Це вказує на важливість мітологічних вірувань і культу природи в давньослов'янських традиціях.

Прізвища від назв анатомічних термінів та хвороб. Відстрашувальні мотиви, що лежали в основі прізвищ, утворених від назв хвороб, таких як Чума чи Оспа, були спрямовані на захист від

захворювань. Це символізувало віру у здатність імен впливати на долю людини.

Прізвища від абстрактних понять. У цій групі прізвищ з'являлися метафорично мотивовані імена з побажальним або захисним значенням. Вони могли відображати як позитивне, так і негативне ставлення батьків до новонароджених, що підкреслює умовність і складність їхнього тлумачення.

Атрибутивні прізвища морфологічного типу. Ці прізвища формувалися за допомогою антропонімних формантів, що виражали певні характеристики особи. Наприклад, суфікс *-к-* (*-ко*, *-чик*) використовувався для творення прізвищ, які описували зовнішні або поведінкові ознаки, як у прикладах *Burko*, *Siwko*, *Horoszko*.

2. Двокомпонентні способи ідентифікації особи з другим компонентом апелятивом.

Залежно від характеру мотиваційних слів другі компоненти двочленних іменувань поділяємо на певні лексико-семантичні групи. Як уже зазначено, апелятив – це загальна назва, що за певних обставин ідентифікації особи зазнає процесу онімізації, тобто через зміну своєї функції вона стає власною, а відтак розвивається за законами прізвищевої назви. Другий компонент називання людини (перший це ім'я) здебільшого виражав ще реальну ознаку носія прізвищевої назви. У цій групі виділяємо:

- Прізвищеві назви від апелятивів за професією, заняттям.

Ці ідентифікації є атрибутивними агентивними назвами носіїв за їхнім реальним заняттям.

- Прізвищеві назви від апелятивів за соціальним статусом.
- Прізвищеві назви від апелятивів за військовим чином чи статусом.
- Прізвищеві назви від апелятивів за релігійним культом.
- Прізвищеві назви від апелятивів за родинним статусом та родинними відносинами.

3. Трикомпонентні способи ідентифікації особи.

Такий спосіб – це східнослов'янська традиція середовища суспільних верхів ще з періоду Київської Русі. У народному середовищі тричленні іменування особи сприймалися як чужі. В основу класифікації виявленого матеріалу покладено характер

третього компонента з урахуванням специфіки двох попередніх, зокрема:

- Третій компонент – патронімна або матронімна назва (Ivan Duch Iwasioŭ).
- Третій компонент – описова ідентифікація особи за родовим заняттям чи посадою (Filip Buk burmistr).
- Третій компонент – описове означення «старий», «молодий» (Iwan Goral stary).
- Третій компонент – описова відойконімна назва (Махум Gulowaty z Hryckiw).
- Третій апелятивний компонент із вказівкою місцевості мешкання (Iwan Kociuba z manastera).

Таким чином, проаналізований стан ідентифікації особи засвідчує факт офіційно невнормованої антропонімічної системи наприкінці XVIII – поч. XIX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів: Літопис, 2001. 371 с.

УДК 811.161.2'282.2'276(477.83-22)

ДІАЛЕКТИЗМИ ТА СУРЖИК: ГОВІРКА СЕЛА ТУХОЛЬКА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Іван ЧПЧИК

*Науковий керівник – Тетяна ПУНДИК, старший викладач
кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Українська мова має давню історію. Перша згадка про українські слова датована 448 роком коли візантійський історик Пріск Піанійський, перебуваючи в таборі гунського володаря Аттіли на території сучасної України, записав слова “мед” та “страва”. [1] З того моменту наші землі пережили багато різних періодів. Довгі роки наша мова по-різному пригнічувалась іншими державами, такими як Російська Імперія, Польща, Австро-Угорщина і зокрема СРСР. Найбільш згубний вплив мала політика радянської влади. Довгі 69 років СРСР чинив тиск на українську мову, провівши

політику русифікації, і одним з наслідків такої діяльності є таке поняття як "суржик".

Суржик – елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без дотримання норм літературної мови. Первісно термін «суржик» (без додаткових визначень) вживався переважно щодо українсько-російського суржику. Походить від слова, яке позначає буквально – «суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т. ін.; борошно з такої суміші»[2] В багатьох людей виникає питання: “Суржик це добре, чи погано?”. Однозначної відповіді не існує, тому що люди по-різному сприймають це.

Проте враховуючи умови сьогодення та спираючись на той факт, що через початок російсько-української війни в 2022 році, українська мова набула популярності по всьому світу, думки лінгвістів дещо змінились. З цього приводу в одному зі своїх інтерв'ю висловились мовознавиця Ірина Фаріон, де сказала наступне:

« Якщо раніше суржик був перехідним етапом від української мови до московської, а це означає яничарство та відступництво, то тепер навпаки - тепер суржик є переходом від московської мови до української і до усвідомлення української мови як фундаменту держави. Тому зараз треба максимально це підтримати і створювати різні умови для того аби ці люди заходили в мову як у воду, як у свою стихію»[4]

Проаналізувавши ці слова, можна зробити висновок, суржик – це явище, яке не варто популяризувати, але в умовах війни та тотальної українізації, суржик може стати допоміжним елементом в переході від московської до української мови.

Деякі слова є вживаними тільки в певних регіонах, формуючи місцевий діалект. Такі слова називають діалектизмами. Діалектизм – це слово, що є характерним для певного територіального або соціального діалекту. Через те, що раніше регіони були більш ізольовані ніж сьогодні, діалекти окремих регіонів формувались під впливом різних факторів, а іноді протягом багатьох століть взагалі не змінювались. Часто діалектизми – це, насправді, добре забуті в інших регіонах давні українські або старослов'янські слова. Якщо глянути на погляди мовознавців, то можна однозначно сказати, що

діалектиє невід'ємною частиною будь-якої мови. Ірина Фаріон про діалект казала наступне:

«Якщо говорити про виникнення мови, то мови виникають на основі схрещення діалектів...»

«Діалекти – це ріки, що омивають тіло мови.

«Кожна мова живе до того часу, поки живуть діалекти.» [5]

Під час дослідження проблематики діалектів, я вирішив провести дослідження серед місцевого населення та детально дослідити говірку села Тухолька, місця, де я народився і виріс. Говірка в цьому селі формувалась під впливом багатьох факторів, таких як війна, перебування місцевості під контролем Австро-Угорщини, Польщі та СРСР і, зокрема, ізольованість місцевого населення в минулому. В цьому дослідженні я розглянув, як ці фактори вплинули на місцевий діалект, і чи вдалось радянській владі «прищепити» місцевому населенню суржик, і якщо так, то наскільки це явище поширене в цьому селі.

Коли чуєш говірку одразу ж звертаєш увагу на те, що місцеве населення полюбляє скорочувати слова. Наприклад: *ми – мені, му – йому, го – його, та – так, ня – мене*. Якщо говорити про більшість дієслів можемо сказати, що місцеві користуються звичайними дієсловами, проте вимовляють їх на свій лад. Різні дієслова вимовляються по-різному: *кажут – кажуть, бути – боти, ходиу – ходив, вповідж – скажи*. Також місцеві полюбляють додавати своє закінчення в дієсловах. Наприклад: *Я зробив – я зробивім, я зробила – я зробилам, ти зробила – ти зробилась, ти зробив, – ти зробивісь, ми зробили – ми зробилисьмо, ви зробили – ви зробилисьте*. І так для багатьох дієслів, крім випадків, коли це звучить неприродньо для місцевого діалекту. Також є багато слів, які вживаються в цій місцевості та не є похідними від звичних нам українських слів. Деякі є виключно місцевого походження, такі як: *вивірка – білка, нанашко – хрещений батько, нанашка – хрещена мати, стрико (стрийко, стрий) – брат батька, коновиця – відро, каструля, верчи – кинути*.

Також є багато слів, які були запозичені з інших мов, здебільшого з польської та німецької. До таких можна віднести: *файний – хороший (від німецького Fein), шпацерувати – ходити (від німецького spazspazieren), Газда – господар (від угорського gazda), стрих – горище (від німецького strich)*.

Згідно з дослідженням, я можу зробити висновок, що суржик присутній в мовленні місцевого населення, але люди часто і не

розуміють, що використовують такі слова, тому що вони як правило замасковані. До прикладу, *чуть-чуть – ледь-ледь, здача – решта, вилка – виделка, тоже – теж, всьо – все, тормозити – гальмувати, костилі – милиці.*

Отже, говірка села Тухолька, насправді, досить цікава та унікальна. Вона поєднує в собі багато унікальних слів та є спадщиною, яку передали предки сучасним поколінням і яку потрібно берегти та нести у майбутнє. Та все ж тутешня мова через вплив радянської влади занастилась певною кількістю суржиків, які хоч є рідкістю, та все ж є проблемою, з якою, на мою думку, потрібно боротись. Місцеве населення намагається не вживати суржик, проте, в більшості випадків люди підозрюють, що вживають його. Тому, на мою думку, найбільш ефективним методом боротьби може бути чітке розмежування суржиків та літературних слів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецова Т. Суржик у ситуації багатокодовості, або хто, коли і навіщо усвідомлено використовує змішаний субкод, 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48320/1/T_Kuznetsova_2023-02-SOR-10.pdf
2. Онишкевич М. Словник бойківських говірок, 1984.
3. Томіленко Л. Суржик як об'єкт наукових досліджень і дискусій, 2014. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21291/1/tomilenko.pdf>

МОВНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА МАГІЧНОГО В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АРАБСЬКІЙ ЧАРІВНІЙ КАЗЦІ

Володимир ЗВАРИЧ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник — Ігор Гунчик, канд. філол. наук, доцент кафедри
української фольклористики імені академіка Філарета
Колесси*

Казка є складовою фольклору, яка втілює в собі не лише художні, а й культурні, мовні та філософські особливості народу. Чарівні казки, де магія та надприродне грають центральну роль,

дозволяють зазирнути в глибинні аспекти світогляду та менталітету різних культур. Українські та арабські казки, незважаючи на географічну та культурну віддаленість, демонструють як спільні магічні мотиви, так і унікальні риси, що відображають національну ідентичність кожного з народів. Взаємозв'язок казки з мовою, культурою та національним духом Казка – це не просто оповідання для розваги, а дзеркало, в якому відбиваються культурні коди, світогляд та історичний досвід народу. Магічні елементи в казках (артефакти, закляття, містичні істоти) служать символічними інструментами, що транслюють цінності, вірування та традиції. В українських казках магія часто пов'язана з природою, сільським побутом та боротьбою добра зі злом, тоді як в арабських – магія проникає в життя через міських чаклунів, джинів і мудреців, що оповідає про складні суспільні структури та міське середовище.

У сучасному світі глобалізації, коли межі між культурами стають все менш вираженими, аналіз чарівного в казках різних народів сприяє розвитку міжкультурного діалогу та взаєморозуміння. Вивчення спільних та відмінних магічних мотивів в українських та арабських казках дозволяє поглибити знання про світогляд цих народів, що є важливим для збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності.

Основою дослідження є порівняльний аналіз, який включає аналіз магічних елементів та символів в українських та арабських чарівних казках. Особлива увага приділяється таким аспектам, як магічні артефакти, ритуали, містичні істоти та простори. Ми виокремлюємо ці елементи для того, щоб простежити їх функції у структурі казкових сюжетів і виявити спільні та унікальні риси для кожної культурної традиції.

Теоретичні основи дослідження спираються на кілька підходів, зокрема: міфологічний підхід, який розглядає казки як відгомін архаїчних міфів і ритуалів; психологічний підхід, що пояснює магічні сюжети як прояви колективного несвідомого; та дифузійністську теорію, яка передбачає поширення казкових мотивів через культурні контакти.

Основні аспекти порівняльного аналізу

1. Магічні персонажі та істоти

В українських казках частими персонажами є магічні істоти, пов'язані з природою: водяники, лісовики, русалки, що

символізують зв'язок людини з природним середовищем. Арабські казки, своєю чергою, представляють різноманітних джинів, духів та чаклунів, які асоціюються з пустелею, загадковими містами і палацами, відображаючи своєрідний світ арабської культури.

2. Магічні артефакти та предмети

У казках обох культур присутні артефакти, що володіють надприродними силами. В українських казках це, наприклад, цілюща вода або чарівний килим, а в арабських — магічна лампа, м'яч із зіллям чи кільце. Ці предмети не лише допомагають героям долати перешкоди, але й є символом сили, мудрості та життєвого шляху.

3. Ритуали та магічні дії

Магічні дії, такі як закляття або обряди, зустрічаються в обох традиціях, але мають різний контекст. В українських казках закляття часто мають захисний характер і використовуються для збереження від злого ока чи злих сил. В арабських казках закляття є способом впливу на інших людей або змінюють обставини навколо героя, підкреслюючи більш соціально орієнтовану сутність магії.

4. Магічні простори та їх значення

Простори, де відбуваються казкові події, також мають важливе значення для обох культур. В українських казках магічний простір часто пов'язаний з лісами, горами, ріками — символами невідомого і чарівного світу природи. В арабських казках магічні події зазвичай розгортаються у міфічних містах, палацах, на ринках, що відображає урбаністичний характер арабської культури.

Аналіз українських та арабських казок дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на культурні відмінності, в обох традиціях присутні подібні магічні мотиви, які служать засобом передачі моральних цінностей, життєвих уроків та вірувань. Магія в казках є не тільки способом додати захопливих елементів до сюжету, але й способом розкриття глибинних смислів, що дозволяє побачити, як різні народи розуміють добро і зло, віру у надприродне та відображають у казках світ навколо себе.

Таким чином, казки різних культур мають значний потенціал для розвитку міжкультурного діалогу, сприяючи взаєморозумінню між народами та підкреслюючи важливість збереження культурної спадщини. Вивчення чарівного в українських та арабських казках відкриває перед нами можливості для глибшого розуміння як власної культурної ідентичності, так і культур інших народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давидюк В. Ф. Первісна міфологія українського фольклору / Ін-т культурної антропології. – 2-ге видання, доп. й перероб. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – 310 с.
2. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. – 3-тє вид., стер. – Київ: Знання-Прес, 2005. – 591 с.
3. Мушкетик Л. Г. Персонажі української народної казки. – Київ: Укр. письменник, 2014. – 360 с.
4. Тисяча і одна ніч. Пер. з араб. Й. Брояк, В. Рибалкін; іл. О. Якутович. – Київ: Дніпро, 1991. – 512 с.

УДК 811(161.2)

МОВА ЯК СТРИЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ДОСВІД ІРЛАНДІЇ

Оксана ТКАЧИК

*Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, канд. пед. наук,
доцент*

*кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

У контексті сучасних подій в Україні, а також враховуючи нашу історію, “мовне питання”, на жаль, для багатьох і донині залишається відкритим. Незліченна кількість спроб знищення української мови, що тривала протягом століть, досі має глибокий вплив на національну свідомість. Політика русифікації, що реалізовувалася як в імперській росії, так і в СРСР, залишила трансгенераційну травму, яка позначається на нашій культурі і нашому суспільстві, і буде впливати на ще не одне покоління

українців. Це вимагає не лише усвідомлення, але й глибокої рефлексії.

І тут ми можемо звернутися до досвіду інших країн, які пережили подібні мовні утиски, зокрема до Ірландії. Ірландська історія має багато спільних рис із нашою, адже вона також охоплює періоди тривалого колоніального панування, що супроводжувалося не тільки політичними, але й культурними утисками. Її історія є складною та болючою.

Розпочнімо із відомої промови “Ірландія, про яку ми мріяли” Еймона Де Валери [2], у якій він зазначив: “Коли б мова зникла, ми вже ніколи не могли б прагнути бути більше, ніж наполовину нацією”. І на мою думку, це ідеально описує сутність мови як “стрижня”.

Великий голод, який був наслідком руйнівної економічної політики Британії, масова еміграція, збройні конфлікти і репресії. Цей трагізм супроводжувався утисками прав ірландців на владу в своїй країні, тиском на освіту та мовну самобутність [5].

Ірландська мова (з ірланд. Gaeilge) належить до кельтських мов і разом із шотландською гельською та менською мовами утворює гойдельську підгрупу. Серед кельтських мов лише ірландська має державний статус.

Гаельську часто називають класичною кельтською мовою, оскільки в її давніх текстах збереглися форми, які зникли в британських мовах. Перші письмові свідчення ірландської мови датуються IV століттям нашої ери у вигляді огамічних написів, а з VII століття — у вигляді глос, записаних латинським алфавітом.

Протягом періоду з VI по IX століття, що отримав назву «Золота доба», Ірландія була єдиною країною в Європі, де гаельська використовувалася в літературі та освіті, коли в інших країнах панувала латина. У VIII столітті вона активно підтримувалася в монастирях, ставши мовою релігійних практик і витісняючи латину, яка домінувала на континенті протягом тривалого часу. До нормандського завоювання Британських островів у другій половині XI століття колоністи з інших етнічних груп таких, як пікти, англосакси, данці та скандинави, які жили серед ірландців,

переважно асимілювалися і почали говорити гаельською мовою [1, с. 81].

Її занепад розпочався з приходом нормандців у XII столітті і тривав поступово. Англійці, потрапивши у васальну залежність, змогли зберегти свій мовний статус, і в 1362 році парламент уперше відкрився англійською. Геополітична експансія Лондона вплинула на мовне життя: домінування нормандців перейшло до англійців. Уже в Середньовіччі мова стала важливим елементом національної ідентичності, а король Генріх VIII на початку XVI століття видав укази проти ірландської.

Англійська активно поширювалася з 1600 по 1800 рік, і до кінця XVIII століття нею говорило понад 50% населення Ірландії, включаючи панівну верхівку. Ірландці, що розмовляли гаельською, залишилися переважно в нижчих соціальних шарах, їхня мова не мала престижу та офіційного визнання, вона вважалася “мовою села”, ознакою бідності і неграмотності.

На початку XIX століття католицьке духовництво перейшло на англійську, сподіваючись підвищити престиж конфесії. «Національні школи», запроваджені у 1831 році, стали інструментом знищення гаельської мови.

Більшість людей, які повстали проти британських військ у 1919-1921 роках, не говорили ірландською [4], і це було відображенням страшної реальності, наслідком дій. Вони розмовляли англійською, і це не був їх вибір.

У 1922 році була проголошена Ірландська Вільна Держава, проте не всі графства були включені до її складу [3, с. 77]. Шість із дев'яти графств [7], які є в північній провінції Ольстер, залишилися частиною Великої Британії як автономна одиниця. На цих територіях домінували юніоністи, які підтримували тісні зв'язки з Британією. Етнічний склад регіону був різноманітним: близько 500 тисяч ірландців-католиків, корінних жителів Ірландії, та приблизно 1 мільйон англо-ірландців і шотландо-ірландців. Більшість населення складали протестанти, які культурно і традиційно ідентифікували себе з Британією, та виступали за збереження конституційних зв'язків з короною.

Ця ситуація з часом призвела до трагічних подій та кривавих конфліктів між прихильниками націоналістів, які прагнули об'єднання всієї Ірландії, та юніоністів. Глибокі розбіжності в ідентичності, релігійних переконаннях та політичних поглядах між

двома групами породили тривалий період насильства, відомий як “Кривавий конфлікт” [8], що залишив важкий слід в історії Північної Ірландії. Угода Страсної п’ятниці, яка була підписана 10 квітня 1988 року, завершила багаторічний період насильства та політичної нестабільності.

Ці конфлікти стали наслідком колоніальної політики, яка свідомо змінювала етнічний склад регіону через переселення, голод та репресії. Англізація була спрямована на знищення національної ідентичності ірландців. Британія робила все можливе і неможливе, намагаючись інтегрувати населення у “свою” систему. Ці дії породжували напруженість і сприяли свідомому формуванню глибокого розколу в країні.

В останні десятиліття спостерігається поступове відродження гаельської мови. Вона має конституційний статус першої національної мови Ірландії і є однією з офіційних мов Європейського Союзу, однак її використання в повсякденному житті обмежене.

Найбільша кількість її носіїв проживає в регіонах, де вона історично є основною, зокрема в західних графствах країни. Проте навіть у цих регіонах англійська мова дедалі більше витісняє гаельську в щоденному спілкуванні. Вона частіше зустрічається в офіційних контекстах, на знаках та в шкільних програмах.

У 2016 році ірландський журналіст Маншан Маган [9] вирішив дослідити “стан” гаельської мови, зокрема, визначити кількість людей, які нею володіють [6]. Він розпочав свою подорож з Дубліна, столиці Ірландії. Статистика, з якою він зіткнувся, була невтішною. Багато людей, з якими він намагався поспілкуватися, категорично відмовлялися говорити з ним і вимагали, щоб він перейшов на англійську, деякі навіть погрожували йому.

Проте, серед цієї “сумної картини”, Маншан Маган знайшов промінчик надії у спілкуванні з ірландськими школярами. Він зазначив: “Можливо, я б відмовився від продовження цієї подорожі зовсім, якби під час радіофіру дещо не відбулося. Я стрімко наближався до відчаю, як ось поступив дзвінок від якихось дітей. Я з подивом виявив, що вони вільно розмовляють чистою ірландською мовою, використовуючи сучасний міський діалект. Вони розповіли

мені, що говорять ірландською постійно, так само як їхні друзі. Вони люблять ірландську мову і обурені тим, що я міг припустити, що ця мова мертва”.

Ці діти були учнями нової ірландської школи “Gaelscoileanna”, яка з кожним роком відкриває все більше філій по всій Ірландії. На відміну від традиційних шкіл, які закриваються або намагаються знайти учнів, школи “Gaelscoileanna” стикаються з великим попитом і змушені відмовляти деяким кандидатам на зарахування. Їх популярність зростає як серед заможної інтелігенції, так і серед представників робітничого класу, завдяки високій якості освіти. Дослідження показують, що ірландськомовні середні школи часто набирають більш високі бали на державних іспитах, ніж більшість елітних платних шкіл.

Випускники цих шкіл закінчують навчання, позбувшись тягара неповноцінності, який відчували всі попередні покоління з моменту, коли британці вперше присвоїли ірландській мові ярлик “відсталого у розвитку”. Ця нова хвиля зацікавлення ірландською мовою серед молоді дає надію на її відродження та зміцнення в культурному житті Ірландії.

Власне, які висновки ми, як українці, можемо зробити з цього? Хоча ми не можемо змінити минуле або переписати історію, але є те, на що ми можемо вплинути вже зараз, — це наше майбутнє. Майбутнє підрастаючого покоління. Саме від нас залежить, у якому культурному контексті будуть зростати наші діти.

Цей приклад з історії Ірландії нагадує нам про важливість збереження рідної мови та культури. Незважаючи на виклики, які стоять перед нами, ми можемо зробити свій внесок у відродження українського, підтримуючи та популяризуючи українську мову в наших домівках, школах і містах. У контексті освітніх ініціатив, важливо створювати середовища, де українською не лише викладають предмети, а й активно спілкуються.

Важливим аспектом є також виховання любові до рідного, “свого”. Коли ми говоримо з ними українською, читаємо українські книжки, слухаємо українську музику та дивимося українські фільми, ми формуємо у них позитивне ставлення до власної культури. Це виховання не лише зміцнює їхню ідентичність, але й допомагає їм відчувати зв'язок із минулим.

Це наше зобов'язання перед наступними поколіннями — забезпечити їм можливість розвиватися там, де їхню рідну мову та культуру будуть поважати і підтримувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан С. «СПРАВА ІРЛАНДСЬКОЇ МОВИ» ФРЕНСІСА ФЕГІ Й УКРАЇНСЬКА СОЦІОЛІНГВІСТИКА ПОЧАТКУ ХХ століття*. «Українська мова». 2018. № 1. С. 81.
2. Gaelic and Irish National Identity. Transceltic - Home of the Celtic nations. URL: <https://www.transceltic.com/blog/gaelic-and-irish-national-identity>.
3. Ірландія. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» - Електронна наукова бібліотека. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/468/1/Entsyklopedia_verska-72-87.pdf.
4. Гришук, Н. Ірландська мова: від заборони до відродження. — Історія з NV. URL: <https://www.nv.ua/ukr/ukraine/events/irlandska-mova-vid-zaboroni-do-vidrozhennya-50100656.html>.
5. Казакевич, О. Мовна асиміляція корінних народів Британських островів у ХІХ ст. — Читиво. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kazakevych_Olha/Movna_asymiliatsiia_k_orinnykh_narodiv_Brytanskykh_ostroviv_u_KhIKh_st/.
6. У Дубліні не розуміють ірландської мови. Gazeta.ua. URL: <https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/ u-dublini-ne-rozumiyut-irlandskoyi-movi/679726>.
7. 100 years on: The partition of Ireland explained Why was Ireland divided? News Center. URL: <https://www.rochester.edu/newscenter/partition-of-ireland-explained-477342/>.
8. Wallenfeldt, J. The Troubles | Summary, Causes, & Facts | Britannica. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/The-Troubles-Northern-Ireland-history>.
9. Home - manchan.com. URL: <https://www.manchan.com/>.

УДК 811.161.1: 802.0

УСВІДОМЛЕННЯ ВАГИ МОВИ: АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ РИНИ ФАРІОН НА «ЗАБРУДНЕНІСТЬ» НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ

Максим ШМЕГА

*Науковий керівник – Тетяна ПУНДИК, старший викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Мова є одним із найважливіших чинників утвердження національної ідентичності будь-якої країни. На думку О. Потебні, “мова – містичне ядро нації, тобто щось об’єктивно дане, що живе у підсвідомих глибинах етнографічної маси, те, що може видобути на поверхню свідомості й стати керманічем усіх національних змагань у всіх ділянках життя.”[3] Мова є не лише засобом спілкування, а й важливим чинником, що впливає на формування національної свідомості, культурної ідентичності та громадянства. Через історичні обставини українська мова протягом століть зазнавала тиску з боку інших мов, особливо російської, що призвело до явища «мовного забруднення». Сьогодні, в умовах російсько-української війни, питання мовної чистоти постало особливо гостро, адже мова стала одним із знарядь боротьби за державний суверенітет і незалежність.

Мовна політика є основою збереження та розвитку національної культури. Чиста, насичена мова сприяє поглибленню розуміння національних традицій і зміцнює зв'язки між поколіннями.[2] Мовне забруднення призводить до втрати культурної ідентичності, спотворення цінностей і зниження суспільної поваги до власної мови. Тому боротьба за мовну чистоту є невід’ємною частиною формування стійкої національної свідомості. Мова не лише інструмент комунікації, але й важливий елемент, що відображає. Українська мова, є невід’ємною складовою української культури, яка відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості. Історично, українська мова зазнавала

тривалого тиску з боку інших мов, зокрема російської, що призвело до виникнення мовної асиміляції та русифікації. Попри все це, мова залишається та буде залишатись ключовим елементом, який об'єднує українців, і саме через неї народ продовжує утверджувати свою самостійність та незалежність.

Ірина Фаріон завжди вміла і вміє працювати зі студентами. Пари, які вона проводить, - це дійство, під час якого засвічується лакмусовий папірець, тому кожен або назавжди полюбить українську мову, або (теж назавжди) зрозуміє, що він на цій землі чужинець або окупант.[4]

Мовна політика держави має безпосередній вплив на формування і підтримання національної свідомості громадян. Наша мовна політика є важливим інструментом, що спрямований на збереження, розвиток та популяризацію української мови. Після здобуття незалежності в 1991 році питання мовної політики стало надзвичайно актуальним через багатомісячне пригнічення та знищення української мови колоніально-московськими режимами.

Ірина Фаріон — український мовознавець, одна з найвидатніших громадських діячів, які активно відстоювали ідею збереження чистоти української мови, політична діячка та активістка, яка відома своєю безкомпромісною позицією щодо захисту і розвитку української мови. Вона неодноразово виступала проти поширення іншомовних слів і спотворення української мови, наголошуючи, що чистота мови є необхідною умовою єдності та процвітання української нації.[1] Протягом багатьох років вона активно боролася за збереження чистоти української мови, та була категорично налаштована особливо до запозичень з російської мови.

Свою професійну діяльність Фаріон розпочала як мовознавець, працюючи викладачем. Її наукова діяльність здебільшого зосереджена на дослідженні української мови та її ролі у формуванні національної ідентичності. Як публічна особа, вона здобула широку відомість завдяки своїм виступам та публікаціям, де

відстоює необхідність очищення української мови від іншомовних запозичень. Як політик і депутат, Ірина Фаріон продовжувала активно працювати в напрямку мовної політики, пропагуючи закони, спрямовані на захист державної мови. Вона вважає, що мова є не лише інструментом комунікації, але й важливим аспектом державної безпеки та національної єдності.

Ірина Фаріон послідовно виступала за очищення української мови від запозичень, особливо з російської мови, оскільки вважала, що це підриває національну ідентичність і ставить під загрозу культурну незалежність України. У своїх публікаціях та виступах вона акцентує увагу на важливості правильного використання української мови, закликаючи громадян звертати увагу на “мовні помилки” та уникати русизмів.

Однією з основних ідей Фаріон є те, що мова є ключовим чинником у збереженні суверенітету держави. Мовна забрудненість — це не лише лінгвістична, але й політична проблема, яка виникає через колоніальний тиск та історичну русифікацію. У своїх публічних виступах Фаріон неодноразово наголошувала на тому, що українці повинні ставитися до мови як до цінності, яку потрібно берегти й захищати. Ірина Фаріон нагадувала про історичні утиски української мови, зокрема про русифікацію, яка тривала століттями. Вона підкреслювала, що українці повинні бути свідомими і не допускати повторення таких процесів. Вона наголошувала на необхідності запобігання мовній гібридизації, коли українська мова змішується з іншомовними елементами, що призводить до появи суржику. Вона закликає до вживання правильних і автентичних українських слів, які не піддаються впливу чужих мов.

2003 р. - звинувачення промосковськими силами Львова в розпалюванні міжнародної ворожнечі за створення і поширення мовного плаката «Не знаєш! Не розумієш! Не шануєш!» та намагання відкрити кримінальну справу.[5]

Погляди Ірини Фаріон викликали жваву суспільну дискусію в Україні. Її безкомпромісна позиція щодо чистоти мови знайшла підтримку серед частини націоналістично налаштованих громадян, які вважають, що українська мова повинна бути захищена від будь-якого іноземного впливу. З іншого боку, її позиція зазнала критики

з боку ліберально налаштованих груп, які вважають, що глобалізація і запозичення є природними процесами мовного розвитку. Незважаючи на різні погляди, Фаріон встигла зарекомендувати себе як одна з найбільш впливових осіб у сфері мовної політики, і її виступи стимулюють дискусії про необхідність збереження мовної чистоти та культурної ідентичності українців.

Мовна забрудненість — це процес внесення в національну мову елементів іншомовного походження, що призводить до спотворення її автентичної структури, граматики та лексики. У випадку української мови це стосується передусім запозичень з російської та англійської мов, які спрощують чи змінюють мовні норми. Ці елементи можуть проявлятися у повсякденному мовленні, літературі, медіа, політичних дискусіях та навіть офіційній документації. Іноземні мови, особливо російська, суттєво вплинули на українську мову, залишивши глибокий відбиток на її лексиці та синтаксисі. У часи Радянського Союзу, русифікація була свідомою політикою, спрямованою на витіснення української мови та нав'язування російської як домінуючої. Сучасні прояви цієї тенденції можна побачити у вживанні таких слів і висловів, як “виходити на пенсію” (рос. “выходить на пенсию”) замість “йти на пенсію”, “приймати участь” замість “брати участь” тощо.

Мовна забрудненість має негативні наслідки для національної ідентичності, оскільки вона послаблює зв'язок між мовою і культурою. Коли мова втрачає свою чистоту, люди починають втрачати розуміння власної історії та культурної спадщини. Наприклад, надмірне використання іноземних запозичень може призвести до того, що українці відчуватимуть себе менш пов'язаними зі своєю мовою та культурою, зокрема молодь, яка часто використовує англіцизми у своєму повсякденному житті.

Крім того, мовна забрудненість може призвести до втрати мовної ідентичності. Мовна забрудненість також може використовуватись як політичний інструмент для послаблення національної єдності. У випадку України, довготривала русифікація

була частиною імперської політики, спрямованої на асиміляцію українського народу та зменшення його національної самосвідомості. В умовах сучасної російсько-української війни мова залишається важливим полем боротьби за незалежність і національну ідентичність. Феномен суржику та вживання російських слів часто використовується для створення образу мовної “меншовартості” української мови. Такий підхід може сприяти зниженню престижу державної мови в очах суспільства та підтримувати залежність від колишньої метрополії, що підриває національну стійкість. Мовна забрудненість є серйозною загрозою для збереження національної ідентичності. Вона не лише порушує лінгвістичну чистоту української мови, але й послаблює культурні та історичні зв’язки українців зі своїм минулим і теперішнім. Цей процес може використовуватись як інструмент політичного тиску, що вимагає активної протидії через освіту, культурну політику та суспільну свідомість.

Проведене дослідження демонструє, що проблема мовної забрудненості є актуальною загрозою для української мови та національної ідентичності. Вплив іншомовних запозичень, зокрема з російської мови, спотворює структуру та унікальність української мови, що призводить до гібридизації мовного простору. Запозичення без адаптації або неправильне вживання чужомовних слів не лише погіршують якість мовлення, але й підривають культурну та історичну самобутність українського народу.

Ірина Фаріон, аналіз поглядів якої був ключовим аспектом цього дослідження, пропонує чіткі та послідовні аргументи щодо необхідності захисту української мови від зовнішніх впливів. Вона наголошувала на важливості збереження мовної чистоти, вважаючи її ключовим чинником для формування національної ідентичності та зміцнення державного суверенітету. Мова є одним із найважливіших елементів, що формують національну єдність і самоідентичність народу. У випадку України, де довготривалі процеси русифікації залишили значний слід у культурі та суспільстві, боротьба з мовною забрудненістю є не просто питанням лінгвістичної чистоти, але й питанням національної безпеки. Збереження української мови в її автентичному вигляді допомагає

зміцнити почуття національної ідентичності та сприяє консолідації суспільства навколо спільних цінностей. Зусилля щодо боротьби з мовною гібридизацією та підтримка розвитку української мови можуть значно вплинути на зміцнення української культури, її поширення у світі та підвищення престижу державної мови в різних сферах життя.

Українська мова — це важливий символ національної ідентичності та державної незалежності. Мовна чистота та розвиток української мови є критично важливими для збереження культурної спадщини та забезпечення національної єдності. Тому боротьба з мовною забрудненістю повинна бути пріоритетом як для державних інституцій, так і для кожного громадянина, який хоче зберегти та примножити національне надбання України. У підсумку, боротьба з мовною забрудненістю є багатогранним завданням, яке вимагає активної участі суспільства, освітніх установ та держави. Ця боротьба не лише зберігає чистоту української мови, але й сприяє розвитку національної ідентичності, культурної самобутності та незалежності України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wikipedia Фаріон Ірина Дмитрівна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%BD_%D0%86%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0
2. Б. Миколайович, «Мовна політика: Україна і світ», 4 ст. URL: http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/MoZn_2021_4_7.pdf
3. К. Чехович, «Думки О. Потебні про національність». URL: <http://litopys.org.ua/fdm/fdm48.htm>
4. О. Микитюк, «Огонь в одежі слова». Львів-2019. 17 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mykytiuk_Oksana/Farion_Iryna_Dmytrivna_Biobibliohrafichnyi_pokaznyk.pdf?PHPSESSID=qnfl7p4di04a9na1o95d0gv3k4
5. О. Микитюк, Л. Харчук, І. Ментинська. «Біобібліографічний показник Фаріон Ірина Дмитрівна» Львів-2019. 67 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Mykytiuk_Oksana/Farion_Iryna_Dmytrivna_Biobibliohrafichnyi_pokaznyk.pdf?PHPSESSID=qnf17p4di04a9na1o95d0gv3k4

З М І С Т

СЛОВО ДО ЧИТАЧА	4
------------------------------	---

СЕКЦІЯ 1**МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ***Ольга ШЕЛУДЬКО*

МОВНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	6
--	---

Діана ТУСИН

УКРАЇНСЬКА МОВА - МОВА ПЕРЕМОГИ.....	9
--------------------------------------	---

Дарія АДЛЬФ

ІРИНА ФАРІОН І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ЧИ Є МІСЦЕ ДЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ?.....	14
---	----

Павло ДОЛЬНИЙ

«ХТО ЧИТАЄ – ТОЙ ПОНАД ЧАСОМ” - ПРОЄКТ ІРИНИ ФАРІОН «ВІД КНИГИ ДО МЕТИ».....	17
---	----

Олеся ДУМАНСЬКА

ВПЛИВ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЇ НАРОДУ.....	20
---	----

Вікторія ЛОЗА, Марина КУЛЬЧИЦЬКА

АНГЛІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ ІРИНИ ФАРІОН.....	23
---	----

Єлизавета НАВРОЦЬКА

ТАКТИКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ МОВНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	27
---	----

Андрій ПУНДИК

ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ: МОВНА ПЛУТАНИНА ЧИ НОРМА?.....	29
--	----

Христина СЕРЕДНИЦЬКА

ІРИНА ФАРІОН: БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ПОЛІТИЦІ ТА СУСПІЛЬСТВІ..... 32

Олеся ВОЙТЮК

ГОЛОС УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТВ'ЯЗНИВ: НАДІЯ СВІТЛИЧНА.....38

Роксолана КУЛИК

У МОВІ СИЛА ЗБРОЇ.....42

Діана БОНДАРЧУК

ВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СУСПІЛЬСТВІ.....49

СЕКЦІЯ 2

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ. УКРАЇНСЬКА МОВА У СВІТІ

Анастасія ЛЕВЧЕНКО

КРИМСЬКА ТЕМА У РОМАНІ АНАСТАСІЇ ЛЕВКОВОЇ «ЗА ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ».....52

Маркіян ПИТЕЛЬ

УКРАЇНСЬКА МОВА – КЛЮЧ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ ЗА КОРДОНОМ..... 56

Анна БАРАНОВСЬКА, Лідія ВЕРБИЦЬКА

ПЕТРО ЯЦИК – ФУНДАТОР МІЖНАРОДНОГО КОНКУРСУ ЗНАВЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (“УБОГИЙ ДУХОМ НЕ МОЖЕ БУТИ БАГАТИМ”)..... 60

Божена КАЛИТЯК

МОВА ЯК СВИТОГЛЯДНИЙ КОМПОНЕНТ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ ЛІНИ КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» 65

Оксана ПОГОРЕЦЬКА

МАЛІ НЕ ЗДАТНІ ЗРОЗУМІТИ ВЕЛИКИХ: ВЕЛИКИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ
ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ.....68

Остан СОЛОНИНКА, Ірина СИНЕВСЬКА

МОВНА СТІЙКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПОРУ В КУЛЬТУРНИХ
ПРОДУКТАХ: ЛІТЕРАТУРА, МУЗИКА, КІНЕМАТОГРАФ.....72

Альона ДРОБНА

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛШІ ЯК МОДЕРНІЗАТОР УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..76

Олександр ШВЕЦЬ

НАЦІОНАЛЬНО-КРЕАТИВНА МІСІЯ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА В
ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІРИНИ ФАРІОН.....79

СЕКЦІЯ 3

МОВА І НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Олександра ДЕРІКОНЬ

ІНКЛЮЗИВНЕ МОВНЕ НАВЧАННЯ: СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО
СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВСІХ СТУДЕНТІВ.....83

Владислав ІВАНЮК

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКИ
ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ.....87

Остан ІВАЦІШИЙ

МОВА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....90

Вероніка МАРТИНЕЦЬ

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА
ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ.....93

Наталія ІВАНИШИН

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА.....97

Марія КОХАН

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ
ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ.....100

Оксана ГАТАЛА

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ І ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ.....105

Глона КАРАВЕЦЬ

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННИХ
КОНФЛІКТІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ
.....108

Богдана НАДОЛІШНЯ

ЗВЕРТАННЯ В КОЛИСАНКАХ ЯК ВИРАЗНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ УКРАЇНЦІВ.....112

Максим ОСІПОВ

МОВА ЯК СПОСІБ СВІТОБАЧЕННЯ.....116

Назарій РОЮК

ЕМОЦІЙНА І ПСИХОЛОГІЧНА СИЛА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ВІД
ОСОБИСТОГО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ.....119

Максим ШМЕГА

МОВА – ЦЕ КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ СВІТУ І СЕБЕ В НЬОМУ:
ПЕРЕРОДЖЕННЯ ЮРІЯ ІЛЛЄНКА.....123

Тетяна КРАВЧЕНКО

«ЗНАННЯ, ЩО ЗАВЖДИ ВЕДУТЬ ДО ПЕРЕМОГИ» -
ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ГЕН УКРАЇНЦІВ».....128

Соломія ПОДОБІНСЬКА

РОЛЬ МОВИ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....132

Вікторія МОНЧАК

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ДРАМІ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ «БОЯРИНЯ».....138

Василь СЛОБОДЯН

ВПЛИВ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
КУРСАНТІВ.....142

Анна КИЦАЙ

УКРАЇНСЬКІ ПРИЗВИЩЕВІ НАЗВИ ЯК ПРЕДМЕТ РАНИХ НАУКОВИХ
ПОШУКІВ ІРИНИ ФАРІОН.....148

Іван ЧПЧИК

ДІАЛЕКТИЗМИ ТА СУРЖИК: ГОВІРКА СЕЛЯ ТУХОЛЬКИ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ.....151

Володимир ЗВАРИЧ

МОВНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА МАГІЧНОГО В УКРАЇНСЬКІЙ ТА
АРАБСЬКІЙ ЧАРІВНІЙ КАЗЦІ.....154

Оксана ТКАЧИК

МОВА ЯК СТРИЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ДОСВІД
ІРЛАНДІЇ.....158

Максим ШМЕГА

УСВІДОМЛЕННЯ ВАГИ МОВИ: АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ ІРИНИ ФАРІОН
НА «ЗАБРУДНЕНІСЬ» НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ.....163